

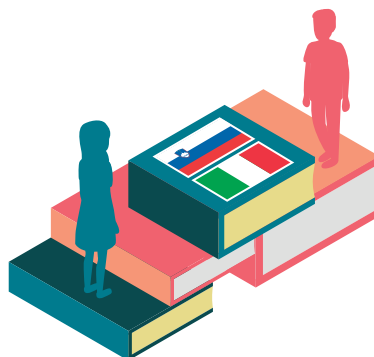
Interreg

ITALIA-SLOVENIJA

EDUKA2

Progetto standard co-finanziato dal Fondo europeo di sviluppo regionale
Standardni projekt sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj

LITERATURA NA STIČIŠČU 2 UČBENIK

Predmeti

Književnost, zgodovina,
geografija

Ciljna skupina

Zadnji razred srednjih šol
v Sloveniji;
zadnji razred drugostopenjskih
srednjih šol v Italiji

EDUKA2

ČEZMEJNO UPRAVLJANJE IZOBRAŽEVANJA

PER UNA GOVERNANCE TRANSFRONTALIERA DELL'ISTRUZIONE

EDUKA2

Čezmejno upravljanje izobraževanja / Per una governance transfrontaliera dell'istruzione
Projekt financira Program sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija s sredstvi
Evropskega sklada za regionalni razvoj /
Progetto finanziato nell'ambito del Programma di Cooperazione Interreg V-A
Italia-Slovenia 2014-2020 con il Fondo europeo di sviluppo regionale

Delovni sklop / Work package 3.1.5

Skupne učne enote o manjšinski literaturi ter literaturi obmejnega območja / Unità
didattiche condivise sulla letteratura delle comunità minoritarie e sulla letteratura
dell'area transfrontaliera

NASLOV

LITERATURA NA STIČIŠČU 2

Učbenik

AVTORJI

dr. Ana Toroš; Marco Apollonio, Mojca Kraševc, Tadej Pahor, mag. Loredana Umek, dr. Barbara Zlobec, dr. Miha Zobec; dr. Katja Mihurko Poniž (poglavje Ženske in prestopanje mej), Maruša Mugerli Lavrenčič (poglavje Nemško pišoči avtorji)

DELOVNA SKUPINA 3.1.5

dr. Marco Apollonio (Gimnazija Gian Rinaldo Carli, Koper), dr. Mateja Curk (Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici), Mojca Kraševc (Gimnazija Gian Rinaldo Carli, Koper), dr. Katja Mihurko Poniž (Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici), Tadej Pahor (DIZ Cankar Zois Vega, Gorica), mag. Loredana Umek (DIZ Jožef Stefan, Trst), dr. Aleš Vaupotič (Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici), dr. Barbara Zlobec (Licej France Prešeren, Trst), dr. Miha Zobec (Državni tehniški zavod Žiga Zois, Trst), študenti humanistike na Fakulteti za humanistiko in Fakulteti za podiplomski študij Univerze v Novi Gorici: Barbara Batagelj, Hana Bratina, Lionella Costantini, Mija Horvat, Maruša Mugerli Lavrenčič, Vanda Srebotnjak, Katjuša Uršič, Anika Velišček, Anej Žagar

RECENZIJE

dr. Anna Bogaro, Nejc Rožman Ivancič, dr. Tatjana Vučajnk

UREDILA

dr. Ana Toroš

UVOD, IDEJNI KONCEPT ČEZMEJNE DIDAKTIKE KNJIŽEVNOSTI, VSEBINSKA, METODOLOŠKA IN TEORETSKA ZASNOVA UČBENIKA, KONČNI IZBOR KNJIŽEVNIH DEL, VAJ IN FOTOGRAFIJ, SPREMLJAJOČI TEKSTI (STIČIŠČA, VOZLIŠČA)

dr. Ana Toroš

LEKTORIRALA

dr. Andrejka Žejn

PREVOD

Dana Čandek, Maruša Mugerli Lavrenčič, Neva Zaghet

FOTOGRAFIJE

Mojca Kraševc, Ana Toroš, Barbara Zlobec

VODJA PROJEKTA

dr. Zaira Vidau

ZALOŽNIKA

SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut, Societât Filologjiche Furlane "Graziadio Isaia Ascoli" / Società Filologica Friulana "Graziadio Isaia Ascoli"

GRAFIČNO OBLIKOVANJE IN PRELOM

Ilaria Comello, Grafica Goriziana – Gorica

Vsebina publikacije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske unije. Za vsebino publikacije sta odgovorna izključno Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) in Societât Filologjiche Furlane "Graziadio Isaia Ascoli" / Società Filologica Friulana "Graziadio Isaia Ascoli".

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in študijski knjižnici v Trstu

COBISS.SI-ID 10622700

ISBN 978-88-7636-313-9 (pdf) Elektronski vir (pdf). Način dostopa (url): www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/literatura-na-sticiscu-2

Trst, Videm, 2019

EDUKA2

I. Idejna zasnova

Učbenik je nastal v sodelovanju s profesorji slovenski srednjih šol v Trstu in italijanske gimnazije v Kopru ter temelji na opažanju, da za slovenske srednje šole v Trstu in za italijanske srednje šole v Sloveniji še ne obstaja didaktično gradivo, ki bi omogočalo komparativno obravnavo manjšinskih pisav na koprsko-tržaškem območju. Učbenik tako pomeni prvi korak v smeri regionalne primerjalne književnosti, torej obravnave literature v regiji, presegajoče okvire nacionalne literarne zgodovine. Na ta način jemlje pod drobnogled literarnovedne specifikke v sami regiji, ki bi sicer na ravni nacionalno koncipirane literarne zgodovine ne prišle do izraza. Pri tem smo izhajali iz predpostavke, da imajo manjšinske pisave v teritoriju poleg specifičnega, njim lastnega literarnega diskurza tudi določene skupne poteze, ki so posledica statusa manjšinske književnosti, pa tudi dejstva, da nastajajo na stičišču kultur in ob slovensko-italijanski državni meji.

V učbeniku smo tako zbrali 31 literarnih besedil, večinoma odlomkov proznih del ter pesmi. Izbor ponuja glasove treh »manjšinskih skupnosti«: slovenskih tržaških avtorjev, italijansko pišočih istrskih avtorjev, ki so se priselili v Trst, ter italijansko pišočih avtorjev v slovenski Istri. Izbor je nastal na osnovi pregleda obstoječih antologij, literarnozgodovinskih pregledov ter srednješolskih beril za slovenske šole v Trstu in italijanske šole v Istri. Izboru smo dodali še nekatere sodobnejše avtorje in dela (gl. seznam literature), tako da smo zajeli avtorje različnih generacij in bili pozorni na uravnoteženost spolov.

Pri izboru besedil smo imeli dve vodili: prvo, razbrati znotraj besedil vsake od treh skupnosti razpoznavne poteze na motivno-tematski in idejni ravni, in kot drugo, razbrati sorodne problematike med vsemi tremi korpusi besedil, ki so posledica bivanja avtorjev v skupnem (obmejnem in večkulturnem) prostoru. Obenem smo skušali najti stične točke med slovenskim tržaškim literarnim diskurzom in italijanskim istrskim literarnim diskurzom v povezavi z manjšinskimi problematikami (odnos do večinskega naroda, identiteta itd.).

V okviru slovenskega tržaškega literarnega diskurza smo bili pozorni na literarne *avtopodobe* (predstave o nas samih znotraj domače literature), *podobe Drugega* (podobe o tuji kulturi znotraj domače literature) in *metapodobe* (kako si domača kultura zamišlja, da jo Drugi vidi, vrednoti, razume) (Leerssen 2016: 21). Navedene

podobe so namreč ena od značilnih elementov pripovedne strukture slovenske tržaške literature, saj se pojavljajo tako na horizontalni ravni (avtorji iste generacije) kot vertikalni ravni (avtorji različnih generacij). To je najverjetneje posledica medvojnega zatiranja slovenske identitete in slovenske kulture oziroma posledica travmatične *memorije* slovenske tržaške skupnosti in *postmemorije*, v smislu strukture, s katero se prenašajo travmatične vsebine iz generacije, ki je doživela kolektivno in kulturno travmo, v naslednjo generacijo, t. i. *postgeneracijo* (Hirsch 2008: 106; Jurić Pahor 2004). Na strani italijanske istrskotržaške literature (s tem terminom označujemo literaturo avtorjev, pišočih v italijanskem jeziku, ki so se rodili v Istri in ki so se v času eksodusa priselili na Tržaško, ter literaturo njihovih potomcev, živečih na Tržaškem) se ravno tako soočamo z literarnim diskurzom, ki se je oblikoval na podlagi travmatične memorije in postmemorije, zadevajoče povojno izseljevanje iz Istre, tako da lahko sledimo dokaj enotnemu, predvidljivemu pripovednemu modelu za opisovanje istrskega eksodusa.

Avtorji, ki so se po koncu druge svetovne vojne preselili iz Istre na Tržaško, opisujejo to travmatično izkušnjo skozi dve fazi: kot prvo opisujejo trenutek ločitve od Istre, kot drugo se osredotočijo na stiske in spremembe življenja v novem, tržaškem okolju, predvsem v begunskih taboriščih. Nekateri avtorji opisujejo Istro skozi spominske drobce, v skorajda idealizirani podobi, ali pa se na ta travmatični dogodek navezujejo posredno, preko aluzij na nekdanjo Istro in preko tesnobnega ozračja, ki prežema literarno besedilo v celoti, četudi se tematsko neposredno ne navezuje na istrski eksodus.

Ta, v pripovedi začrtan občutek tesnobnosti in k tlom morečega vzdušja, ki nakazuje travmatični spomin na izgubljeno Istro, je značilen tudi za literarna besedila nekaterih avtorjev, ki pripadajo italijanski skupnosti na Slovenskem. Za nekatere predstavnike te manjšinske skupnosti je obenem značilna refleksija meje in »sestavljene identitete« (Pertot – Kosic 2014). S tem se nekatera besedila iz tega korpusa približujejo refleksiji o jeziku in identiteti, ki je ena od stalnic znotraj slovenske tržaške literature. Tematsko presečišče na ravni jezika in identitete lahko pojasnimo kot posledico pripadnosti avtorjev manjšinski skupnosti, slovenski na Tržaškem oziroma italijanski na Slovenskem. Kljub temu je opazna razlika v pristopu k tej tematiki: slovenski tržaški avtorji običajno opisujejo to problematiko z večjo mero čustvenosti in bolečine, najverjetneje izhajajoče iz travmatične memorije in postmemorije, prav tako jo postavijo v središče pripovedi. Obravnavani italijanski avtorji iz Slovenije pa isto tematiko običajno opisujejo v sklopu širše tematske zasnove (denimo v kontekstu sprememb, ki sta jih prinesli osamosvojitve Slovenije in vojna v Jugoslaviji) in z manjšo mero čustvene prizadetosti.

Za avtorje obeh manjšinskih skupnosti je nadalje značilna tema večkulturnosti oziroma srečanja z Drugim, bodisi večinskim narodom bodisi predstavnikom drugih kultur. Kljub nakazanim različnostim pa obstajajo med avtorji obeh manjšinskih skupnosti podobnosti, predvsem z vidika zraščeniosti in zasidranosti v domače, obmorsko okolje.

Literatura

Marianne Hirsch: *The Generation of Postmemory*. V: *Poetics today* 29/1, 2008. Columbia press. 103–128.
Marija Jurić Pahor: Neizgubljivi čas: travma fašizma in nacionalsocializma v luči nuje po »obdobju latence« in transgeneracijske transmisije. V: *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 2004. 38–64.
Joseph T. Leerssen: *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world*. V: *Revue d'études ibériques et ibéro-américaines* 10, 2016. 13–31.
Susanna Pertot in Marianna Kosic: *Jeziki in identitete v precepu: mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, 2014.

II. Metoda dela

Pri idejni zasnovi učbenika smo uporabili interdisciplinarni metodološki pristop, izhajajoč iz konceptov kolektivne memorije in postmemorije (Halbwachs 1992, Hirsch 2008), ki spadajo v okvir spominskih študij, ter literarne imagologije (Leerssen 2006, 2016; Pageaux 2008, 2010).

Učbenik je v prvi vrsti namenjen profesorjem in dijakom slovenskih srednjih šol na Tržaškem ter profesorjem in dijakom italijanskih srednjih šol v slovenski Istri, torej šolam, ki so na programskem območju ter obenem na ozemlju, od koder izhajajo izbrani avtorji, pa tudi v prostoru, ki je dogajalno prizorišče večine od izbranih književnih del. Pri sestavi vprašanj za delo z literarnimi besedili je bilo v ospredju vodilo, da so dijaki pri branju književnih del čim bolj aktivni, v tem smislu, da jim profesor v čim manjši meri sugerira interpretacijo književnih del, tako da sami poskusijo iz besedila izluščiti svoji starosti in predznanju dostopna sporočila. Prav tako smo se trudili, da bi učencem približali vsebino izbranih književnih del z navezavo na njihove osebne izkušnje. Velik poudarek smo dali poustvarjalnim aktivnostim, izhajajočim iz kreativnega pisanja (nadaljevanje zgodbe, posnemanje določenega literarnega sloga, pripovedne perspektive, vživljanje v izbranega literarnega junaka ipd.; več o kreativnem pisanju gl. npr. Blatnik 1996). Na ta način smo želeli, da dijaki po kreativni poti osvojijo specifična literarnovedna znanja. Ponekod smo dijakom predlagali tudi, da prebrano poskusijo prikazati z likovnim izdelkom. Vseskozi pa smo spodbujali večičino pisnega in ustnega izražanja, utemeljevanja in argumentiranja lastnega (strokovnega) mnenja.

Poglavja v učbeniku imajo podobno strukturo: po uvodni motivaciji, ki predvideva bodisi individualno bodisi skupinsko delo v razredu, sledi kratka biografska predstavitev avtorja in izbranega književnega dela ter branje proznega ali dramskega odlomka ali pesmi. Nato sledijo vaje, ki so kot prvo usmerjene v prebrano književno besedilo, nato pa s komparativno metodo usmerjene na stičišča med dvema ali več književnimi deli v poglavju. Ob vajah smo ponekod dodali še krajše razlage temeljnih imagoloških pojmov ter drugih literarnovednih značilnostih prebranih del.

Cilj vseh aktivnosti, zajetih v učbeniku, je bil približati dijakom književnost, ki nastaja znotraj njihove manjšine, ter književnost drugih manjšinskih pisav v neposredni bližini, ki jih zajema programsko območje. Obenem smo jim želeli osvetliti literarne konvencije in vnaprej programirane postopke literarizacije, pri čemer smo jih poskusili razumeti v okviru konceptov spominskih študij ter jih literarnovedno obdelati s pomočjo načel literarne imagologije. Na ta način smo skušali dijakom pomagati najti ključ za razumevanje in refleksijo literature, ki se napaja iz življenjskih zgodb, ki se rojevajo na ulicah in trgih, ki so del njihovega vsakdana.

Koper
Foto: Ana Toroš

Trst
Foto: Barbara Zlobec

III. Izbrani avtorji in dela

Učbenik smo razdelili na štiri poglavja. Prvo poglavje s krovnim naslovom **Slovenski tržaški literarni diskurz** se začena z odlomkom iz dela Borisa Pahorja (*Moje suhote in njihovi ljudje*), ki ga postavljamo v komparativno obravnavo z delom italijanskega istrskotržaškega avtorja Fulvia Tomizze (*Il male viene dal Nord*), saj ju združuje izkušnja šolanja v Kopru. Ta je sicer napolnjena z drugačnim doživljanjem koprskega prostora, tako da lahko najdemo stičišča kvečjemu v prikazu slovensko-italijanskih napetosti, ki so v središču Pahorjevih spominov, pri Tomizzi pa zgolj nakazane. Pahorjeva pripoved tako napoveduje naslednje sklope danega poglavja, ki združujejo slovenske tržaške avtorje. Znotraj slovenskega tržaškega korpusa besedil lahko namreč razberemo določene ponavljajoče se teme oziroma za ta korpus besedil značilne (predvidljive) načine doživljanja tržaškega prostora, ki so se najverjetneje razvile na podlagi kolektivne kulturne travme.

V prvem poglavju obravnavamo dva sklopa besedil, ki se nadgrajujeta, tako da jih je smiselno obravnavati po vrsti. Prvi sklop besedil **Kres v pristanu ali kulturna travma** se začena z istoimensko Pahorjevo pripovedjo *Kres v pristanu*, v kateri je opisan požig Narodnega doma v Trstu leta 1920. Dogodek ima tudi sicer znotraj slovenske tržaške literature poseben pomen, saj je prerasel v simbol zatiranja slovenske kulture (jezika in identitete) in se kot tak pojavlja v številnih književnih delih vse do današnjih dni, pogosto zgolj prek retoričnega sredstva aluzije (namiga) na dogodek. Tudi drugi izbrani odlomek v tem sklopu problematizira zatiranje slovenske kulture (Alojz Rebula: *Kačja roža*), tokrat z uporabo metapodob. Tretji odlomek (Irena Žerjal: *Kreda in hijacinte*) je osredotočen na vprašanje zasramovanja slovenskega jezika s strani Drugega. Kot v predhodnem odlomku najdemo v besedilu metapodobe, opazujemo pa lahko tudi samopodobe. Četrti odlomek je vzet iz romana Marka Sosiča *Tito, amor mijo*, predstavnika postgeneracije. V odlomku prisostvujemo verbalnemu spopadu med slovenskim in italijanskim elementom na Tržaškem, ki pa ga lahko dojamemo le prek upoštevanja uvodoma predstavljenega travmatičnega konteksta, zadevajočega Slovence na Tržaškem.

Drugi sklop besedil z naslovom **Jezik in identiteta v primežu burje** prikazuje poseben, ponavljajoči se segment slovenske tržaške literature. Tudi ta se je najverjetneje oblikoval na osnovi kolektivne kulturne travme in se osredotoči na jezik in identiteto, natančneje na posledice potlačene identitete in na občutenje ogroženosti lastne (manjšinske) identitete v drugače govorečem večinskem okolju (Evelina Umek: *Frizerka*; Miroslav Košuta: *Jutrišnje tržaško jutro*).

Drugo poglavje, **Italijanski istrskotržaški literarni diskurz** zajame književna dela italijanskih istrskotržaških avtorjev. V njih se izrisuje dokaj enotna podoba istrskih beguncev (samopodoba), ki so zapustili Istro in ki v novem tržaškem okolju trpijo zaradi ločenosti od rodne Istre, socialne ogroženosti, brezposelnosti in posledično izključenosti oziroma družbene izoliranosti.

V prvem sklopu književnih odlomkov, pod skupnim naslovom **Kolektivna travma ali slovo Istri**, se srečamo bodisi z opisom težavnega odhoda iz Istre, na katero je

ljudi vezala globoka povezanost z domačo zemljo (Fulvio Tomizza: *Materada*), bodisi s prikazom težavnih razmer v novem tržaškem okolju, preko osvetlitve življenjskih usod posameznikov, ki so se znašli v begunskih taboriščih na Tržaškem (Marisa Madieri: *Verde acqua*; Gianfranco Sodomaco: *Un amore confinato*). Temu modelu pripovedi deloma sledi tudi avtor mlajše generacije (Pietro Spirito: *Il suo nome quel giorno*), ki bi ga lahko okvirno opredelili kot nosilca pridružene postmemorije (*affiliate postmemory*; Hirsch 2008: 115), čigar starši niso bili udeleženi v zadevni kolektivni travmi. Pripoved Pietra Spirita se sicer osredotoči na usodo Istranov v begunskem taborišču, vendar je nadgrajena z zgodbo njihovih potomcev. Delo v primerjavi s predhodnimi tremi deli zaznamuje širša tematska zasnova, tako da med drugim vključuje usodo slovenskih beguncev po koncu druge svetovne vojne. Fokus torej ni izključno na Istranih, kar najbrž lahko pojasnimo z manjšo čustveno obremenjenostjo avtorja, ki tako zmore postaviti v ospredje pripovedi odziv posameznikov na ekstremne življenjske preizkušnje, med katerimi je tudi istrski eksodus.

Zadnji sklop v drugem poglavju, *Istra v odsevu morja in tramontane*, prinaša tako dela italijanskih istrskih kot italijanskih istrskotržaških avtorjev različnih generacij, pri katerih zasledimo spominske utrinke na nekdanjo Istro (Guido Miglia: *I luoghi della memoria*) ali pa opise Istre na ozadju tesnobnega občutenja, s čimer najverjetneje nakazujejo travmatično preteklost istrske skupnosti (Pino Trani: *Mezzogiorno istriano*; Maurizio Tremul: *Identificazione arborea (conoscenze)*).

V zadnjem poglavju *Vozlišča* obravnavamo književna dela oziroma odlomke književnih del, v katerih so prikazane tematike, skupne avtorjem, ki živijo bodisi v (slovenski) Istri bodisi na Tržaškem. Gre za književna dela, ki ne sledijo določenemu pripovednemu modelu oziroma literarnemu diskurzu določene skupnosti, kot je bilo to značilno za dela v prvih dveh poglavjih. Za razliko od predhodno predstavljenih del bi lahko rekli, da imajo ta dela čezmejna stičišča, v tem smislu, da odpirajo tematike, značilne za obmejno območje in položaj manjšine. To nudi možnost za komparativno obravnavo književnih odlomkov. Poglavje se tako začne s temo **meje** in kot iztočnica za razmišljanje o obmejnosti in meji sta predlagani deli Saše Martelanca (*Tujec*) in Roberte Dubac (*Terra B*). Naslednji sklop, **Sestavljene (obmejne) identitete**, združuje dela treh avtorjev, ki vsak na poseben način ponujajo razmisleke o doživljanju posameznika in skupnosti na obmejnem in narodnostno mešanem območju. Aljoša Curavić (*Sindrome da frontiera*) in Franco Juri (*Ritorno a Las Hurdes*) se osredotočita na slovensko Istro in v izbranem odlomku spodbujata refleksijo o tem, kako je biti pripadnik manjšine in izhajati iz narodnostno mešanega zakona. Svojestven je pristop Aceta Mermolje (*Gost*), ki v pesniškem jeziku izrazi težavno sobivanje domače in tuje kulture, prežeto s strahom, ki vodi v nerazumno nasilje in se konča v »shizofrenih« identitetah. S tem Mermolja že napoveduje naslednji sklop književnih del, ki smo jih združili pod skupnim naslovom **Večkulturnost. Jaz in On, kot ga vidim Jaz**. Delo Roberte Dubac (*Chiesa di nessuno*) izhaja iz postmemorije in obravnava motiv vračanja v nekdanji dom v Istri, ki so ga naselili nepoznani ljudje. Inovativna je nadalje zgodba Marca Apollonia (*Notte, all'inizio*), ki pred domačo kulturo postavi ogledalo, da v njem zagleda lastne predsodke o Drugem. Poglavje končujeta sklopa **Zasidranost in zakoreninjenost** ter **Kako te občutim, moje obmorsko mesto**. V prvem

sklopu lahko opazujemo način izpovedi čustvene navezanosti na domačo zemljo in morje med slovenskim tržaškim avtorjem in italijansko istrsko pesnico (Isabella Flego: *Sopra la mia terra*; Boris Pangerc: *Pesem brega*). Podobno v sklepnem sklopu soočamo dva različna načina upesnitve domačega mesta, izpod ženskega peresa na italijanski (istrski) strani in izpod moškega peresa na slovenski (tržaški) strani (Adelia Biasiol: *Pirano*; Marko Kravos: *Mesto po meri*). V predzadnjem poglavju **Ženske in prestopanje mej** se posvetimo aleksandrinkam, ki so povezane z tržaškim in istrskim prostorom. V zadnjem poglavju na kratko predstavljamo še **literaturo**, ki je nastajala in nastaja v Trstu v **nemškem jeziku** in njeno specifiko, pri čemer izpostavimo roman Ricarde Huch z naslovom *Aus der Triumphgasse: Lebensskizzen*, ki je lociran v staro mesto (*cittàvecchia*) v Trstu.

Literatura

Andrej Blatnik: *Šola kreativnega pisanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.

Maurice Halbwachs: *On collective memory*. Chicago – London: University of Chicago press, 1992.

Marianne Hirsch: The Generation of Postmemory. V: *Poetics today* 29/1, 2008. 103–128.

Joseph T. Leerssen: Imagology: On using ethnicity to make sense of the world. V: *Revue d'études ibériques et ibéro-américaines* 10, 2016. 13–31.

Joseph T. Leerssen: Nationalism and the cultivation of culture. V: *Nations and nationalism: journal of the association for the study of ethnicity and nationalism* 12/4, 2006. 559–578.

Daniel-Henri Pageaux: *Le scritte di Hermes*. Palermo: Salerio editore, 2010.

Daniel-Henri Pageaux: *Uvod v imagologijo*. V: D.-H Pageaux: *Imagološke razprave*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteta za podiplomski humanistični študij, 2008. 17–52.

Slovenski tržaški literarni diskurz

Spomini na šolanje v Kopru

Boris Pahor: *V koprskem ozračju. Moje suhote in njihovi ljudje*

Fulvio Tomizza: *Il male viene dal Nord*

Opiši mesto, v katerem trenutno obiskuješ šolo. Opazuj ljudi na ulici, trgu, v kavarni. Kaj posebnega, nenavadnega opaziš, kar bi lahko postalo snov za roman? Bodi pozoren na sporazumevanje med ljudmi (večjezičnost, narečje) ter na splošno vzdušje dogajanja (barve, zvoki, letni čas ...). Primerjaj svoja opažanja z opažanji sošolcev.

V nadaljevanju se bomo potopili v mladostne spomine na kraj šolanja, ki sta nam jih zapustila dva pomembna pisatelja, Boris Pahor in Fulvio Tomizza.

Boris Pahor

Boris Pahor velja za enega najpomembnejših živečih slovenskih pisateljev in je tudi eden najbolj prevajanih slovenskih avtorjev. Večkrat so ga omenjali kot možnega kandidata za Nobelovo nagrado za književnost. S svojim pisateljskim delom, a tudi s svojim življenjskim pričevanjem je pustil globoko sled v primorskem knjižnem ustvarjanju in kulturnem življenju.

Rodil se je leta 1913 v Trstu, kamor se je preselil oče, uradnik avstrijske uprave; ko so ga italijanske oblasti odpustile, je delal kot ulični prodajalec. Slovensko osnovno šolo v Trstu je Boris Pahor začel obiskovati leta 1919, a že leta 1923 je vse slovenske in hrvaške šole ukinila Gentilijeva reforma, zato je šolanje nadaljeval v italijanščini. Leta 1930 se je vpisal na klasično gimnazijo v škofijskem semenišču v Kopru, kjer je maturiral leta 1935. Zatem je v Gorici študiral teologijo, vendar je po svetovnonazorski krizi iz bogoslovja izstopil. Vpoklican je bil v italijansko vojsko in je vojaška leta preživel v Libiji (roman *Nomadi brez oaze*) in srednji Italiji. Po kapitulaciji Italije je prišel v Trst z namenom, da se vključi v OF, a so ga ujeli in predali gestapu. Leta 1944 je bil poslan v Dachau, nato v druga taborišča (roman *Nekropola*). Po osvoboditvi je zaradi bolezni na pljučih preživel nekaj časa v sanatorju Rdečega križa v Franciji (Villers-sur-Marne, roman *Onkraj pekla so ljudje*). Diplomiral je v Padovi s tezo o Kocbeku (*Espressionismo e neorealismo nella lirica di E. Kocbek*), od leta 1953 do upokojitve je bil profesor na slovenskih šolah v Trstu.

Literatura

Lavo Čermelj: Uvod. V: Boris Pahor: *Grmada v pristanu*. Trst: Mladika, 2013. 9–17.

Martin Jevnikar: Pahor, Boris. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 11. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985. 550–554.

Mila Orlič, Intelektualec ob meji. V: Boris Pahor: *Trikrat ne. Spomini svobodnega človeka*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2011. 113–117.

Današnja Gimnazija Koper, ki je bila v letih od 1930 do 1935, ko jo je obiskoval Boris Pahor, klasična gimnazija v škofijskem semenišču

Foto: Mojca Kraševcevc

Moje suhote so avtobiografski zapisi, nastali ob avtorjevi 95-letnici. Beseda »suhota« mu pomeni prostor, ki ga je sprejel in mu nudil streho nad glavo, zato je delo preplet dogajalnih prostorov (in seveda z njimi povezanih dogodkov), ki so pisatelju dali zatočišče na njegovi dolgi in pustolovski življenjski poti, od tržaških koticov do saharskih širin, na vseh poteh po Evropi in še dlje.

Odlomek (*V Koprskem ozračju*) pripoveduje o Pahorjevem bivanju v koprskem semenišču, ki ga je spodbudilo k refleksiji lastne identitete in iskanju življenjskega smisla.

V Koprskem ozračju

Suhota pomeni pokrit prostor, zato lahko tudi kraj, kjer si na suhem; vendar v koprski stavbi, kjer so spalnice, prevladuje občutek vlage, kar očitno prihaja do izraza na zidovih umivalnice nad kositrnim koritom ter na stenah stranišča, kjer se v vlažnih svaljkih lepi oljnata obloga. To je vhodni, stari del kompleksa, kjer so v podaljšku šolski razredi, poglobitna zgradba je novejša stavba, trinadstropna z obednico v pritličju in učilnicami zgoraj. Iz vmesnega dvorišča vodi ozek, med zidovi ujet hodnik, v kapelo. No, saj pravzaprav ta bivanjska zunanost v bistvu ne igra posebne vloge, gre samo za omembo neke posebne etape. In to je vsekakor bila. Zaradi dveh soodvisnih hkratnih razlogov; odkritja narodne identitete ter umske odprtosti. Pri prvem je bistveno vlogo odigrala zavest slovenskih in hrvaških dijakov, ki so s svojo strnjeno poudarjali svojo različnost od italijanskih elementov. Zame, meščana, združenega z italijanskim okoljem, je bilo novo tovarištvo nekakšna vrnitev v naklonjeno družino rojanskih sošolcev. Ta vtis, kot je bila obnovitev nekega začetka, je hkrati pomenil tudi napoved pravilne odraslosti. Najdbo samega sebe. Ti pa je kot prvi skoraj samogibni odziv sledila zavzetost za spoprijem s šolskimi predmeti, verna za nadomestitev zamujenega. To do take stopnje napredka, da me v drugem (ali tretjem?) liceju hrvaško-slovenska večina izbere za predsednika zavodske akademije. Seveda ni šlo zaradi redov, drugi so bili prvaki, na primer Bernard v latinščini in matematiki, Albin v filozofiji, eden izmed njiju bi bil lahko izvoljen namesto mene. Najbrž sem se razlikoval po tistem nekaj značajske nedoločene, ki marsikdaj odloča, vsekakor je do tiste ugledne nominacije prišlo, ko sem nekako uredil svoj notranji svet. Kar pa ni šlo brez težav, saj sem prvo koprsko dobo preživel v razpoloženju nekakšnega konvertitstva, v katerem je bila obsojanja vredna vsa ničevost nesmiselnega tavanja, medtem ko so razni spisi ob prikazu zla samozadovoljevanja pretili z nastopom mentalne debilnosti. K ti možnosti, ki je rojevala preplah in zadušeni stok, so se prikazovali tudi trenutki, ko sem v stanovanju v ulici Donadoni ob praznem kovinskem hranilčku kdaj izmaknil kovanec iz očetove vrečke na posteljni omarici za kratko vozarjenje z izposojenim kolesom ali za kino na Senenem trgu, kjer so vrteli filme z Buffalo Billom. Občutek prave zavrženosti, ki se je počasi omilil ob vztrajnem izpopolnjevanju novih dolžnosti za dosego odkritega cilja. Ta novi smisel, ki se ga v resnici še nisem zavedal v vsi njegovi zahtevnosti, mi je pravzaprav poleg najdenja vrednosti slovenske biti najbolj potrdil začetek odločilnega razvoja. Tako da sem sprejel preobleko v črnino kot napoved nove pomladi in to tudi s citatom navedel na

podobici, kot je bila to ob takih obredih navada. Seveda je bilo tako preoblačevanje že v dijaških letih povzeto po italijanskemu sistemu, ki ga je cerkvena oblast vsiljevala na našem področju, jaz pa sem ob novi vnemi vse pomisleke odpisal v dobro optimističnemu doživljanju uspešnih dosežkov. Vse je bilo scela iskreno občuteno, tudi tisti pojav v črni suknji in pod okroglim klobukom, ki je spet italijanski vsiljeni del uniforme, medtem ko so naši mašniki kot drugod v srednjeevropskem prostoru nosili temno civilno obleko in navaden klobuk. Bil sem nekako dvojen, zunanji del, tisti površni, je bil izraz rimske šege, notranje pa že prežet z duhom slovenskih vasi, ki smo jih na dolгих sprehodih obiskovali, ko smo se vzpenjali po rebrih, po katerih so se istrske žene vračale sede na osličih. Ena izmed njih je, ko je v Trstu stopila s kopskega parnika, pristala s svojim vozičkom tudi pred števil. 13. Ulice sv. Nikolaja, kamor se je naša družina preselila, da bi oče imel krajšo pot za jutranji odhod na trg. S Šmarij je kangla z mlekom prihajala v četrto nadstropje, večkrat pa je s šmarsko mlekarico v obratno smer potoval materin priboljšek za sina, ki ni izbral poklica, da bi zadostil njenemu pričakovanju, se je pa vendar vse tako lepo izpeljalo, da je bilo videti kot uslišanje tihe prošnje.

Vaje

Šolski esej: Katere so tvoje »suhote« in kako so vplivale na tvoj osebni razvoj.

Fulvio Tomizza

Fulvio Tomizza, tržaški pisatelj istrskih korenin, se je rodil v bližini Umaga. Že kot otrok je kazal nagnjenje k pisanju. Po končani gimnaziji v Kopru se je vpisal na ljubljansko in nato še beograjsko univerzo, kjer je študiral romanistiko in gledališko umetnost. Leta 1954 se je preselil v Trst, kjer je začel ustvarjati. Uveljavil se je predvsem z romanom *Materada* (1960). V njegovih delih se često pojavlja tematika izgube identitete istrskih beguncev. Tomizza črpa navdih predvsem iz svoje zemlje; bil je namreč prepričan, da so ljudje ob meji neločljivo vezani na skupno usodo. Ta tematika je prisotna v romanih *Trilogia istriana*, ki poleg romana *Materada* vključuje še romana *La ragazza di Petrovia* (1963) in *Il bosco di acacie* (1966). V obravnavanem romanu *Il male viene dal Nord* (1984) avtor opisuje kulturno vzdušje v Evropi v 16. in 17. stoletju. Tomizza je prejel številna literarna priznanja. Umrli je v Trstu leta 1999.

Literatura

Robert Petaros: Tomizza, Fulvio. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 16. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990. 15–17.

Fulvio Tomizza. *Wikipedia. L'Enciclopedia libera*. https://it.wikipedia.org/wiki/Fulvio_Tomizza (15. 10. 2018).

Il male viene dal Nord

Capodistria era collegata alla terraferma da due strade, nei tempi lontani da una soltanto, che correva su un ponte. Pareva costruita su uno scoglio divenuto sabbia, e la si sarebbe potuta chiamare isola se tale nome non fosse stato destinato alla cittadina poco distante per chi, giungendo da Trieste, prosegue lungo il litorale istriano. Anche Pirano più avanti, oltre Isola, si addossava sull'estremità di un promontorio; e poi Umago, Cittanova, Parenzo, Rovigno e Pola, anch'esse sembravano rifuggire dalla comune costa per offrirsi al mare che all'altra sponda premeva sugli usci di Venezia.

Persino i contadini, detti *paolani*, che avevano gli orti e le vigne lungo il colle San Marco, mantenevano col territorio retrostante un rapporto schivo: si affrettavano a rientrare con l'asino prima del buio, quasi che le porte della città ancora si chiudessero in faccia ai campagnoli sloveni. Degli altri, chi non viveva di pesca, e non avesse trovato occupazione nelle botteghe artigiane, lavorava a Trieste recandovisi di primo mattino e tornando al tramonto dopo un'ora di vaporetto che, salutato da una folla in attesa, nell'accostarsi al molo sbandava tutto da una parte.

Coppie di fidanzati e gruppi familiari si ricomponivano e avanzavano su per la strada *grisa* fino alla piazza del Duomo, dove si spartivano dagli altri per sparpagliarsi nelle strette calli in pendio. La città era ripopolata, come di giorno avveniva solo alla domenica, e, dopo l'intervallo di una cena prevalentemente a base di pesce fritto,

Današnja gimnazija Ginnasio Gian Rinaldo Carli; v času, ko se je v njej šolal Tomizza, je nosila ime Regio Liceo-Ginnasio Carlo Combi

Foto: Mojca Kraševc

si ravvivava nelle osterie e con tono più riservato nei circoli sportivi, nelle sale di prova del coro, della banda, dei filodrammatici, e nell'oratorio dei cappuccini.

Ma alla domenica luogo e gente si aprivano fino a consegnarsi l'uno all'altra. Già prima dell'alba, alle campane del Duomo rispondevano quelle acute, insistenti, come galletti in smania di crescere, di almeno dieci chiese mimetizzate nei rioni popolari e fra i chiostrini dei conventi. Buona parte della festività ognuno la viveva nel proprio quartiere, quasi per proclamare l'autosufficienza, tra gli odori delle erbe dell'orto, delle sardine sotto sale, dei trucioli della segheria, in un'aria protettiva e quasi complice che trovava espressione nella particolare cadenza della parlata e nell'allusività dei soprannomi. Non se ne discostavano le anziane nello scialle nero a frangia lunga, né i loro mariti che insaponandosi sulla calle perdevano i connotati del loro mestiere e, indossati i pantaloni scuri e la camicia bianca, avevano incominciato e finito la festa. Alcuni di essi vantavano di non essere stati da anni *sù, in piassa*.

Per gli altri l'appuntamento era sottinteso per le dieci e mezzo davanti alla fiancata soleggiata del Duomo, prospiciente il palazzo vescovile, per la messa grande. Sbucavano dal buio dei sottoportici, dagli steccati degli orti, dai portoni a bugne dei palazzi nobili, e si ritrovavano sulle quattro arterie (calle Eugenia, Callegaria, largo Santorio o la grisa, e la via del cinema per il Belvedere), che si dipartivano dalla piassa come le nervature alla volta centrale della chiesa madre.

Incolonnati davanti alla porta laterale, vi si infilavano con arroganza o pudore, eleganti e goffi, secondo il costume di famiglia, l'indole e il controllo personale, dando esca a segreto apprezzamento o a pubblico scherno. Arrivavano giusto giusto a conoscersi tutti di faccia e persino di nome, ma per avere l'uno dell'altro cognizioni per lo più comuni e dunque sommarie. Per cui spiccavano sulla folla anonima il medico condotto e il medico specialista, i professori coscienziosi e i professori carogne, l'avvocato miscredente, il campione olimpionico di canottaggio, la soprano in carne, lo storico caustico, il pittore tronfio; come non vi mancavano, e potevano essere additati da ognuno, la maritata facile e la donna di mestiere, il libertino di rango e il volenteroso Bepi Casso, l'omosessuale storpio che mendicava davanti al cine e l'altro, sposato, e con il figlio al ginnasio. Molti dei primi, e tutti questi ultimi, tenevano desti il buonumore e la chiacchiera sporca che l'assetto urbanistico, pur improvvisato e riaggiustato nel corso dei secoli, sembrava fatto apposta per ricevere e rilanciare. Ma non rappresentavano se non una curiosa screziatura su un tessuto umano mantenutosi compatto e quasi uniforme a duecento anni dal tramonto veneziano.

Trovarsi a vivere nella cittadina delegata dalla Serenissima a capo dell'Istria, non solo escludeva ogni contatto con gli sloveni spintisi dalle colline in arenaria fin sul bordo litoraneo, ma portava a respingere persino l'effettiva parentela con gli altri paesi della costa, per non dire con le grosse borgate dell'interno, che pure avevano avuto capitani-podestà, tribunali e fondaci veneziani, e sulle torri campanarie ancora ostentavano il leone col vangelo spalancato. Capo corrispondeva inoltre a cavo, ovvero termine dell'Istria in faccia all'austriaca e plurilingue Trieste i cui templi di religioni e confessioni differenti mal coprivano, se non rimarcavano, un carattere più agnostico che laico.

Zlo pride s severa

Koper sta s kopnim povezovali dve cesti, v nekdanjih časih ena sama, ki je šla po mostu. Bilo je videti, kot da je zgrajen na skali, ki se je sesula v pesek, in lahko bi se mu reklo otok, če tega imena ne bi nosilo le malo oddaljeno mestece – za tistega, ki prihaja iz Trsta in nadaljuje pot ob istrski obali. Tako kot Izola se je tudi Piran malce naprej naslonil na konec rta; sledijo Umag, Novigrad, Poreč, Rovinj in Pulj, in tudi za ta mesta se je zdelo, da so pribežala k skupni obali in se predajala morju, ki na drugem bregu pljuska ob vhode v Benetke.

Celo kmetje, imenovani *paolani*, ki so imeli vrtove in vinograde na pobočju Markovca, so imeli do zaledja zadržan odnos: v mesto so se hoteli z osli vračati še pred mrakom, kakor da bi se mestna vrata še zapirala pred slovenskimi podeželani. Drugi, ki niso živeli od ribolova ali niso našli zaposlitve v rokodelskih delavnicah, so delali v Trstu, tja so se odpravljali zgodaj zjutraj in se vračali ob sončnem zahodu, po enourni vožnji z ladjico, ki se je vsa nagibala na eno stran, ko je ob pozdravih čakajoče množice pristajala ob pomolu.

Pari zaročencev in skupine sorodnikov so se spet zbrali in se odpravili gor po *grisi*, cesti, ki je peljala do Stolničnega trga, kjer so se ločili in se porazgubili po ozkih strmih ulicah. Mesto se je spet napolnilo z ljudmi, kakor se je podnevi dogajalo samo ob nedeljah, in je, po premoru za večerjo, sestavljeno pretežno iz ocvrtih rib, znova oživel v gostilnah in malo bolj zadržano v športnih društvih, v dvoranah, kjer so vadili pevski zbor, godba, gledališki ljubitelji, ter v kapucinskem oratoriju.

Vendar so se ob nedeljah mesto in ljudje odpirali in se predajali drug drugemu. Že pred zoro so zvonovom stolnice odgovarjali prodorni in vztrajni zvonovi, kot petelinčki, ki bi radi zrasli, iz najmanj desetih cerkva, skritih po mestnih četrtih in dvoriščih samostanov. Večino praznika so ljudje preživeli v svoji četrti, kakor da bi hoteli s tem potrjevati svojo samozadostnost, med vonjavami vrtnin, nasoljenih sardin, žaganja, v zaščitniškem in domala zarotniškem ozračju, ki je našlo svoj izraz v posebni kadenci izgovarjave in zgovornosti vzdevkov. Starke v črnih šalih z dolgimi resami niso zapuščale svojih četrti, niti njihovi možje, ki so po tistem, ko so se z milom umili na uličici in sprali znamenja svojega poklica, oblekli črne hlače in belo srajco ter tako začeli in končali praznik. Nekateri med njimi so se hvalili, da že leta niso bili *sù, in piassa*.

Za druge se je razumelo samo po sebi, da se bodo sešli ob desetih in pol, za veliko mašo, pred s soncem obsijano fasado stolnice, ki gleda proti škofijski palači. Prihajali so izpod mračnih arkad, izza vrtnih ograj, izpod kamnitih portalov plemiških palač in se znašli na štirih mestnih arterijah (ulicah Eugenia, Callegaria, trgu Santorio ali *grisa* in ulici, ki mimo kina pelje do Belvederja), ki so se oddaljevale od trga kakor rebra osrednjega oboka v matični cerkvi.

Razporedili so se pred stranskimi vrati in skoznja vstopali naduto ali sramežljivo, elegantno ali nerodno, skladno z družinsko navado, značajem in samoobvladovanjem, ter s tem ponujali razloge za prikrito občudovanje ali javni posmeh. Na videz so se poznali prav vsi, celo po imenu, vendar so drug o drugem vedeli samo kakšno splošno in potemtakem površno stvar. Zaradi tega so iz anonimne množice izstopa-

li občinski zdravnik in zdravnik specialist, vestni profesorji in barabinski profesorji, neverni advokat, olimpijski prvak v veslanju, bujna sopranistka, zajedljivi zgodovinar, naduti slikar; prav tako niso manjkali – in nanje so lahko s prstom pokazali vsi – lahka poročena ženska in poklicna dama, ugledni razuzdanec in željni Bepi Casso, hromi homoseksualec, ki je prosjačil pred kinom, in drugi, ki je bil poročen in je imel sina v gimnaziji. Mnogo od prvih in vsi zadnji so ohranjali pri življenju dobro voljo in umazane čenče, ki jih je pripravljen čakal mestni organizem, v teku stoletij ustvarjen in prilagojen, kot se je zdelo, prav za njihovo sprejemanje in širjenje. Vendar so predstavljali le nenavaden pisan madež na človeškem tkivu, ki je ostajalo še dvesto let po zatonu Benetk strnjeno in domala enotno.

Živeti v mestu, ki ga je Serenissima določila za glavo Istre, ni izključevalo le vsakršnega stika s Slovenci, ki so z gričev in peščenjaka prodrli vse do morske obale, pač pa je vodilo celo k zavračanju resničnega sorodstva z drugimi obalnimi naselji, da ne omenjamo drugih krajev v notranjosti, ki so prav tako imeli svoje beneške kapetane – podestate –, sodišča in skladišča, na zvonikih pa so še vztrajali levi z odprtim evangelijem. Poleg tega se je *capo* ujemal s *cavo*, to je koncem Istre, tik pred avstrijskim in večjezičnim Trstom, katerega verska središča in različne veroizpovedi so slabo prikrivale njegovo bolj agnostično kot laično naravo, če je niso že celo poudarjale.

Vaje

Poizvedi, od kod ime *paolani* za meščanske prebivalce, ki so imeli svoje vrtnarije na Markovcu.

Tomizza v odlomku omenja nekatere predele in zgradbe v Kopru. Izpiši jih. Ali danes te zgradbe v Kopru še obstajajo? Ali so bili trgi in ulice preimenovani? Poveži se s profesorji zgodovine in umetnostne zgodovine.

Stičišča

Kateri so ključni Pahorjevi in Tomizzevi spomini na Koper? Izpiši nekaj ključnih povedi. Čigav pogled je bolj pisan, čigav pretkan z žalostjo in uporom? Kako si to razlagaš? Primerjaj svoje uvodno opazovanje mesta s Pahorjevim in Tomizzevim. Ali najdeš kakšne podobnosti? Ali si bil sam pozoren na druge stvari? Kaj je po tvojem mnenju vzrok teh razlik?

Kres v pristanu ali kulturna travma

Boris Pahor: *Kres v pristanu*

Alojz Rebula: *Kačja roža*

Irena Žerjal: *Kreda in hijacinte*

Marko Sosič: *Tito, amor mijo*

Kaj veš o slovenski tržaški literaturi? Ali poznaš kakšnega slovenskega tržaškega avtorja, torej avtorja, ki živi na Tržaškem in piše v slovenskem jeziku?

Boris Pahor

Gl. življenjepis v 1. poglavju.

V delu *Kres v pristanu* Boris Pahor opisuje požig Narodnega doma v Trstu 13. julija 1920, pri čemer izhaja iz lastnih spominov na dogodek.

Kres v pristanu

Ulica Commerciale se je vila v hrib in v večer, tam pa, kjer se razširi in postane cesta, so bili oni, deklice in dečki, ki se lovijo po gmajnicah in imajo pod sabo Rojan z ostrim zvonikom na sredi. Hišice, hiše in nato, ob cesti na Greto, velikanski zaboj, okrogel in visok kakor hiša. To je gazometer. Pa nato tračnice Proste luke, in ključeni nosovi žerjavov in parnik, ki trobi, skrit v svojem dimu.

A takrat ni bilo večera, in videti je bilo, da niti noči ne bo, kajti nad hišami je bilo nebo rdeče, ko da je polito s krvjo. In zrak je dišal po dimu. Ali gori v luki parnik? So se vneli hangarji? Gorijo vagoni lesa? Bo ves Trst zgorel? In Branko je držal Evko za roko in sta tekla domov, dol po strmi rebri, gor po stopnicah v pritličje, dol po stopnicah pod zemljo k mami, ki je sama.

Petrolejka je že gorela na mizi, a obe okni sta bili škrlatni, ko da je padlo zahajajoče sonce v dvorišče. Zdaj gori v cementni škatli in zid pred oknom je poln zubljev, ki oblizujejo šipe.

»Mama,« je rekel Branko in se stisnil k nji.

»Mama,« je zajokala Evka in jo prijela za krilo.

Mama pa je čudna. Molči sredi prostora, ki mu okni žarita, in je, ko da ni njihova mama. Kakor da je žena v zaporu pod zemljo in nič ne čuti, da so oni z njo. Nič ni

EDUKA2

huda, da sta se potepala. Spravila je Olgico spat in je sama s soncem, ki se je utrgalo z neba in tli v dvorišču. Nič ju ne sliši, da se jočeta, ker bo kmalu konec sveta.

»Spat,« je rekla.

In je bila rdeč kip v ognjeni svetlobi in tudi se je premikala kakor skozi ogenj, ko je slačila Evko. Rdeč njen obraz, rdeče njene roke. Vse rdeče, tudi miza, tudi petrolejka na mizi.

Tedaj so se vrata odprla in Mici je stala pred mamo. Ni bila kakor druge dni tiha in zbrana. Njene oči so velike in prestrašene, okrogle in škrlatne od ognja na oknih. Njene prsi razburjeno dihajo in njene roke so nemirne v rdečem odsevu.

»Gospa,« je rekla. »Gospa.«

A mama je molčala.

»Kakšna groza, gospa.«

Okoli mize je hodila in debel svitek črnih las se ji je bil razpletel in ji visel na rame. Okoli mize je stopala in ponavljala: »Gospa, gospa.« In je bilo, ko da beži pred plameni, a plameni so že vsi na nji, na Branku in Evki, ki sta se spet oblačila in obувala.

»Z bencinom so polili, gospa.«

»Mama!« je zaklical Branko.

»Vrata so zabili, gospa, da ljudje ne morejo ven.«

»Mamaaa,« je zajokala Evka.

»In ljudje skačejo z oken, gospa.«

A tedaj sta onadva že bežala, samo »ojoj« sta slišala, kako je tožila Mici, in bežala po stopnicah navzgor in po ulici navzdol. In nad ulico Commerciale ni bilo večera, požar je bil v mraku. Openski tramvaj je stal, drevje v Ralijevev vrtu pa je bilo negibno v rdečem ozračju. In onadva sta tekla in se držala za roko in nad njima so letele po zraku iskre, ki so prihajale z Oberdankovega trga.

Kakor bratec in sestra, ki nimata doma, kakor sestra in bratec v Micini pravljici, ki ju je mačeha črtila in ju je hotel oče zapustiti. In nič nista vedela, kam tečeta, morebiti samo v smer, od koder plavajo iskre, ki so kakor kresnice.

Oberdankov trg je bil poln ljudi, ki so kričali v rdeči svetlobi. Okoli velike hiše pa so možje s črnimi srajcami plesali in vpili: »Viva! Viva!« Tekali so sem in tja in kimali z glavami in vzklikali: »Eia, eia, eia!« In drugi so tedaj zakričali: »Alala!«

In trobente gasilcev so takrat zatrobile skozi gneče, a je bila še večja zmešnjava, ker črni možje niso pustili avtomobilom, da bi prišli zraven. Obkolili so jih in plezali nanje in grabili gasilcem cevi iz rok.

»Eia, eia, eia – alala!« so kričali in noreli in vse naokoli je bilo zmeraj več ljudi. Ves Trst je gledal visoko belo hišo, ki je imela zublje na vseh oknih. Plameni kakor ostri jeziki, kakor rdeče zastave. In Evka se je tiščala k Branku, ker v veliki hiši so bile zraven zubljev tudi postave na oknih in ena je pravkar stopila na okno in hušknila mimo rdečega jezika, ki je oblizoval okno. In Evka se je stresla in tudi Branko se je tiščal k nji. »Eia, eia, eia – alala!« so peli možje s črnimi fesi, a gasilci so vseeno razvijali dolge cevi in množica se je razmikala. In curki so brizgali visoko in so bili

cvileči, peketajoči vodometi sredi škrlatnega večera. Črni možje pa so vpili in rajali kot Indijanci, ki so privezali žrtev h kolu in zanetili pod njo ogenj. Rajali so z manganeli in s sekirami v rokah.

Tedaj je sekira presekala gasilcu cev in curek se je ustavil visoko v zraku kakor bezgov cvet, ki ga ogenj zlati. Potem je cvet padel in iz presekanke cevi v gasilčevih rokah je vrela voda kakor iz žile kri.

Redarji so potiskali ljudi nazaj.

»Alo nazaj, alo nazaj,« so pravili.

Črni možje pa so še bolj plesali.

»Svinje,« je rekel mož v gneči.

Evka in Branko pa sta bila majhna in nista razumela, kaj so menili ljudje. Vedela sta, da gori Narodni dom in da ni prav, da so ga hudobni fašisti zažgali, a nista vedela, zakaj so prišli vojaki iz vojašnice na Oberdankovem trgu in stojijo in gledajo. Saj, z zidka na ulici Romagna so jih večkrat opazovali, vojake, kako preskakujejo jarke in plezajo po lesenem zidu, a zakaj so zdaj vsi prišli gledat, kako žrejo plameni hišo, ki je tako lepa in visoka? Vse okoli fontane so, kjer po navadi kočijaži napajajo svoje konje, a zdaj ni kočij. In zakaj gasilci ne smejo gasiti? Zakaj vojaki mirno gledajo črne možje, ki odrivajo gasilce, ko ti razpnejo platno in nekdo z okna pade nanj in nato visoko odskoči kakor Branko, ko se vrže na vzmeti mamine postelje?

»Prekleti hudiči,« je zamrmral mož v gneči in Evki se je zazdelo, da pozna tisti glas. A takrat je bilo še hujše vpitje okoli hiše in redarji so jezno odpirali ljudi. Vendar jo je čez hip zgrabila močna roka, da se je Evka še bolj stisnila k Branku.

Tedaj je rekel tisti glas: »Alo domov!«

In videla je, da je njihov papa.

Tako sta morala spet po ulici Commerciale navzgor in papa je godrnjal.

»Prekleti hudiči salamenski,« je rekel.

In še je sam pri sebi godrnjal: »Zakaj ni spravila otrok v posteljo.«

In Branko je hotel reči, da je mama jokala in da sta onadva ušla, ker sta se zbalta ognja na oknih. A je molčal, ker si je mislil: Zakaj so polili z bencinom? Zakaj črni parkeljni kričijo in plešejo, ko pa so na gorečih oknih ljudje?

Vaje

Boris Pahor opisuje dogajanje skozi otroške oči, ki svet vidijo na drugačen način kot odrasli. Poišči dele pripovedi, ki razkrivajo otroško perspektivo.

Pisatelj skozi celotno pripoved preko različnih metafor odslikava osnovno dogajanje, požig Narodnega doma. Poišči in izpiši čim več teh metafor, ki nakazujejo ogenj in požar. Primerjaj jih s tistimi, ki so jih izpisali sošolci.

Zmedenost in tesnoba ob požaru sta uvodoma nakazani z nizanjem kratkih vprašalnih stavkov. Poišči ta del odlomka. Poskusi s podobno tehniko opisati prve trenutke po katastrofalnem dogodku (denimo takoj po potresu). Pripoved naj bo dolga le pol natipkane strani in naj bo napisana v prvi osebi ednine (perspektiva očividca).

Alojz Rebula

Alojz Rebula, rojen leta 1924, umrl 2018, je bil ob Borisu Pahorju najizrazitejši predstavnik slovenske tržaške proze. Rodil se je v Šempolaju pri Nabrežini, v kmečko-železničarski družini. Diplomiral je iz klasične filologije v Ljubljani, v Rimu je doktoriral z disertacijo o slovenskih prevodih *Božanske komedije*. Po vrnitvi v Trst je poučeval na nižji gimnaziji, od leta 1953 pa na klasičnem liceju, bil je kulturno in družbeno dejaven. Do upokojitve je stanoval na Opčinah, zadnja leta pa je večinoma prebival v Loki pri Zidanem Mostu. Njegova pisateljska bibliografija je obširna in obsega več zvrsti: pesmi, črtice, novele, dnevnike, radijske igre, eseje, romane, dramska besedila in potopise. Je tudi prevajalec antičnih besedil in *Svetega pisma*.

Literatura

Helga Glušič: Sla po smislu. V: *Razgledi* 12, 10. junij 1994. 44.

Martin Jevnikar: Rebula, Alojz. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985. 159–160.

Martin Jevnikar: Rebula, Alojz. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 13. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987. 161–163.

Alojz Rebula. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Alojz_Rebula (15. 10. 2018).

Tatjana Rojc: *Pogovori z Alojzom Rebulo: ob pisateljevi petinosemdesetletnici*. Gorica: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2009.

Kačja roža, rastlina iz naslova, je divja potonika (*paeonia officinalis*), škrlatni simbol Krasa in njegove vitalnosti. Roman je v italijanskem prevodu (*La peonia del Carso*) leta 2017 prejel mednarodno zgodovinsko-literarno nagrado Ausperg. V njem je osrednja oseba Amos Borsi, Italijan, Florentinec, po materi jud, ki ga leta 1930 službena pot zapelje med Slovence na Tržaškem.

V odlomku Amos izve za svoje novo delovno mesto uradnika med Slovenci. Ker še ne ločuje med slovanskimi narodi, pomotoma misli, da gre med Hrvate.

Kačja roža

Vstal sem.

»Pomeni, da bom moral že kupljeno vozovnico za Bocen zamenjati za novo za Trst.«

Polkovnik me je hotel pokroviteljsko popeljati do vrat.

»Osebno ne dvomim, da boste svojo vlogo v odrešenih pokrajinah vzorno odigrali. Ne samo v skladu z vašimi sposobnostmi, na podlagi katerih vas je naši službi priporočil vaš gospod stric, ampak tudi s patriotskim in režimskim ugledom vaše rodbine. Boste kaj videli gospoda strica?«

Odgovoril sem, da se bom šel poslovit od njega.

»Lepo pozdravite mojega starega bojnega tovariša. Kar pa se tiče vaše nove namembe, se zglasite v personalnem uradu.«

Odšel sem, bolj ravnodušen do spremembe službenega mesta kakor do polkovnikove retorike.

Vzemimo opletanje z »odrešenimi pokrajinami«. Odrešil ni ničesar niti Kristus, če se ozreš naokrog. Recimo priključene, osvobojene, če se na tem planetu kaj zares osvobodi, a pustimo mistiko, pustimo »odrešenost«. Je morda Italija prinesla Tirolski in Julijski krajini večno življenje?

Drugo: določen sloves moje rodbine! Če izvzamem strica Amintoreja, ki je morda šel z D'Annunziem na Reko bolj iz pustolovskega kakor domoljubnega zanosa, kje je kaj patriotsko-režimskega v poljudovski hiši? V moji materi, tej ostri hčeri Siona, ki ne neha žalovati za izumirajočim jidišem? V mojem očetu, Italijanu, ki mu več kot narodna zavest pomeni spolna? Da ne govorim o Samuelu, ki mu je merilo vsega biznis, da ne vem, ali bi si mogla biti dva brata bolj različna.

Če se primerjam z drugimi člani svojega rodnega gnezda, se ne morem načuditi, kakšen čuden ptič sem. Ko da sem bil temu gnezdju podtaknjen.

Po dežju je Florenca vzdrtela v nekem turobnem renesančnem blišču. Pločnik me je zanesel pred knjigarno in sem vstopil.

Specialke Julijske krajine nisem dobil, ampak samo navaden zemljevid.

»Pa še slovansko slovnico in slovar bi rad,« sem rekel fantu, ki mi je stregel. Ta je v zadregi stopil k starejšemu uslužbencu, kateremu sem ponovil svoje – kot sem takoj spoznal – smešno vprašanje.

»Obstajajo samo slovnice in slovarji posameznih slovanskih jezikov, teh pa je več,« je rekel s pomilovalnim odtenkom, kot se mi je zdelo.

»Posamezni slovanski jeziki, da ...«

»Ruski, poljski, češki,« mi je pomagal mož iz svoje knjigarniške razgledanosti.

V spomin se mi je izkopalo ime iz stričevih pripovedovanj: Hrvati. Njegova reška epika je bila polna Hrvatov.

Uslužbenec je stopil k eni od polic, s katerimi je bila stena zadelana do stropa, pretipkal s prstom hrbte knjig in položil predme hrvaško-italijanski slovar.

Pripomnil sem, da me še bolj zanima slovnica.

»To je žal vse, kar imamo,« je rekel uslužbenec. »Pač majhni jeziki.«

Opraviti bom torej imel s Hrvati, sem si rekel, ko sem bil spet na ulici. Ko bi imel s sabo svojega malega Danteja – svojega Dantka –, bi si bil pri priči poiskal v Božanski komediji – nekje v Raju morajo biti – tiste skrivnostne Hrvatice. Spomnil sem se tiste omembe: zaradi nje so mi postali Hrvati nekako blizu.

Vaje

V odlomku so omenjeni in na kratko skicirani nekateri italijanski liki, ki jih opazujemo skozi oči glavnega junaka Amosa. Kakšna je njihova podoba (značaj, vrednote ...)? Evidentirane značilnosti sestavljajo podobo Drugega (druge kulture).

V slovenskem tržaškem romanu so protagonisti pogosto slovenski liki, ki se aktivno zavzemajo za ohranitev slovenske kulture in jezika, medtem ko so kot negativni liki predstavljeni njihovi nasprotniki. Amos je s tega vidika izjemen literarni lik, saj se v teku romana pokaže kot slovenski kulturi naklonjen italijanski protagonist. S tem pa je nekoliko izvzet iz območja Drugega. Poišči v odlomku del, kjer pisatelj najjasneje prikaže njegovo ločenost od kulture, kateri pripada.

Amos na koncu romana umre. Kako si razlagaš to pisateljevo odločitev?

Irena Žerjal

Irena Žerjal je se je rodila leta 1940 v Ricmanjih pri Trstu, umrla je leta 2018. Po maturi na klasičnem liceju v Trstu leta 1958 je študirala slovenščino in ruščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Do leta 1966 je poučevala na Koroškem, na Ravnah in v Mežici, kasneje na raznih slovenskih in italijanskih srednjih in višjih šolah v Trstu. Več let je bila sourednica revije *Zaliv*. Pisala je tudi cikle radijskih oddaj o slovenski in svetovni književnosti, kjer je v poetičnih dialogih portretirala številne besedne ustvarjalce.

Prvenstveno vlogo v njenem literarnem izpovedovanju predstavlja poezija. Njene pesmi so prisotne v raznih antologijah in prevedene v tuje jezike. Kot pisateljica je začela svojo literarno pripovedno pot z objavo lirskih črtic v *Literarnih vajah* in *Primorskem dnevniku*. Za svoje delo je leta 1978 prejela tržaško nagrado vstajenje. Leta 2006 je izšel njen avtobiografski roman *Kreda in hijacinte*. Vsa pripovedna proza Irene Žerjal je podana skozi žensko perspektivo, kar pomeni, da so nosilke idejnega sporočila ženski liki.

Literatura

Nadja Pahor Verri: Žerjal, Irena. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 18. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1992. 392–393.

Roman *Kreda in hijacinte* spremlja glavno junakinjo Verko od rojstva in šolanja v vaškem in tržaškem mestnem okolju do odhoda v Ljubljano na študij in njene vrtnice v domači kraj. V odlomku sledimo junakinji v božičnem času, najverjetneje v letu 1955, leto po ukinitvi Svobodnega tržaškega ozemlja, s čimer je anglo-ameriška vojaška uprava zapustila cono A (Trst z okolico) in ga prepustila italijanski upravi.

Kreda in hijacinte

Z Nitko sta šli k božični maši, ki so jo imele vse višje šole s slovenskim učnim jezikom v Trstu skupaj. Pravzaprav nista niti bili v cerkvi, ker sta se znašli v gneči pred njo; cerkev svetega Pavla je bila premajhna za vse. Po maši sta vzeli pot proti morju, ob njem opazovali barve valov, si intenzivno pripovedovali, kaj vse se je nabralo novega tako na učiteljsku kot na klasični. Seveda so bili sedaj razredi mešani, a kakšne spremembe ni bilo, pač pa je razgibalo mlade duše novo okolje, Verko pa je zainteresirala nova snov, to je pouk filozofije, pa tudi pri slovenščini so bili novi pisatelji in pesniki, ki so ji bili dotlej neznani in so se ji zdeli prav umerjeni po njenem značaju. Opuščala je branje očkovega Tihega Dona in se posvečala prozi Ivana Cankarja, pa tudi novelam prej neznanega Čehova in dokončno je prebrala prav vse knjige Julesa Verna. Nitka je prebiral francoske klasike, pri tem pa je zaman iskala kak učiteljski poduk in se je zato pripravljala v didaktiki za matematične vaje. Smejali sta se, ko sta ugotovili, da jih je prestrogi profesor na nižji vendarle pripravil do izjemnega znanja latinščine, tako da je ta predmet postal na višji bolj postranski.

»In stara grščina, je težka?«

»In tehnično risanje, je zahtevno?«

Ne eno ne drugo ni iz njenih misli izpodrinilo vsakdanjega sanjarjenja. Ko sta se priklatili v Miramarski park, ju je neznansko osrečilo nekaj veveric, ki so se sladkale z zadnjimi orehi, in v daljavi je bilo neznansko romantično videti bele galebe, ki so širili peruti proti soncu.

Nekdo ju je poklical po imenu. Znan glas starih sošolcev z nižje, ki so se bili vpisali na trgovsko. Zrasli so in so imeli na beli srajci vidno novo kravato. Bili so čedni, toda kar je bilo pomembnejše, bili so enako vljudni in olikani kot v starih časih. Zato sta sprejeli vabilo, da so vsi skupaj sedli k mizi in naročili velike kupe sladoleda, čokolade in smetane. Nič imenitnejšega v božičnem času, ko vidiš sneg na Krasu, kot lizati z žličke smetano! V družbi starih prijateljev! Toda – le zakaj so se zdeli tako gosposki po enem samem letu!

Veliko so se pogovarjali o politiki, o tem, kako so nekateri v mestu prav na slavnem Kettejevem San Karlu odgovarjali na sovražne opazke starejših prebivalcev, če so se pogovarjali v slovenščini, saj ni minilo leto, odkar se je Italija z neskončno množino obljub ustoličila v Trstu. V vaseh se je nemara prav zaradi tega ogromno ljudi odločilo, da potihno pristanejo na asimilacijo, a je bilo jasno, da kdor je bil na klasični ali realni in celo na učiteljsku, česa takega nikoli ne bo sprejel brez žalosti.

»Ma kaj ve vedno jočete, babe, ne morete vzeti vsega skupaj kot hec?«

»Ja, kako naj jaz reagiram, če mi nekdo vpade v besedo in me označi s psovko, če se na cesti pogovarjam v svojem jeziku?«

Vaje

V odlomku je nakazano, kako se italijanski liki obnašajo do slovenskih protagonistov. Izlušči to predstavo. Gre za t. i. metapodobo, torej predstavo, ki jo ima avtor o tem, kako Drugi vidi, sprejema, vrednoti, ocenjuje kulturo, kateri pripada.

Marko Sosič

Marko Sosič se je rodil na Opčinah pri Trstu leta 1958. Avtor se je s svojim prvim proznim delom, zbirko kratkih zgodb *Rosa na steklu*, predstavil leta 1991. V glavnem se posveča pisanju scenarijev in režij gledaliških besedil ali kratkometražnih filmov. Leta 1984 je doštudiral gledališko in filmsko režijo na akademiji v Zagrebu. Njegovo leposlovno ustvarjanje se je leta 1996 dopolnilo z avtobiografsko izpovedjo *Tisoč dni in dvesto noči*, v kateri je opisal svojo gledališko izkušnjo kot umetniški vodja Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici. Kot umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu je teater odprl neslovenskim someščanom s podnapisi predstav v italijanščini. Njegova dela, med njimi tudi *Tito, amor mijo*, so prevedena v številne tuje jezike. Leta 1998 je prejel nagrado vstajenje in bil trikrat med finalisti kresnika.

Literatura

Marko Sosič. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Marko_Sosi%C4%8D (15. 10. 2018).

Stavba povojnega liceja med ulicama Via del Lazzaretto Vecchio in Via degli Argento, prizorišče romana *Kreda in hijacinte*

Foto: Barbara Zlobec

Roman *Tito, amor mijo* je avtobiografska retrospektivna zgodba, podana skozi perspektivo desetletnega dečka. Zgodba se dogaja na Tržaškem v šestdesetih letih 20. stoletja in je vpeta v takratne družbene, kulturne in politične razmere.

V odlomku se kažejo odnosi med slovenskimi in italijanskimi dijaki. Ti obiskujejo isto šolsko stavbo, vendar so fizično ločeni. Eni imajo pouk v slovenščini, drugi pa v italijanskem jeziku.

Tito, amor mijo

Štejem do tri. Ena, dve, tri. In pogledam skozi okno na dvorišče. Okno, ki je pred menoj, in vsa druga vzdolž hodnika se napolnijo z obrazi dečkov in deklic, ki gledajo na dvorišče in se sprašujejo, če se bo učiteljica italijanščine pripeljala s svojim rdečim avtom. Okno na koncu hodnika je odprto, da je slišati kričanje s spodnjega nadstropja. Tam so učenci, ki govorijo samo italijanski jezik in imajo poseben vhod, tako kakor mi, ki v razredu govorimo samo slovenski jezik, vendar se učimo tudi njihovega. Spodaj nekdo kriči: Slavi de merda! Z našega nadstropja pa mu odgovarja deček ob odprtem oknu: Taljani prasci! In potem zagledam ravnatelja, ki zakriči: Zapri okno! Zapri okno! Odrine dečka in zaloputne okno. Ozrem se proti dvorišču. Njenega avta še ni. Vsak čas bo zvonilo. Ozrem se proti razredu. Ivan še zmeraj sedi v klopi, premika ustnice in si s prstom čisti nos. Vem, naredil bo kroglice s šmrklji in jih zalepil pod klop, kakor zmeraj, ko ga je strah. Od spodaj se še naprej slišijo glasovi: Slavi de merda, slavi de merda ... Stric Albert pravi, da tako govorijo samo tisti, ki nas nimajo radi in mislijo, da smo usrani Slovenci, ampak da dečki in deklice niso nič krivi.

Vaje

Sosičev roman je napisan v posebni tehniki pripovedovanja. Opazuj, kako gradi pripoved: v sedanjem času in skozi pogled glavnega junaka.

Poskusi še sam napisati pol tipkane strani dolgo pripoved s posnemanjem te pripovedne tehnike. Zgodba naj se dogaja v razredu, med odmorom.

Stičišča

Katera stičišča najdeš med odlomkom iz Sosičevega dela in odlomkom iz romana *Kreda in hijacinte* (kraj in čas dogajanja, literarni liki, odnos med literarnimi liki, problemsko ozadje pripovedi)? Na tej osnovi poskusi najti stičišča še z romanoma Borisa Pahorja in Alojza Rebule. Svoja opažanja primerjaj s spodaj navedeno razlago.

Obravnani štiri romani imajo kar nekaj stičišč. Razberemo lahko, da vsi štiri avtorji izhajajo iz kolektivne in kulturne travme, to je iz dogodkov, ki so se najintenzivneje odvijali v obdobju med obema vojnoma.

Boris Pahor in Alojz Rebula sta travmatične medvojnne dogodke, ki jih opisujeta, tudi sama doživela, medtem ko Irena Žerjal in Marko Sosič kot nosilca postmemorije izhajata iz pripovedovanj predstavnikov generacije, ki je te dogodke dejansko izkusila.

V slovenski tržaški literaturi so se za literarizacijo zadevnih travmatičnih dogodkov uveljavile določene literarne konvencije, tako da je literarno besedilo v določenih segmentih že programirano in s tem predvidljivo. Za vsa štiri besedila je tako značilno skupno problemsko jedro, to je zatiranje slovenske kulture in jezika (ter s tem slovenske identitete) na Tržaškem ter razporeditev literarnih likov med tiste, ki se zavzemajo za ohranitev slovenske kulture, in tiste, ki si tega ne želijo in tem prizadevanjem celo nasprotujejo, pri čemer so slovenski liki večinoma protagonisti, italijanski liki pa večinoma antagonisti, njihovi nasprotniki. V skladu s tem je dogajanje postavljeno v tržaški prostor, v obdobje med obema vojnama oziroma v obdobje po koncu druge svetovne vojne, ki pa je še zaznamovano s travmatičnimi spomini na medvojni čas.

Miramarski grad in park

Foto: Ana Toroš

Pomol Audace (nekdaj Molo San Carlo), glavno mestno sprehajališče
Foto: Barbara Zlobec

Pomol Sv. Karla, ki je omenjen v odlomku, je znan v slovenski poeziji zaradi dveh pesniških izpovedi, ki se dogajalno umeščata na ta pomol. Prvo je napisal Dragotin Kette okoli leta 1900 (cikel *Na molu San Carlo*), drugo Janko Samec (sonet *Molo San Carlo*). Samec je pesem napisal v obdobju med obema vojnama in se pri tem medbesedilno navezoval na Kettejev cikel. V sonetu je izpostavil problem zatiranja slovenstva.

Jezik in identiteta v primežu burje

Miroslav Košuta: *Jutrišnje tržaško jutro. Riba kanica*

Evelina Umek: *Frizerka*

Ali se ti je kdaj zgodilo, da si sanjal, razmišljal v dveh jezikih? Ali veš, kaj pomeni, da je nekdo dvojezičen? Katere prednosti prinaša po tvojem dvojezičnost?

Miroslav Košuta

Miroslav Košuta se je rodil v Križu pri Trstu leta 1936. Leta 1962 je končal študij primerjalne književnosti in literarne teorije v Ljubljani. Bil je urednik mladinskih in kulturno-literarnih oddaj na ljubljanskem radiu, po vrnitvi v Trst dramaturg, urednik revije *Dan* in nad dvajset let ravnatelj in umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča. Prve pesmi je objavil v *Literarnih vajah* pod psevdonimom Miroslav Morje. Je avtor številnih pesniških zbirk. Piše tudi poezijo za otroke, otroške in mladinske radijske igre ter priredbe pravljic. Prejel je več nagrad, med njimi Prešernovo nagrado. Njegova dela so prevedena v številne jezike.

Literatura

Martin Jevnikar: Košuta, Miroslav. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982. 153–156.

Zbirka *Riba kanica* (1991) nosi naslov po narečno obarvanem italijanizmu *pesce-cane* (v it. morski pes). Pesniški svet Miroslava Košute se razprostira med »dvema pravljicnima imenoma«, med rodnim Križem na obronkih slovenskega Krasa in Trstom.

Jutrišnje tržaško jutro

Nekega dne se bom zbudil in si dejal:

»Buongiorno, Košuta! Come stai?«

»Dobro,« odvrnem, »saj zjutraj sem zdrav.«

Potem se zdrznem, prisluhnem napeto

in zmedeno vprašam: »Che cosa hai detto?

E perché parli per zakaj?«

Hodil po zemlji sem naši, hodim in iščem

in vem, o vem, da je iskanje zaman.

Slišim le grla v zanki s tujim besediščem,

da s koledarjem računam: ni daleč dan,

ko se v meni dva jaza zbudita.

Ma cosa vuoi – così è la vita!

Vaje

Kakšen je odnos lirskega subjekta do dveh jezikov v njegovem vsakdanu? Izpiši verze, ki najjasneje izražajo njegovo stališče.

Evelina Umek

Evelina Umek, rojena v Trstu leta 1939, je diplomirala na Oddelku za slavistiko Univerze v Trstu. Do leta 1995 je živel v Ljubljani, kjer je bila zaposlena v založništvu in pri Otroškem in mladinskem programu RTV Slovenije. Redno je sodelovala z radiem in televizijo tako v Trstu kot v Ljubljani. Zaslovela je z mladinskima knjigama *Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci* ter *Malka gre v Trst*, v katerih mladim bralcem razkriva slovensko prisotnost v tržaškem mestnem središču. Zbirka novel *Mandrija in druge zgodbe* ter romani *Frizerka*, *Hiša na Krasu*, *Zlata poroka ali tržaški blues* in *Sidrišče spomina* se osredotočajo na manjšinski mikrokozmos in njegove travme, zlasti na družbene in psihološke vidike narodnega odpadništva in odtujevanja lastnim koreninam.

Literatura

Marija Cenda: O izkoreninjenosti nekoliko drugače. V: Evelina Umek: *Frizerka*. Trst: Mladika, 2005. 139–141.

Boža Škoberne: Umek, Evelina. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 16. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990. 119.

Evelina Umek. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Evelina_Umek (15. 10. 2018).

Loredana Umek: Odprtost kot izraz stiske jezika ali bega iz družbene osame. V: Evelina Umek: *Zlata poroka ali tržaški blues*. Trst: Mladika, 2010. 142–154.

EDUKA2

Frizerka Romana, protagonistka dela, je zrastle v narodnostno mešani družini (mama je bila Slovenka, oče pa Italijan, sin Furlanke in priseljenca iz južne Italije), slovenščine se ni naučila in o svojih slovenskih koreninah ne ve skoraj nič. Njen vsakdan zmoti novica, da je podedovala domačijo materine družine v Kobaridu, v slovenskem Posočju, saj ji v slovenščini napisano pismo vzbudi spomine na mater Marijo in na otroštvo.

Frizerka

Romana se je znašla pred Giovannino hišo, nova vhodna vrata so zapirala dvorišče, ki se je zdelo Romani zdaj manjše, drugače pa je Giovannina hiša ohranila enak videz kot v starih časih. Romana si je oddahnila, potem je pogledala na ime, napisano pri zvoncu. Ne, to ni pravo ime: Ivana Vodopivec. Očitno se je Giovanna odselila.

Kljub temu je pritisnila na tipko, iz hiše se je oglasil znan glas v italijanščini: Kdo je?

Dahnila je v rešetko: »Romana.« In vrata so se odprla. Na pragu se je pokazala nasmejana Giovanna. Potem sta stopili v hišo, po hodniku v kuhinjo.

»Sedi,« jo je povabila Giovanna. »Boš kavo? Čaj?«

Romana si je ogledovala kuhinjo, ki je kljub drugačnemu pohištvu ohranila nadih preteklosti.

»Hotela sem ti telefonirati, oprosti, vendar te nisem našla v imeniku.«

»Spremenila sem ime,« je vedro rekla Giovanna.

»Spremenila?« se je začudila Romana.

»Veš ... prej sem se pisala Giovanna Bevilacqua, zdaj pa sem Ivana Vodopivec.«

»Ampak vedno si se tako pisala ...«

»Ne, ne, moj oče je bil Ivan Vodopivec, fašisti so mu spremenili ime in priimek. Hotela sem prvotno ime in prvotni priimek.«

Romana je molčala, zdelo se ji je nedoumljivo, da si nekdo po tolikem času privzame novo ime. Vendar ni hotela ugovarjati Giovanni, zdaj Ivani.

Ivana je skuhalo kavo, položila na mizo dve skodelici, sladkornico, vrček z mlekom. Nalila kavo v skodelici in sedla. Radovedno se je zazrla Romani v obraz, saj je vedela, da je Romana gotovo prišla z določenim namenom.

Romana si je nalila malo mleka v kavo, odklonila sladkor, naredila požirek in se zazrla v svojo gostiteljico.

»Ti razumeš slovensko?«

»Seveda, saj sem Slovenka,« se je zasmejala Ivana.

»Pismo sem dobila iz Slovenije, ne vem, kaj piše v njem ... gotovo je pomota ...«

»Kar sem z njim, bova že razvozlati,« je veselo rekla Ivana.

Romana je odprla torbico ter iz nje vzela pismo. Pomolila ga je Giovanni-Ivani, potem se je v pričakovanju zazrla vanjo ter skušala z njenega obraza razbrati, kaj jo je doletelo.

Ivana je veselo pogledala Romano.

»Nekaj si podedovala ...«

»Jaz,« se je čudila Romana, »od koga? Gotovo gre za pomoto ...«

»Ne, ne,« je zmajala z glavo Ivana, »sodišče ti sporoča, da si podedovala v Kobaridu hišo in nekaj gozda po tvoji noni Dori.«

»To je pomota! Nona Dora ni imela ničesar.«

Ivana je pismo položila na mizo.

»Ali ni bila tvoja nona iz Kobarida?«

»Ne vem, mogoče, Kobarid je Caporetto?« se je zazrla v Giovanni-Ivano.

»Res je, Kobarid so Italijani preimenovali v Caporetto.«

»Videla sem v njenih dokumentih, da je bila tam rojena, kaj več pa ne vem ... Nikoli ni dosti govorila ...«

»Moji mami in moji noni je večkrat pripovedovala ...«

»O čem?« je z nekoliko višjim glasom vprašala Romana, kot da je nona prekršila nenapisano pravilo, da se tujcem ne pripoveduje o družinskih zadevah.

»Saj veš, o čem se pogovarjajo odrasli ... Takrat sem bila majhna, nisem razumela vsega, kasneje ko je tvoja nona Dora umrla – skoraj do zadnjega nas je obiskovala – mi je mama pravila, kako težko življenje je imela.«

»Težko ... kot vsi takrat,« je pripomnila Romana, sram jo je bilo, da ni vedela ničesar o svoji noni. »Kakor da naše ni težko!« je zavzdihnila.

»Takrat med prvo svetovno vojno, ko je Italija zasedla njene kraje, so Italijani veliko družin evakuirali in jih poslali v različna italijanska mesta. Tvoj nono je bil vojak v avstrijski vojski in je padel, mislim, da takoj na začetku vojne.«

»Kje?«

»V Galiciji!«

»Galicija,« je ponovila Romana, neznano ime je izzvalo v njej podobo daljne dežele, nekje na koncu sveta. »In kje je to?«

»To je pokrajina, ki pripada delno Poljski, delno Ukrajini ...«

»Tako daleč,« je rekla Romana. O tem svojem nonotu ni vedela ničesar in zdaj pred Giovanni-Ivano je začutila nekakšno praznino. Nono Doro si je zamišljala vedno samo, kot jo je bila vajena videti, odkar je pomnila, zdaj pa ji ta ženska govori o nonotu, ki ga nikoli ni poznala.

Vaje

Poskusi nadaljevati Romanino zgodbo, potem ko se po pogovoru s prijateljico Ivano vrne domov. Poudarek naj bo na njenem notranjem doživljanju. O čem razmišlja? Kako se počuti? Kakšni spomini, morda boleči, so privreli na dan ob Ivaninem pripovedovanju? Je jezna? Je prestrašena? Se počuti nemočno? Bo koga poklicala? Bo brskala po starih fotografijah?

Tvoje nadaljevanje zgodbe naj bo dolgo približno dve natipkani strani. Napisane zgodbe si izmenjajte in poskusite najti stične točke v vseh nadaljevanjih.

Stičišča

Kot v Košutovi pesmi je tudi za junakinjo iz tega odlomka izbira jezika zgolj simbolni izraz veliko bolj kompleksnih notranjih procesov (razmišljanj, čustvovanj, doživljanj). Domnevamo pa lahko, da obstaja med njima bistvena razlika. Za Košutov izpovedni lik se zdi, da se boji izgube prvotne identitete, medtem ko je romaneskna junakinja najverjetneje del svoje prvotne identitete potlačila že dolgo nazaj.

Italijanski istrskotržaški literarni diskurz

Kolektivna travma ali slovo Istri

Fulvio Tomizza: *Materada*

Gianfranco Sodomaco: *Un amore confinato.*

Marisa Madieri: *Verde acqua*

Pietro Spirito: *Il suo nome quel giorno*

Fulvio Tomizza

Gl. življenjepis v 1. poglavju.

V *Materadi* Tomizza spregovori skozi pogled kmečkega človeka iz Istre v letih eksodusa. V odlomku, ki si ga bomo prebrali, spoznamo dramatične trenutke odločitve za odhod iz Istre.

Materada

La partenza di Bortolo da Giurizzani fu per noi come quando una pecora riesce a trovare uno spiraglio tra la siepe per buttarsi nell'altro campo e allora le altre perdono la testa e lasciano lì tutto per correrle dietro.

Le cittadine dell'Istria si stavano svuotando giorno per giorno, specie quelle della costa, e per noi era ormai diventata un'abitudine vedere in quei giorni i soliti camion traballanti di povere masserizie lasciare Umago e Buje e dirigersi alla volta di Trieste. Ma chi avrebbe mai pensato che alla fine si sarebbe mossa anche la campagna?

Si vede che ognuno faceva i suoi affari in segreto; e d'un tratto scoppiò la bomba: ecco che tutti partivano. Alla sera si parlava con un amico all'osteria – non si parlava di altro in quel tempo – e lui che diceva sempre »morire sì, ma a casa mia« già lo trovavi cambiato, già un po' in forse anche lui, e la mattina dopo sapevi che era andato a Umago a presentare domanda di opzione. Fu come una grandinata; anche la gente sembrava un'altra. Il suocero non partiva se non partiva la figlia, il genero si trovava contro tre contro quattro, era messo alle strette, e infine doveva rassegnarsi; e allora anche i genitori e i fratelli di lui partivano.

Al funerale del vecchio Rosso di Pizzudo già si poteva calcolare che se ne sarebbe andata via circa la metà. Mentre si aspettava sotto le acacie il prete croato di Buje, non si faceva che parlare, che osservare, raccontare le ultime nuove, e battere e intendere ognuno la sua. Non ci fu mai tanta gente a un funerale e ben pochi salirono

EDUKA2

a buttar l'acqua al povero morto e neanche le donne piangevano. Chi aspettava il camion di giorno in giorno, chi si preparava a presentare la domanda, chi aspettava che si decidessero prima gli altri e intanto faceva il furbo, ascoltava un po' qua e un po' là per studiare meglio la situazione. Per primi si mossero quelli come Bortolo, i quali o avevano i figli dall'altra parte o il lavoro, e che comunque sarebbero partiti non appena avessero alzato le sbarre al posto di blocco. A questi appartenevano anche coloro che avevano fatto la galera, si erano dimostrati sempre contrari, e a suo tempo erano stati privati della carta d'identità e anche delle tessere del sale e del vestiario. Poi venivano quelli che non possedevano che le loro braccia di fatica e per loro lavorare di qua o lavorare di là faceva suppergiù lo stesso e allora seguivano la corrente, tanto più che qualcuno poteva contare sul fratello o sullo zio che gli avrebbe fatto il richiamo per l'America.

Ma quel giorno a Pizzudo si sentì dire che anche i forti proprietari di Fiorini si preparavano a partire; »anche loro se ne andranno« si diceva, »loro che non hanno mai fatto meno di cento ettolitri di vino a testa ogni anno, mai meno di settanta quintali di grano«.

Voleva dire che qui non c'era più niente da fare, che qui sarebbe rimasto solo chi si era compromesso nella politica o chi era troppo povero per lasciare la propria miseria e non si sarebbe mai ingegnato a far niente di buono.

Materada

Bortolov odhod iz Juricanov je bil za nas nekaj takega, kar se dogaja takrat, kadar kaka ovca najde odprtino v živi meji in se skozi pože na sosedno polje, medtem ko vse druge ob tem izgubijo glavo, tako da zapustijo tam vse in zdirjajo za njo.

Istrska mesteca so se praznila dan za dnem, še posebno tista ob obali; prešlo nam je že kar v navado, da smo v teh dneh gledali iste majave tovornjake, ki so, obloženi z revnim pohištvom, zapuščali Umag in Buje ter se usmerjali proti Trstu. Le komu bi bilo kdaj prišlo na misel, da se bo nazadnje zganilo tudi podeželje?

Kakor kaže, je svoje zadeve vsakdo urejal na skrivnem; in kar naenkrat je eksplodirala bomba: odhajali so vsi.

Še prejšnji večer si se s prijateljem pogovarjal v gostilni (in v tistih dneh ni beseda tekla o ničemer drugem), a prav ta prijatelj, ki je zmeraj zatrjeval, da »če že moram umreti, hočem umreti na svojem domu«, se je, kakor si lahko opazil, nekam spremenil, že nekako popuščal, češ da »morda« tudi on; naslednje jutro pa si zvedel, da je odšel v Umag vložiti prošnjo za izselitev.

Bilo je, kakor da se usipa toča; tudi ljudje so bili videti drugačni. Tast ni odhajal, če ni odhajala tudi hči; zet se je znašel nasproti trem ali štirim, ti pa so pritiskali nanj, tako da se je moral nazadnje sprijazniti z usodo; in takrat so se za odhod odločili tudi starši in bratje.

Na pogrebu starega Rošija iz Picuda je bilo že moč zračunati, da jih bo odšla približno polovica. Medtem ko smo pod akacijami čakali na prihod hrvaškega duhovnika

iz Buj, nismo počeli nič drugega razen tega, da smo se pogovarjali, opazovali, si pripovedovali zadnje novice, kar naprej ponavljali isto in razlagali vsak svoje.

Še nikoli poprej ni bilo pri kakem pogrebu toliko ljudi; le prav malo jih je prišlo tja gor pokropit ubogega mrliča in niti ženske niso jokale. Ta in oni je pač dan na dan pričakoval tovornjak, kdo drug se je pripravljaj, da bo vložil prošnjo, tretji je čakal, da se poprej odločijo drugi, in se je medtem delal neumnega, vmes pa je poslušal nekoliko pri enih in nekoliko pri drugih, da bi bolje preštudiral situacijo.

Prvi so se premaknili taki kakor Bortolo, ker so pač imeli na drugi strani otroke ali pa zaposlitev; ti bi tako in tako odpotovali že isti hip, ko bi se pred njimi dvignila rampa na obmejnem prehodu. Mednje so sodili tudi tisti, ki so bili okusili zapor in so zmeraj odkrito kazali svoje nasprotovanje, svoj čas pa so bili ostali brez osebne izkaznice, prav tako brez živilskih kart za sol in za oblačila.

Nato so prihajali tisti, ki niso imeli drugega razen svojih delovnih rok, tako da jim je bilo pravzaprav vseeno, ali garajo na tej ali oni strani meje, in so potemtakem sledili toku, še bolj zategadelj, ker je ta ali oni med njimi lahko računal na brata ali na strica, ki da ga bo povabil v Ameriko.

Toda tistega dne je bilo v Picudu slišati, da se tudi močni posestniki iz fjinov pripravljajo na odhod. »Tudi oni bodo odšli,« so pravili ljudje, »oni, ki vsa leta niso nikoli pridelali manj od sedemdeset stotov žita.«

To pa je pomenilo, da tu ni več kaj početi, da bo tu ostal le tisti, ki si je dobro ime napravil s politiko, ali tisti, ki je preraven, da bi lahko zapustil svojo revščino, in ki se ne bi nikoli znašel pri nobenem resnem delu.

Vaje

Upošteva je prebrani odlomek naslikajte podobo Istre v procesu izseljevanja. Primerjajte izdelke med seboj in argumentirajte svojo izbiro (izbor motiva, barv, pokrajine, ljudi ...).

Gianfranco Sodomaco

Gianfranco Sodomaco se je rodil v Umagu leta 1946. Živi v Trstu. Za svoje dosežke na področju pripovedništva in gledališča je dobil državna in mednarodna priznanja.

Literatura

Sodomaco Gianfranco. V: *EDITO Libri*. <http://www.editfiume.com/editlibri/r-z/118-sodomaco-gianfranco> (15. 10. 2018).

Izbrani odlomek je iz pripovedi *Un amore confinato*, ki je del zbirke *Trovare Trieste?: ed altre storie al confine*. Izšla je leta 1987 v Trstu.

Un amore confinato

Dunque finì la guerra e la mia piccola odissea a Trieste (ma non presi dimora fissa, rientravo spesso a Capodistria per mamma, sempre più curva, nell'orto ...; Silvia, fin dal ventiquattro, sposato Giuliano, fascista, si era trasferita, e la famiglia del capitano con loro, a Fiume: a difendere l'italianità dalle infiltrazioni slave ...) anticipò, in pochi anni, il grande esodo ...

La Slavia, congiunta, vinse e reclamò il premio: Trieste e l'Istria ..., la logica storica perdurava, mutavano i vincitori.

Jelka, invecchiata ma felice, percorse le vie della città avvolta nella bandiera rossa, forse nella speranza che i nuovi soldati, anziché pagarle il corpo, la portassero via da lì, gratuitamente, ed, emancipata, si andasse ad edificare il socialismo, in cui credeva, in una fabbrica autogestita ... a Fiume ...

Non fu così, Jelka si avvolse in nuove lenzuola ed io partii con mamma, definitivamente, per Trieste.

I tempi non erano sicuri: la guerra era finita ma la pace ..., vendette personali, collettive, scontri fratricidi, tra compagni, scritte minacciose, esaltazioni fanatiche, la paura della chiusura del confine, del muro ...

Mamma, per forza, una vita, le radici, non voleva abbandonare ... cedette alle mie insistenze; non mi schierai e per me, diviso, non fu difficile, temevo soltanto, la mia vita a Trieste, di non poter, un giorno, tornare a trovarla, assisterla: molti reagirono così.

L'aiutai a raccogliere le poche masserizie e a sistemarle sul camion e ci incolonnammo, tra »armeroni e careghe«, verso la ...

Durante il breve ma intenso tragitto incontrai, viaggiava con noi, Maria, senza parenti, la mia età circa, aveva abitato presso la spiaggia di Semedella e mamma, qualche volta, l'aveva vista, il passo stentato, era zoppa dalla nascita, in piazza duomo. L'ultimo anno di guerra le due donne si attrassero, per difendersi, dalle bombe, la fame e la solitudine ...

Quando passammo il confine, dopo una lunga attesa, dopo il lungo racconto, scoppiarono in lacrime e a me dispiacque che, giunti nella città ospitale, lei dovesse deviare per Campo Marzio, il campo-profughi, il »box« n° ... assegnatole dal Comitato di liberazione ...

Ljubezen ob meji

Vojne je bilo torej konec in moja mala odisejada v Trst (kjer se nisem dokončno ustalil, saj sem se pogosto vračal v Koper zaradi mame, vedno bolj sključene na vrtu ...; Silvia se je poročila s fašistom Giulianom in že leta '24 se je s kapitanovo družino preselila na Reko, da bi branila (njeno) italijanstvo pred slovanskim vdiranjem ...) je za nekaj let prehitela veliki eksodus ...

Združeni slovanski svet je zmagal in zahteval nagrado: Trst in Istro ... zgodovinska

logika je ostajala nespremenjena, spreminjali so se le zmagovalci.

Ostarela, a srečna Jelka je prehodila mestne ulice ovita v rdečo zastavo, morda v upanju, da novi vojaki ne bi plačevali za njeno telo, temveč bi jo brezplačno odpeljali proč od tam: bila bi svobodna in bi lahko v samoupravni tovarni ... na Reki ... gradila socializem, v katerega je verjela ...

To se ni zgodilo, Jelka se je ovila v druge rjuhe in jaz sem z mamó dokončno odpotoval v Trst.

Časi niso bili varni: vojne je bilo konec, a mir ... osebna in skupinska maščevanja, bratomorni spopadi, med tovariši, grozilni napisi na zidovih, fanatizem, strah pred tem, da bi mejo zaprli, pred zidom ...

Mama, seveda, ni hotela zapustiti vsega, svojega življenja, korenin ...klonila je pred mojim prigovarjanjem; nisem se bil opredelil in zame, razpetega, to ni bilo težko: strah me je bilo samo življenja v Trstu, da nekega dne ne bi mogel k njej na obisk, ne bi mogel ji stati ob strani: mnogi so razmišljali tako.

Pomagal sem ji zbrati revno imetje, postaviti ga na kamion in že sva se v koloni, med omarami in stoli, odpravila proti ...

Na kratki, a čustveno naporni poti sem srečal Mario, ki je potovala z nami: bila je približno mojih let, brez sorodnikov, nekoč je živela blizu plaže v Semedeli in mama jo je občasno videvala na trgu pred stolnico, hodila je s težavo, šepala je od rojstva. Ženski sta se zadnje leto vojne zblížali, da bi si pomagali, se branili pred bombami, lakoto in osamljenostjo ...

Dolgo čakanje na meji, dolga pripoved. Ko smo prečkali mejo, sta obe bruhnili v jok in ob prihodu v gostoljubno mesto mi je bilo žal, da je ona morala na Campo Marzio, v begunsko taborišče, v »box« štev. ..., ki ji ga je dosodil Osvobodilni komite ...

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Pripoved je napisana s posebno tehniko kratkih stavkov, preskakovanja misli in zamolkov, s čimer je podčrtan nemir ljudi v trenutku odločitve za izselitev. Poskusi uporabiti podobno tehniko za opis atleta / smučarja / plavalca / umetnika na pomembni tekmi / koncertu / nastopu, bližajočega se cilju / koncu nastopa.

Marisa Madieri

Marisa Madieri se je rodila na Reki leta 1938. Leta 1948 se je družina priselila v Trst, kjer so skupaj s številnimi drugimi italijanskimi begunci nekaj mesecev živeli v zelo slabih razmerah. Marisa Madieri je študirala v Firencah na fakulteti za tuje jezike in literature, kjer je spoznala pisatelja Claudia Magrisa, s katerim se je leta 1960 poročila. Avtorica je ena najizrazitejših književnic, ki tematizirajo istrski eksodus. V svojem prvem delu *Verde acqua* (1987) pisateljica opisuje izselitev iz Reke in s tem povezane spomine.

Literatura

Enzo Siciliano: Le radici strappate di Marisa Madieri. V: *La Repubblica.it. Archivio*. <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/03/30/le-radici-strappate-di-marisa-madieri.html> (15. 10. 2018).

V odlomku pisateljica prikazuje stisko glavne junakinje, ki se v novem (tujem) okolju sooča s socialno stisko in zaradi občutka sramu sili v osamo.

Verde acqua

10 febbraio 1984

Questa mattina all'alba, nell'ultimo leggero sonno, ho sentito, confuso con i sogni, il primo assiduo tubare di una tortora. È l'annuncio precoce della primavera. Già l'aria, nelle giornate umide, è fragrante di terra e le rive profumano d'alghe marcite.

Anche al Silos era questo l'odore che, giungendo in qualche modo nell'area dei servizi, annunciava la fine dell'inverno. Intensificavo allora le mie visite ai lavandini e qualche volta mi portavo dietro un libro per studiare vicino ad una finestra, finché non arrivava la gente. L'acqua dei rubinetti aveva un sapore e una freschezza nuovi. Se ero sola, me la facevo scorrere a lungo fra le dita, senza pensare a nulla. All'interno del nostro box la luce penetrava meno opaca attraverso la carta oleata del tetto, su cui i grumi di polvere depositati in qualche piega o avvallamento disegnavano, in trasparenza, strane figure, come in un teatro d'ombre.

Così, una stagione dopo l'altra, io e mia sorella crescevamo. Ma io riluttavo a diventare grande, ad affrontare problemi nuovi quando non avevo ancora risolto quelli alle mie spalle. Avrei voluto, prima, una vita normale, una casa come tutti, dove la mamma potesse dimenticare le fatiche e gli affanni. Avrei coperto le sue mani di baci quando, mentre studiavo, la vedevo, sciupata e paziente, lavorare in silenzio attorno al fornello elettrico, dove l'acqua non voleva bollire mai, posto in un angolo buio del box, su di un tavolinetto traballante coperto da una tela cerata.

Desideravo l'ombra, il nascondiglio. Uscivo poco e soffrivo quando mi trovavo in compagnia di coetanei. Mi era penoso il mattino l'ingresso a scuola quand'ero costretta a passare attraverso uno schieramento di compagni che si raccoglievano sotto i portici del Dante prima del suono del campanello. Cercavo di sgusciare furtiva,

quasi strisciando lungo il muro fino all'ingresso, dopo aver inspirato vigorosamente all'angolo dell'edificio.

Non mi era facile conciliare la realtà della mia vita al Silos con quella esterna, in cui gli studi mi portavano. I miei professori e le mie compagne di classe, con cui pure familiarizzai verso la fine del ginnasio, non sapevano quasi nulla di me, della fatica che mi costava studiare nel freddo e nella confusione, non immaginavano il mio disagio d'essere vestita sempre con la stessa gonna, fortunatamente nascosta dal grembiule nero d'obbligo. Provavo vergogna della mia condizione. Del Silos non parlavo mai con nessuno e speravo ardentemente di riuscire a mantenere il segreto della mia abitazione il più a lungo possibile. Così non invitavo mai amiche a casa mia, neppure quelle che mi ospitavano qualche volta nella loro, e, se mi chiedevano dove stavo, arrossivo e facevo un vago cenno con la mano, indicando approssimativamente una zona compresa tra la stazione, Barcola e Miramare.

Zelenomodro

10. februarja 1984

Danes zjutraj sem ob zori, še napol v snu in sanjah, slišala prvo zateglo grljenje divje grlice. To je zgodnji pozdrav pomladi. Ko so dnevi vlažni, se v zraku čuti duh po zemlji in pri morju, na obrežju, diši po preperelih algah.

Tudi v Silosu je ta vonj, ki se je prikradel v kopalnice, naznanjal konec zime. Ob takih dnevih sem pogosteje zahajala k umivalnikom; včasih sem imela knjigo in se učila pri oknu, dokler ni kdo prišel. Voda je imela nov okus in novo svežino. Če sem bila sama, sem pustila, da mi dolgo teče med prsti, in čisto na nič nisem mislila. V boks je svetloba prodirala manj medlo, skozi oljnati papir, na katerem se je v gubah in vdolbinah zbiral prah in zarisaval čudne figure kakor v senčnem gledališču.

Tako sva s sestro rasli, leto za letom. Sama nisem hotela odrasti, se spopasti z novimi težavami, prej bi morala rešiti stare. Rada bi imela normalno življenje, svoj dom, kot ga imajo vsi, kjer bi mama lahko pozabila na stiske in gorje. Ko sem se učila in jo gledala, kako si utrujeno in potrpežljivo daje opravke okrog električnega kuhalnika – ki je stal v temnem kotu boksa na vegasti mizici, prekrite z voščenim platnom – da bi voda zavrela, bi ji najraje obsula roke s poljubi.

Želela sem si življenje v senci, v skritosti. Redko sem šla zdoma in trpela sem v družbi svojih vrstnikov. Mukoma sem zjutraj prihajala v šolo, zlasti ko sem morala mimo sošolcev, ki so se pred začetkom pouka zbirali pod arkadami gimnazije Dante. Vsakič sem ob vogalu zgradbe najprej globoko vdihnila in se potem vzdolž zidu skoraj kradoma splazila do vhoda.

Stežka sem usklajevala življenje v Silosu s tistim, ki je potekalo zunaj, v šoli. Profesorji in sošolke, s katerimi sem se proti koncu drugega razreda gimnazije le spoprijateljila, niso o meni pravzaprav nič vedeli; niso vedeli, koliko truda me stane učenje v mrzlem in hrupnem Silosu, še predstavljati si niso mogli, kako mi je nerodno, da zmerom nosim isto krilo, na srečo skrito pod črnim, obveznim predpasnikom. Svoje revščine sem se sramovala. O Silosu nisem nikoli z nikomer govorila in goreče

Silos v Trstu
Foto: Barbara Zlobec

sem upala, da bom to skrivnost čim dlje obdržala le zase. Nikoli nisem k sebi vabila prijateljic, niti tistih, ki sem jih kdaj obiskala, in če me je katera vprašala, kje stanujem, sem zardevala in nejasno pokazala v smer med postajo, Barkovljami in Miramarom.

Vaje

Središče dogajanja v delu je Silos. Veš, kje v Trstu je Silos?

V odlomku je v ospredju tema sramu; pojasni razloge junakinje za takšen občutek in poišči še kak drug literarni primer, kjer je v ospredju vprašanje sramu.

Pietro Spirito

Pietro Spirito se je rodil v Caserti leta 1961, vendar že od otroških let živi v Trstu, katerega kulturo in specifično pogosto opisuje. Je pisatelj in novinar dnevnika *Il piccolo*, sodeluje tudi pri radijskih in televizijskih oddajah na Rai.

Izbrani odlomek je iz romana *Il suo nome quel giorno* (2018), ki opisuje mlado žensko, ki išče svoje korenine na Tržaškem.

Literatura

Pietro Spirito. V: <http://www.pietrospirito.it/> (15. 10. 2018).

Gennaio 1961

La neve è un telo bianco nella notte, copre i suoi passi, e li rischiarava, confonde i contorni del campo. Nel buio macchiato dai fiocchi ghiacciati potrebbe sbagliare baracca. Cammina avvolta stretta nella coperta, la nausea si stempera nel gelo, dalla latrina sono solo pochi passi, eppure è una tale fatica. Non si è ancora alzato il vento di bora, la neve scende senza fretta, in un silenzio zitto e inesorabile, e ha già coperto tutto. Domani, è certo, soffierà il vento forte, più freddo, e le raffiche spazzeranno la neve spingendola negli angoli, in cumuli laterali, a ridosso del muro lungo tutto il perimetro, scuotendola via dalle cime degli alberi come polvere fastidiosa.

Ecco la baracca. Numero otto, sì, è la sua. Riconosce il secchio accanto alla porta, orlato di una spessa brina, l'acqua ghiacciata in superficie. Sale i tre gradini di cemento, gira la maniglia ed entra, richiude velocemente, ancora infagottata nella coperta avvolta sopra il cappotto. Resta qualche istante ferma in piedi nell'oscurità, per non turbare l'equilibrio di umori e rumori sospesi nell'aria densa. Sente suo padre russare, la madre si agita nel letto mentre emette un lamento lieve, sembra il miagolio di un gatto.

Dall'altra stanza avverte il respiro pesante di zio Fabio e zia Elena, il cigolio delle molle dei letti a castello. Leva di dosso la coperta, tastando al buio la sedia dove poggiarla. Si china e sfilava le scarpe bagnate, le spinge appaiate vicino alla stufa elettrica spenta. Ha freddo, tanto freddo. E tanta sete. Vorrebbe un latte caldo, del caffè forte e dolce, ne sente quasi il sapore, ed è un'umiliazione.

La bottiglia dell'acqua è sul tavolo, ma non vuole fare rumore, non deve svegliare i suoi genitori. Già è stato un azzardo uscire nella notte per andare ai bagni, là fuori: potrebbero capire. Capiranno comunque, ma non adesso. Più avanti, in primavera, sarà diverso. Allora forse avranno la casa, un appartamento in città con l'acqua corrente calda e fredda, il riscaldamento, una cucina, un terrazzo e lei una stanza tutta sua, magari un tinello con il televisore e il telefono sulla parete del corridoio. Avrà un cappotto nuovo, scarpe con il tacco. Potrà andare a ballare senza vergogna. Sarà una signora, mai più la piccola puttana.

Un'altra fitta al ventre, e ancora la nausea. Prende dalla sedia la coperta, raggiunge il letto a castello e ce la stende sopra. Per fortuna dorme nella cuccetta di sotto. Sopra c'è sua cugina Antonia, lei è un'impicciona, e le piace spiare dall'alto

del divisorio cosa fanno le altre famiglie della baracca. Si affaccia e osserva da una prospettiva tangente l'infilata delle stanze. Siamo come in un pollaio, dice sempre sua cugina.

Vera no, lei vuole stare in pace, preferisce rimanere nel letto basso, dove la puzza è più forte ma almeno si può rintanare sotto le coperte, rifugiarsi nel suo bozzolo. Si infila sotto con uno sforzo enorme, le molle del materasso cigolano, le sembra di essere già vecchia.

Franco l'ammazzerà di botte. Suo padre è diventato un altro da quando sono andati via e hanno perso tutto. Sono passati sei anni e sono ancora lì, in una baracca sull'altopiano, terra cruda e ostile dove non c'è una voce amica, e il tempo incatena il futuro. Ha visto come si spegne un uomo, come si è spento suo padre. Come si annega nel vino aspro che brucia anche il vetro del bicchiere.

Quando dorme, sogna ancora la casa abbandonata, con le pareti dipinte d'azzurro, la credenza dai vetri smerigliati, il profumo dei limoni le mattine d'estate, le galline sull'aia, la vecchia quercia all'inizio del sentiero. Chissà chi c'è adesso, chi la abita, chi dorme nella sua stanza. Si può perdere tutto, e basta un momento. Adesso l'orizzonte è grigio, come il muro di cinta del grande campo, come i divisori delle latrine, la tonaca di don Liborio, le tavole della mensa e la ciminiera, dritta e rigida, sembra il dito di un morto puntato verso il cielo.

Si avvolge nelle coperte, come in un bozzolo, cerca di assorbire calore, ma il freddo è ovunque. Fuori c'è silenzio, la neve scende sugli edifici e le baracche in una cascata di piccole e soffici perle, forma una coltre diafana sotto la luce all'entrata della direzione, l'unica palazzina del campo illuminata dai fari.

Ha sete, ha fame, ha freddo. E questa vita che le cresce dentro è un altro insulto, un'altra ingiustizia, una speranza infranta. Ancora la nausea. E ancora la rabbia. Mai più così, mai più umiliazioni, mai più sogni stracciati.

Stringe i denti per il gelo e la rabbia. Con la mano tasta il cuscino, affonda le dita nella consistenza della lana fino a toccare il borsellino nascosto. Lì ci sono i soldi che si è guadagnata da sola, senza chiedere niente a nessuno. Sono i suoi soldi, e saranno di più. E quando avranno una casa quei soldi saranno cresciuti, e non dovrà più dare la compagnia a chi non le interessa, né fare la cameriera o la sguattera per due lire. Avrà una vita pulita, ordinata, come quand'era piccola, e il mondo era buono anche se c'era la guerra, perché lei era nelle sue cose, e tutto aveva un senso.

Nel letto accanto suo padre ha un scarto, è scosso da un incubo, lascia andare un grugnito nel sonno.

Mai più così, mai più esclusa da un mondo che là fuori va avanti senza pensare a lei, senza badare al campo, come se la sua vita fosse solo un'inezia. Lei vuole esserci, vuole andare fuori dal campo, oltre il muro, per sempre.

Januar 1961

Sneg je belo pokrivalo sredi noči, krije in osvetljuje njen korak, briše oris taborišča. Ob ledenih snežinkah v temi bi lahko zgrešila barako.

Hodi in se tesno ovija v odejo, slabost se lajša v mrazu: samo nekaj korakov je od stranišč sem, ampak je tako težko. Burje ni še, sneg pada umirjeno, tišina je neizprosno nema, vse je že prekrito. Jutri bo nedvomno pihal tisti močni, hladnejši veter in sunki bodo pometali sneg v vogale, v obcestne kupe vzdolž zidu, ki oklepa prostor, stresali jo bodo z drevesnih vrhov kot nadležen prah.

Baraka. Številka osem, ja, to je njena. Prepoznava vrč pri vratih, na vrhu ima gosto ledeno obrobo, vrhnja plast vode je zmrznila. Prehodi tri betonske stopnice navzgor, potisne kljuko in vstopi, hitro zapre vrata, še je ovita v odejo, ki ji prekriva plašč. Nekaj časa stoji nepremično v temi, da ne bi zmotila ravnovesja vonjav in šumov, ki so obstali v težkem zraku. Njen oče smrči, mama se nemirno premika v postelji: njeno pritajeno stokanje je podobno mačjemu mijavkanju.

Iz sosednje sobe je slišati težko dihanje strica Fabia in tete Elene, cviljenje vzmeti na pogradih. Sname si odejo in v temi tipa za stolico, kamor bi jo lahko odložila. Upogne se in si sezujе mokre čevlje, urejeno jih pomakne blizu ugasnjene električne pečice. Zebe jo, tako strašno jo zebe. In je tako žejna. Rada bi malo toplega mleka, malo močne sladke kave v ustih, skoraj čuti njun okus in to je ponižujoče.

Steklenica vode je na mizi, ampak noče, da bi jo kdo slišal, njeni starši se ne smejo zbuditi. Še tako je veliko tvegala, ko je ponoči šla ven, na stranišče: lahko bi razumeli. Saj bodo itak, ampak ne sedaj. Bolj naprej, spomladi, bo drugače. Takrat bodo morda imeli dom, stanovanje v mestu s toplo in mrzlo tekočo vodo, z ogrevanjem, kuhinjo, teraso, ona bo imela samo svojo sobo, morda bo tudi jedilni kotiček s televizorjem in bo telefon na steni in na hodniku. Imela bo nov plašč, čevlje z visoko peto. Brez sramu bo lahko šla plesat. Prava gospa bo in nikoli več tista mala vlačuga.

Ponovno jo zaskeli v trebuhu, zopet slabost. Odejo dvigne s stolice, z njo stopi do pograda in jo položi na posteljo. Na srečo spi spodaj. Zgoraj je njena sestrična Antonia, prava radovednica, ki izza prekata rada opazuje, kaj počenjajo druge družine. Pokuka ven in od strani opazuje vrsto sob. Smo kot v kurniku, pravi vedno.

Vera ne, ona želi, da jo drugi pustijo pri miru, najraje ostaja na spodnji postelji, kjer je smrad ostrejši, ampak vsaj se lahko zabuba pod odejami in se skrije v svoj brlog. Ona se strašno težko spravi na spodnjo posteljo, vzmeti zacvilijo, vtis ima, da je že stara.

Franco jo bo pretepel do smrti. Njen oče se je globoko spremenil, odkar so odšli in izgubili vse. Šest let je že šlo mimo, ampak so še vedno tam, v baraki na kraški planoti, na tisti goli in sovražni zemlji, kjer ni zaslediti prijateljskega glasu in kjer je čas uklenil bodočnost. Videla je, kako človek lahko ugasne in kako je ugasnil njen oče. Kako se lahko utopiš v ostrem vinu, ki opeče celo steklen kozarec.

V njenih sanjah se še vedno pojavljajo zapuščeni dom, stene, prepleskane v modro, dnevna omara z motnim steklom, vonj po limonah v poletnem jutru, kokoši na dvorišču, stari hrast na začetku steze. Bogve, kdo je sedaj tam, kdo živi v hiši, kdo spi v njeni sobi. Vse lahko izgubiš, in to v hipu. Obzorje je sedaj sivo kot zid, ki omejuje veliko taborišče, kot stranišča, kot obleka don Liboria, kot deske na mizi in kot tisti raven, nepremičen dimnik, ki spominja na prst mrtveca, uperjen proti nebu.

Zabuba se v odeje, skuša prevzeti nekaj toplote, ampak mraz je povsod. Zunaj je

tišina, sneg krije poslopja in barake s slapom majhnih in mehkih biserov: pod lučjo ob vhodu v urade, ki je edino poslopje v taborišču, ki ga osvetljujejo žarometi, sneg ustvarja prozorno odejo.

Je žejna, lačna, premražena. In življenje, ki raste v njej, je vnovična psovka, dodatna krivica, uničeno upanje. Slabost, spet. In jeza, ponovno. Nikoli več tako, nikoli več ponižanja, nikoli več pretrganih sanj.

Zobje se ji stisnejo zaradi mraza in jeze. Njena roka potipa blazino, prsti se pogreznejo v volneno polnilo in se dotaknejo skritega možnjička. Tam je denar, ki si ga je sama prislužila, ne da bi koga prosjačila. To je njen denar, še več ga bo. In ko bodo imeli svoj dom, bo tistega denarja veliko in ne bo več treba, da ponuja svojo družbo ljudem, ki je ne zanimajo, pa tudi natakarka ali služkinja za beraško plačo ne bo več. Njeno življenje bo čisto in urejeno, kot ga je imela v otroštvu, ko je bil svet dober kljub vojnemu času, saj je bila doma, med svojimi stvarmi in vse je imelo smisel.

V postelji zraven se njen oče nenadoma premakne, tlači ga mora in zarenči v snu.

Nikoli več tako, izobčena iz sveta, ki se tam zunaj vrti dalje in se ne zmeni zanjo, za taborišče, kot da bi bilo njeno življenje tako nepomembno. Ona hoče biti tam, hoče zapustiti taborišče, oditi onkraj zidu, za vedno.

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Naslikajte domovanje glavne junakinje. Poskusite zajeti čim več v pripovedi izpostavljenih predmetov, oseb, čutnih vtisov, barvnih odtenkov itd.

Stičišča

V prvem in drugem odlomku (Tomizza, Sodomaco) je kljub različnim pripovednim postopkom najti podoben opis izseljevanja. Kateri so skupni motivi?

Zadnjima dvema pripovedma (Madieri, Spirito) je skupna podoba Trsta kot tujega mesta, v katerem se junakinji počutita odtujeni, potisnjeni na družbeno dno. Izpišite besede, ki soustvarjajo podobo Trsta kot prostora pomanjkanja (lakota, mraz, revščina ...). Katere besede se pojavljajo v obeh delih?

Svoja opažanja primerjajte s spodaj navedeno razlago.

Avtorjem in delom, ki smo jih spoznali, je skupna tema istrskega eksodusa. Lahko bi tudi rekli, da njihova dela slonijo na kolektivni memoriji istrskega eksodusa. Prva dva avtorja, Fulvio Tomizza in Gianfranco Sodomaco, literarizirata prvi del tega migracijskega procesa, dramatične trenutke odločitve za odhod. Tomizza v izbranem odlomku naslika dogajanje z vidika tretjeosebnega pripovedovalca, medtem ko Sodomaco spregovori v prvoosebni pripovedi, v fragmentarni obliki, ki najbrž odseva

nepovezane misli posameznika ob tako pomembni in hitri odločitvi. Obema je skupna podoba voza oziroma tovornjaka, natovorjenega z vsakovrstno stanovanjsko opremo, s katerim je prebivalstvo krenilo na pot proti Trstu, ki jo lahko razumemo tudi kot literarni simbol istrskih ezulov.

Drugi dve deli opisujeta drugi del migracijskega procesa, to je naselitev in težavno življenje v begunskih centrih v Trstu. Pisateljica Marisa Madieri je izhajala iz svojih spominov, iz svoje migracijske izkušnje. Pietro Spirito je na drugi strani nosilec pridružene memorije, kar pomeni, da je travmatične dogodke, ki so nudili osnovo njegovemu romanu, sprejel od tistih, ki so te dogodke dejansko izkusili, in njihovih potomcev.

Istra v odsevu morja in tramontane

Guido Miglia: I luoghi della memoria. *Istria*.

Giuseppe Pino Trani: Mezzogiorno istriano. Sintesi mediterranea.
La Battana

Maurizio Tremul: Identificazione arborea (conoscenze). *La Battana*

Na spletu poiščite fotografije Istre, njenih naravnih danosti (morje, zemlja, pokrajina, drevesa).

Vsak naj na tej osnovi izbere tri besede, ki določajo bistvo istrske pokrajine. Primerjajte jih med seboj v razredu in določite končno trojico. Napišite trivrstično pesem o Istri z uporabo teh treh besed.

Guido Miglia

Guido Miglia se je rodil v Pulju leta 1919. Bil je osnovnošolski učitelj. Diplomiral je v Urbinu iz literarnih ved. Po drugi svetovni vojni je živel in deloval v Trstu, kjer je tudi umrl leta 2009.

Literatura

Elvio Guagnini: Addio a Guido Miglia: raccontò la tragedia dell'Istria senza odio. V: *Il Piccolo*. Archivio. http://ricerca.gelocal.it/ilpiccolo/archivio/ilpiccolo/2009/02/22/NZ_30_APRE.html (18. 10. 2018).

Guido Miglia. V: *Promitent Istrians*. *istranet.org*. <https://www.istranet.org/istria/illustri/miglia/index.htm> (15. 10. 2018).

Izbrani odlomek je iz dela *Istria. I sentieri della memoria*. Kot pove že naslov, se v delu avtor vrača k rodni Istri. Vračanje poteka po dveh tirih: preko spominov in preko dejanskih vračanj v rodne istrske kraje.

I luoghi della memoria

C'è un profumo di primavera su tutta la punta di Promontore, e giunge qui, nella pineta di Stùpice, dove sto cercando lo stesso posto in cui ho fermato la mia roulotte tre anni fa, quando l'ho portata per la prima volta accanto alle grotte natie. Rivedo ancora i segni di allora, i piccoli sassi bianchi rotondi che ho raccolto in una baia vicina, per abbellire un breve sentiero davanti alla porta della nostra casa sul mare, l'illusione di creare per noi una parentesi di serenità e autonomia, come se il tempo si fosse fermato.

Ricordo le notti di luna piena, il candore degli alberi e delle strade che arrivano a lambire il mare, la scia luminosa della luna che giungeva fino agli isolotti che incorniciano Promontore, e al di là del Quarnero le luci dei villaggi dispersi fra Cherso e Lussino.

Quando si faceva buio, e tutt'intorno a noi le roulettes si spegnevano nel silenzio della notte, io sentivo il rumore di un ghio che dal pino si calava sopra la nostra veranda, entrava sotto la porta di tela, si arrampicava lesto fino a giungere sul tavolino dove c'erano alcune pannocchie fresche, e muovendo rapido la sua piccola testa, le rosicchiava intorno, rotolandole con le sue zampe, e poi usciva dallo stesso pertugio, ed in un attimo era già nascosto tra i rami del pino.

E la serenità di quella sera pasquale, quando eravamo seduti davanti alla porta della casa che ci ospita a Promontore, intorno ad un tavolo di pietra, ed avevamo appena finito di pulire i granzi, quando ci sfiorò quello che a noi parve un gatto scuro, sospettoso e scattante ci guardò per un momento, camminò accanto al muretto dell'orto, e subito si arrampicò come volando sul mandorlo di fronte alla casa. Allora la padrona ci disse che quello non era un gatto, ma una puzzola - »noi, aggiunse, la chiamiamo scoiattola« - la puzzola che quando il cielo si fa buio va in giro per gli orti, in cerca di cibo e di acqua.

Ora sono ritornato in questo paradiso perduto e riconquistato negli affetti, a ri-temprare le forze e le speranze, a ricongiungermi con le mie radici, a misurare il dolce - amaro delle occasioni perdute. Ho portato con me una lirica di un poeta che è rimasto, Alessandro Damiani, lo scrittore più delicato della minoranza italiana che vive al di là del confine, e la rileggo sopra il mare di Promontore.

»Terra di poggi e di doline / di scogli / ove i pini lambiscono l'acque / di orti tra i sassi / Istria cinta di isole / che il monte guarda sereno. / Ai tuoi riposi io torno / e non è fuga dal mondo / né rifugio nel mito / meno antico della vicenda / racchiusa / nella tua rude saggezza. / Amore di pace mi chiama / oltre i presenti rumori / simili a refoli / quando la bora corre le alture / rivestendo / di luce i tuoi aspetti./«

Questo, lo sento bene, è il paesaggio tra Fiume Abbazia e il Monte Maggiore, dove Alessandro Damiani vive, un paesaggio che è stato cantato da un altro scrittore di Fiume, Paolo Santarcangeli, che il destino di esule ha portato a Torino, dopo un lungo vagare, professore universitario di letteratura ungherese. »Il paesaggio in cui si è vissuti a lungo - scrive Santarcangeli - emana una sua verità aromatica pur quando lo si è lasciato: aroma di erbe amare che fanno impazzire le greggi e agli uomini fanno vedere il fondo pericoloso della memoria.«

Lo scrittore di Fiume consiglia gli esuli di ritornare nei luoghi delle radici, ma soltanto una volta, poi mai più per non perdere la memoria delle cose tanto a lungo amate. Anch'io credevo di poter ritornare solo una volta, ma poi ho ritentato ancora, ed ho capito che questo contatto ritempra, mette addosso più forza, più speranza, offre ogni volta vie nuove, pur nella profonda consapevolezza della nostra estraneità, della nostra inutilità. Ma questa è la sorte dell'esule, dovunque si trovi, questo sentirsi solo, anzi doppiamente solo: eppure, quando ritorno, so già che cosa sto per trovare, e cerco soltanto il mio paesaggio, la gente che là continua a vivere e a ricordare. Non è soltanto il luogo dei morti che ci attendono, ma anche quello dei vivi che sentono come noi, perché ci sono fraterni nel costume, nelle speranze: un confine politico non può dividere per sempre gli uomini, ma anzi è tante volte il motivo di ripensamenti, di ricerca della propria complessa identità, di volontà inesausta di conoscerci meglio, proprio a causa delle vicende dolorose che una volta ci hanno staccato.

Ritornare a questi riposi della terra natale, non per fuggire dal mondo, come dice Damiani, ma per un amore di pace, che si alzi sopra i rumori effimeri degli uomini, per riprendere contatto con la vitalità dei luoghi che amammo dalla nascita. Questo - lo dico con le parole di Santarcangeli - è segno di forza morale, di coerenza, di senso di fedeltà. Come diceva Ulisse alla maga Circe - cito ancora dal libro dello scrittore di Fiume -: »Bella è la tua terra, donna e tutto un nido / di magia la tua isola breve. / Ma al mio paese il cielo risuona di rondini / e gli alberi mettono radici severe. / Dorme nei miei occhi per sempre quella contrada / né conosco contrada più bella«.

Kraji spomina

Povsod na rtu Premanture se širi vonj po pomladi, ki prihaja tudi sem, v pineto pri Stupicah, kjer iščem kraj, kjer sem pred tremi leti postavil prikolico, ko sem jo prvič pripeljal do domačih jam. Še so vidni tedanji znaki, beli, okrogli kamenčki, ki sem jih našel v bližnjem zalivu, da bi z njimi olepšal kratko stezico pred vhodom v našo vikendico ob morju, iluzija, da sem za nas ustvaril umirjeno in samostojno življenjsko okolje, kot da se je čas ustavil.

Spominjam se noči ob polni luni, belih dreves in poti, ki so se spuščale do morja: lunini svetli žarki so segali do otočkov okoli Premanture, onkraj Kvarnerja pa so se videle luči vasi, ki so bile razkropljene med Cresom in Lošinjem.

Ko se je mračilo in so prikolice okoli nas ugašale v nočni tišini, sem lahko slišal šum polha, ki se je z bora spuščal na našo verando, vstopal pri vhodu iz blaga in naglo preplezal do vrha mizice, kjer je bilo nekaj svežih koruznih storžev: urno je majal z majhno glavo, vrtel storže med tacami in jih glodal vse naokoli. Nato je odhajal po isti odprtini in v hipu se je skrtil med borove veje.

In mir onega velikonočnega večera, pred vrati hiše, ki nas gosti v Premanturi, ko smo sedeli okoli kamnite mize in ravno očistili rake: mimo nas je šinila senca, ki se nam je zazdela črna mačka, sumničavo in gibčno nas je za trenutek pogledala, se sprehodila mimo zidka na vrtu in v hipu skoraj v letu skočila na mandljevce pred hišo. Gospodinja nam je rekla, da tisto ni bila mačka, temveč dihur – »mi,« je dodala, »mu pravimo ververica« –, ki zvečer kroži po vrtovih ter išče vodo in hrano.

Sedaj se vračam v ta izgubljeni raj, ki sem ga ponovno pridobil v čustveni navezanosti, da bi okrepil moči in upanja, se povezal s svojimi koreninami, izmeril sladko-grenak priokus izgubljenih priložnosti. S sabo imam pesem avtorja, ki je ostal, Alessandra Damianija, najbolj tenkočutnega pisatelja italijanske manjšine na oni strani meje: ponovno jo preberem ob morju pod Premanturo.

»Pokrajina gričev in dolin / skal v morju / kjer borovci rastejo ob vodi / vrtovi obdani s kamnom / Istra z otoki / mirno zre vrh gore. / Vračam se k tvojemu miru / in to ni beg od sveta / niti umik v mit / ki je mlajši od zgodovine / shranjene / v tvoji ostri modrosti. / Kliče me ljubezen do miru / onkraj zvokov sedanjosti / podobnih sunkom vetra / ko burja drvi po vrhovih / in osvetljuje / tvoj obris.«

Dobro vem, da je to območje med Reko, Opatijo in Učko, kjer živi Alessandro Damiani: upesnil ga je tudi drug reški avtor, Paolo Santarcangeli, ki ga je usoda kot begunca dolgo premikala iz kraja v kraj ter ga končno, kot univerzitetnega predavatelja za madžarsko književnost, nastanila v Turinu. »Pokrajina, kjer je nekdo živel dolgo časa – piše Santarcangeli –, oddaja svojo aromatično bistvo tudi tedaj, ko ga je zapustil: vonj po grenkih zeliščih, ob katerem ponorijo črede ovac in ki ljudem omogoča vpogled v nevarne globine spomina.«

Reški pisatelj svetuje ezulom, naj se v kraje svojih korenin vrnejo samo enkrat, da ne bi izgubili spomina na to, kar so ljubili toliko časa. Tudi jaz sem mislil, da se bom vrnil samo enkrat, nato pa sem ponovil izkušnjo in razumel, da ta stik je krepilen, vzbuja večjo energijo, večje upanje, vsakič ponuja nekaj novega, čeprav ne briše globoke zavesti, da smo tujci in odvečni. To je pač usoda begunca, kjerkoli je že, da se počuti osamljenega, točneje bi rekli dvakratno osamljenega: in vendar, ko se vračam, že vem, kaj bom videl, in iščem samo svojo pokrajino, ljudi, ki še vedno živijo tam in se spominjajo. To ni le kraj mrtvih, ki čakajo na nas, temveč tudi živih, ki delijo naša čustva, ker so nam bratje v navadah, v upanju: politična meja ne more za vedno ločevati ljudi, saj je pogosto prav ona vzrok za razmišljanje, za iskanje lastne zapletene identitete, za neusahljivo željo po boljšem medsebojnem poznavanju zaradi bolečih dogodkov, ki so nas nekoč ločili.

Povratak k temu mirovanju rodne zemlje ne zaradi bega pred svetom, kot pravi Damiani, temveč iz ljubezni do miru, ki naj se dvigne nad minljivim šumom ljudi, da bi ponovno prišli v stik z življenjskostjo krajev, ki smo jih ljubili od rojstva. To je – z besedami Santarcangelija – dokaz moralne trdnosti, premočrtnosti, smisla za zvestobo. Spomnimo se Odisejevih besed pri Kirki, kot jih v svoji knjigi navaja reški pisatelj: »Lep je tvoj kraj, ženska, in čarobnost obdaja / tvoj majhen otok kot gnezdo. / Ampak v moji deželi nebo odmeva od lastovk / in drevesa poganjajo trdne korenine. / Tista pokrajina počiva za vedno v mojih očeh / in lepšega kraja ne poznam.«

Prev. Neva Zaghet

Vaje

V odlomku Miglia uporabi poseben postopek za prikaz svojega kompleksnega odnosa do Istre. Rodno pokrajino idealizira, predvsem njene naravne danosti, pri čemer izpostavi svoje lepe spomine na življenje v Istri. Kot protiutež temu delu pripovedi nakazuje vseskozi prisotno žalost, neposredno vezano na njegovo izkušnjo ezula.

Zdi se, da se Miglia prek literarne pripovedi vrača k Istri, da bi se spet lahko vkoreninil v prostoru svoje mladosti, čeprav se zaveda, da je to iluzija, saj je ločitev v teku časa zaznamovala njega in Istro.

Poskusite uporabiti opisani postopek v kratki pripovedi, dogajalno vezani na kraj, ki vam je najbolj pri srcu. Poskusite občutiti bolečino nasilne ločitve od tega kraja. Napišite prvoosebno pripoved na eni do dveh tipkanih straneh.

Giuseppe Pino Trani

Giuseppe Pino Trani se je rodil v Rovinju leta 1951. Je vsestranski umetnik, ki se je ukvarjal s poezijo, esejistiko in slikarstvom. Študiral je filozofijo in italijanščino na Fakulteti za literarne vede v Zagrebu in se nato zaposlil kot novinar na Televiziji Koper. Njegovo poezijo označuje predvsem filozofsko razmišljanje. Večino pesmi je objavil v reški literarni reviji *La battana*, v tej reviji je bila objavljena tudi izbrana pesem *Sintesi mediterranea: Mezzogiorno istriano*.

Literatura

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 477.

Pred branjem pesmi naredi barvno ilustracijo, ki bo nosila naslov *Sredozemska sinteza: Istrski poldan*. Bodi pozoren na detajle. Predmete in barve, ki si jih izbral za ilustracijo, primerjaj s predmeti in barvami v Tranijevi pesmi z istoimenskim naslovom. Kaj ugotoviš?

Sintesi mediterranea: Mezzogiorno istriano

Riposano le capre
ai bordi del campo di trifoglio.

Annusano l'aria
e guardano dritte a occidente

A scatti muovono le orecchie
per liberarsi dalle mosche fastidiose.

La terra, quasi, non ha ombre.

Tra poco sarà mezzogiorno
e il campanile della chiesa
del paese vicino
annuncerà l'ora del desinare.

Vanno già le donne col fagotto
ad incontrar i loro uomini
sotto il grande noce.

Negli occhi hanno gioia e tristezza
è nel cuore:

il saluto di ieri
e la bestemmia di oggi.
5-9-1989

Sredozemska sinteza: Istrski poldan

Koze počivajo
ob robu deteljnih polj.

Vohajo zrak
in zrejo naravnost proti zahodu.

Sunkovito strižejo z ušesi,
da bi odgnale nadležne muhe.

Zemlja je skoraj brez senc.

Kmalu bo poldne
in zvonik
v bližnji vasi
bo naznanil uro obeda.

Žene s culami
že hodijo k svojim možem
tja pod orjaški oreh.

V njih očeh veselje, v njih srcih
žalost:

včerajšnji pozdrav
in današnja kletev.
5-9-1989

Prev. Dana Čandek

Vaje

Trani v pesmi uporabi podoben postopek literarizacije Istre kot Miglia: tudi v tem primeru se namreč srečamo z dvodelnim prikazom Istre: s svetlo kuliso Istre, v katero v nadaljevanju vdirajo temačni obrisi. Trani ne razkrije ozadja, razlogov za temne note v procesu upesnjevanja Istre.

V razredu razmišljajte o vsebini prebrane pesmi: argumentirajte, zakaj se po vašem mnenju pesem, ki navidezno opisuje značilno istrsko pokrajino in navade tamkašnjih ljudi, konča z besedami: »V njih očeh veselje, v njih srcih / žalost: / včerajšnji pozdrav / in današnja kletev.«

Maurizio Tremul

Maurizio Tremul se je rodil v Bertokih leta 1962. Obiskoval je srednjo šolo z italijanskim učnim jezikom v Izoli in diplomiral v Trstu iz literarnih ved. Nekaj časa je poučeval, nato pa se je posvetil politiki in je aktivno sodeloval pri socialnem in intelektualnem delu italijanske skupnosti. Odločilno vlogo je odigral pri ustanovitvi enotne organizacije italijanske skupnosti na Hrvaškem in v Sloveniji, *Unione Italiana*. Kot pesnik in pisatelj je bil večkrat nagrajen na kulturno-umetnostnem natečaju *Istria Nobilissima*.

Literatura

Antonio Pellizer: *Voci nostre, Antologia degli scrittori italiani dell'Istria e di Fiume per gli alunni della classe VIII delle scuole elementari e delle scuole medie*. Fiume, 1993. 331.

Maurizio Tremul: *Curriculum. Maurizio Tremul*. http://unione-italiana.eu/Backup/documents/2010-2014/Tremul/CURRICULUM_MT_30-03-2014.pdf (15. 10. 2018).

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 472–473.

Tremulova pesem *Identificazione arborea* je bila objavljena v reviji *Battana*. V pesmi poda fragmentarno, kolektivno podobo Istre.

Identificazione arborea

I
ci stabilimmo
nei campi incolti
tra fossati reietti
attorniano alberi orfani
avremmo ricoperto
gli interstizi della gloria

respiriamo tra le
crepe delle costruzioni
sopravviveremo ad
ogni sistema,
tra le sue fessure
daremo un senso di piante
al vuoto immanente
(ridicolo prillare)
dell'essere

Istria

Poistovetenje z drevesi

I
nastanili smo se
na neobdelanih poljih
v zapuščenih jarkih,
ki obkrožajo osamela drevesa,
da bi napolnili
razpoke slave

dihamo med
razpokami stavb
preživeli bomo
v vsakršnem sistemu,
v njegovih režah
bomo z rastlinami osmišljali
immanentno praznino
(smešno vrtinčenje)
bivanja

Istra

Prev. Dana Čandek

Vaje

Poskusi pojasniti metaforično vlogo dreves (rastlin) v pesmi. V sklopu uporabljenih metafor se uporabljajo določene besede, ki izražajo razkroj in razkol. Poišči jih. Ali te takšno besedišče spominja na kakega drugega avtorja, denimo Montaleja?

Stičišča

Na osnovi prebranih odlomkov poskusite ugotoviti, kaj družijo Guido Miglia, Giuseppeja Tranija in Maurizia Tremula. Skušajte izpostaviti vsaj tri značilnosti in jih utemeljiti (denimo kraj in čas pripovedi ter odnos do Istre).

Vozlišča

Meja

Saša Martelanc: *Tujec*

Roberta Dubac: *Terra B*

Vprašaj stare starše, kako so doživljali mejo v času svoje mladosti. So za spomin ohranili dokumente (propustnico, potni list), ki so jim omogočili prestop meje? Ali je tvoje doživljanje meje podobno njihovemu?

Saša Martelanc

Saša (Aleksander) Martelanc, rojen v Ljubljani leta 1934, je do štirinajstega leta živel v Ljubljani, nato pa se je preselil k sorodnikom v Trst. Bil je prevajalec na tržaški občini, nato novinar na Radiu Trst A, s katerim je že prej sodeloval s prevodi dramskih del in z izvirnimi deli. Znan je tudi kot pisec glasbenih besedil za narodno-zabavno glasbo. Napisal je štiri zbirke avtobiografskih črtic (*Melodija*, *Veter iz ljubih daljav*, *Kam potujejo večeri*, *Srečanja za spomin*).

Literatura

Sergij Pahor: Martelanc, Saša. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983. 367.

V črtici z naslovom *Tujec* Martelanc opisuje svojo vrnitev v rojstni kraj v Slovenijo, kjer se mu po mnogih letih vse zdi manjše in bolj oddaljeno. Ker vozi avto s tujo (italijansko) registrsko tablico, mora pokazati dokumente na policijski postaji nedaleč od osnovne šole, ki jo je obiskoval, kar v njem sproži val refleksije.

Veter iz ljubih daljav: Tujec

Spomin se vrača iz davnih razredov, oko zapušča pročelje prestolonaslednikove šole in se ne more odločiti, česa naj se še dotakne, ko sedim in čakam v eni izmed sob na postaji MILICE v bližini svoje rojstne vasi. Pod odprtim oknom se pripelje mimo avto, nevidni in neznani voznik ima na ves glas prižgan radio, ki prav tedaj igra Avsenikov valček. Nekaj metrov niže postoji ob rdečem semaforju, potem pa polagoma izgine v daljavi. Le kateri režiser je poskrbel, da je bil glasbeni sprelet prav »Moj

rodni kraj, moj rodni dom« ...?

Nenadoma se vrata strumno odprejo. Vstopi komandant milice, velik in čokat, s slovesno uradnim obrazom in z mojimi dokumenti v rokah. Vstanem, pozdraviva se in sedeva vsak na svojo stran velike mize. Nekaj sekund pavze ustvari primerno ozračje in daje priložnost za medsebojno ogledovanje.

Z njegovega obličja skušam seveda razbrati, kakšen postopek je izbral zame. Ne opazim ostrin. Prej se mi zdi podoben internistu, ki ima prvič pred seboj pacienta, pa si je že pred sestankom nekoliko ogledal njegove klinične izvide.

»Vi ste torej iz Trsta in ste na obisku pri svojcih.«

Steklo je nevtrarno. Pogovorno, ne zasliševalno.

»Pa veste, zakaj smo vas ustavili na ploščadi ranžirne postaje?«

»Menda vendar ne zato, ker bi bil sumljiv?«

»In če bi bili?«

Seveda, železniški objekti spadajo med važne strukture, za katere je vsaka država občutljiva, si pravim. Tudi v Trstu bi me čudno pogledali, če bi postopal med tiri, kjer nezaposleni nimajo česa iskati. Šele zdaj me obide zakasnelo spoznanje, da sem s tistim parkiranjem naredil neumnost. Izzval sem pozornost, s tujo registracijo seveda še večjo. Nimam se čemu čuditi, kvečjemu samemu sebi, si moram priznati z nejevoljo, ki mi jo komandant očitno pravilno bere z obraza. Vsaj en argument, močan argument, pa vendarle imam.

»Toda ko bi zares imela kaj za bregom, bi se vendar ne šel nastavljat tako groteskno, kar z avtom iz tujine, tako rekoč na odstrel pod vse reflektorje!«

»To vemo. Zato vas tudi ničesar ne dolžimo in ne sumimo. Bilo pa je opozorilo. In vi ste lahko spoznali, kako je naše ljudstvo budno in takoj opazi vsako malenkost.«

Sledil je daljši poučni nagovor na temo, v slogu profesorja, ki se je odločil za pozitivno oceno, a čuti dolžnost, da odslovi dijaka z vzgojiteljskem priporočilom. Poslušal sem ga z dolžno olikanim molkom, misli pa so mi uhajale med žita na polju.

Kdo se je sprehajal ob maku in plavicah: domačin ali tujec?

Kam bi se prevesila tehtnica, če bi dal na eno stran svoje otroštvo ob Ljubljani, na drugo pa italijanski potni list?

Zakaj pa bi bilo sploh treba tehtati? Niso to le različna poglavja iz istega življenja, različni utripi skozi isto srce?

Ustavili so me ...

Samo legitimirali so te, pa še čisto korektno in skoraj obzirno.

Toda v rojstnem kraju, na stezah mojega otroštva.

Na teh stezah si bil s tujimi prepoznavnimi znaki.

Kam pa naj jih dam? Naj jih zakopljem?

Svet je urejen po dogovorjenih pravilih.

Podelam se nanja!

Ne čudi se, da se tudi ona nate.

Sem tukaj doma ali nisem?

Bil si. Zdaj je tvoj dom drugje. Tukaj pa imaš še nekaj drugih ljudi in vse nedotaknjene spomine. Kaj še hočeš?

Torej sem tujec?

Domačin, ki je za vedno odšel. Pa se lahko vrača: na patetične spominske stezice ali pa tudi do novih ljudi na vezi. Kot hoče.

Vračal se bom. Še me bodo videvali ... tujca ...

Skoraj v istem trenutku, ko sva se jaz in jaz pogovorila, je bil tudi poveljnik milice pri kraju s svojim nagovorom. Vstal je, in jaz za njim, mi vrnil dokumente in mi podal roko. Odprl mi je vrata in mi zaželel srečno pot.

Ko sem na cesti sèdel v avto in se odpeljal proti zahodu, mi je bilo pri srcu kot mornarju, ki ga še nedavna nevihta ne zanima več in ki le uživa pomirjeno in spokojno gladino zdaj spet prijateljskega morja. Vedel sem, kot ve mornar, da se bo neurje povrnilo v spomin, dovolj ga bo tudi za pripovedi in mogoče celo za kak nemiren sen. Toda zdaj je gladina mirna in mirna naj bo tudi pot proti zahodu.

Kam vozim? Domov ali zdoma? Odhajam ali se vračam? In kaj je ta cesta med enim in drugim srčnim terminalom: pot skozi državne meje, pot skozi čas ali pot po domovini, ki je nad obojim?

Vozim sproščeno, saj imam jasen pogled: pred vetrobranom je pot do doma, v vzratnem zrcalu je pot do doma. Obe sta resnični. Resnični kot moj italijanski potni list in travnata bilka, ki se mi je zataknila med vrata na tistih stezicah in ki se zdaj z menoj pelje proti morju.

Vaje

Zakaj je po tvojem Martelanc dal zgodbi naslov *Tujec*?

Kaj veš o zgodovini meje na Tržaškem, ki predstavlja problemsko jedro Martelančeve zgodbe?

Roberta Dubac

Roberta Dubac se je rodila leta 1974 v Kaštelu v Istri, majhnem zaselku, zasidranem nad dolino Dragonje, kjer poteka danes slovensko-hrvaška meja. Obiskovala je osnovno šolo s hrvaškim učnim jezikom in italijansko srednjo šolo. Živi in dela v Umagu, v Istri.

Njeno najbolj znano delo je zbirka pripovedi *Chiesa di nessuno* (2012), za katero je tudi prejela literarno nagrado.

Literatura

Piotr Chmiel: Atlante del fuorimano. Il panorama di luoghi della letteratura italiana dell'Istria. V: *Planeta Literatur. Journal of Global Literary Studies* 1, 2015. 1–19.

V izbranem odlomku iz zgodbe *Terra B* je v ospredju doživljanje obmejnosti skozi oči mlade ženske.

Chiesa di nessuno: Terra B

Casa.

Dov'è casa?

La corriera proseguiva lenta lungo il litorale. Cercando di non svenire per la mancanza d'ossigeno, ripensavo alla mia storia d'amore appena conclusa. Il Maestro era figlio unico pure lui. Figlio unico di un mondo diverso dal mio, un mondo che non la smette mai di raccontarsi, di rivendicare questo o quello. Non avrebbe potuto funzionare. Io ero figlia d'un altro mondo, d'un altro popolo, gente impassibile. Se uno straniero bussava alla nostra porta, noi gli offrivamo un giaciglio, cibo e bevande, gli facevamo visitare il vigneto e gli raccontavamo la storia della parrocchia e la sua leggenda, senza mai sviscerarci alcun tormento dal petto.

Siamo gente che ricerca allegria, che *la buta in polka*, che s'accontenta. Diffidiamo, certo, abbiamo sempre bisogno di annusare le cose prima di acquistarle, prima di farle nostre. Ma siamo docili, e disponibili, ecco la nostra pecca.

In Dragogna c'è una colonna chilometrica di veicoli. Già messa in conto. I viaggiatori foresti protestano, s'incalzano. Si vede che non sono di queste parti. Mi diverto ad osservarli, abituata alle file estive, alla confusione, ai paradossi.

Lentamente, la corriera supera il ponte e s'avvicina alla rampa croata. I passeggeri chiacchierano. Poi la voce di un bambino.

- Papà, cos'è quella scritta? - e tutti si zittiscono.

Allungo il collo. *Aha*. Hanno avvistato per la prima volta un pezzo del nostro folklore, la casa dello sloveno purosangue in territorio croato, terreno tuttora contestato. Ritorno ai miei pensieri, da brava istriana anonima.

Il bambino tenta di leggere la scritta, con qualche difficoltà, e ora subentra sua madre.

- Ma adesso entriamo in Slovenia?

Silenzio e afa.

Ci penso una frazione di secondo. Mi alzo dal sedile e guardo la famigliola in contemplazione della più famigerata casa della valle.

- Veramente stiamo uscendo dalla Slovenia, approssimando la Croazia! - esordisco.

Tutti si voltano e mi guardano, a bocca spalancata, soprattutto per via del caldo. E lei come lo sa? chiedono. Perché sono di qua. Di dove? chiedono. Slovenia o Croazia? Entrambi i luoghi, dico, comunque vivo nella parte croata. Nella parte croata di cosa? chiedono. Dell'Istria, rispondo. E dove comincia l'Istria?

Cerco di offrir loro qualche nozione, giusto un accenno, per fargli capire. Di male in peggio. Più gli racconto e meno capiscono.

Poi il barbuto dietro di me si presenta, dice di essere di Udine, di conoscere un po' di cose e ne dà subito prova con una domanda.

- Ma la Zona B esiste ancora?

- Certo - rispondo - solo che ora si chiama Zona Bisbetica.

L'Odissea finisce. La corriera arriva a Buie e Božo spalanca il portellone davanti al municipio.

- Arrivederci gente, buone vacanze! - grido.

Scendo. Mi salutano tutti. Fanno ciao con le mani, con le braccia. Benedetti figli dell'ovest, viziati, incoscienti. La corriera riparte. Mi giro e osservo i miei due campanili, attorno alle cui punte volteggia uno stormo di cocai, presaghi di altra pioggia.

Respiro la mia aria, grata di appartenere a questo piccolo mondo sigillato.

Nikogaršnja cerkev: Območje B

Dom.

Kje je dom?

Avtobus je vozil ob obali. Trudila sem se, da se ne bi onesvestila zaradi pomanjkanja kisika, in mislila na svojo komaj zaključeno ljubezensko zvezo. Tudi Mojster je bile edinček. Edini otrok sveta, ki ni bil podoben mojemu, sveta, ki nenehno pripoveduje o sebi, ki zahteva to in ono. Zveza ni mogla zdržati. Jaz sem bila otrok drugega okolja, drugega naroda, zadržanih ljudi. Če je tujec potrkal na naša vrata, smo mu ponudili ležišče, hrano in pijačo, razkazali smo mu vinograd, mu pripovedovali o žup-

niji in o njeni legendi, ne da bi se utapljali v tesnobi srca.

Mi iščemo veselje, ničesar ne jemljemo resno, zadovoljni smo z vsem. Seveda smo tudi mi oprezni, vedno ovohamo stvari pred nakupom, predno postanejo del nas. Kljub temu smo krotki in na razpolago, to je naša napaka.

Na Dragonji je kilometrska vrsta vozil. Na to sem že računala. Tuji potniki protestirajo, govorijo drug čez drugega. Kako se vidi, da niso od tod. Opazujem jih in se zabavam, saj sem vajena poletnih zastojev, nereda in nesmislov.

Počasi se avtobus odmika od mostu in se približuje hrvaški rampi. Potniki se pogovarjajo. Nato otroški glas.

– Ati, kaj piše tam? – in vsi umolknejo.

Stegnem vrat. *Aha*. Prvič so zagledali delček naše folklore, hišo onega čistokrvnega Slovenca na hrvaških tleh, še danes je to ozemlje sporno. Ponovno se kot pridna brezimna Istranka zatopim v svoje misli.

Otrok skuša s težavo prebrati napis in sedaj se oglasi njegova mati.

– Vstopamo v Slovenijo?

Molk in sopara.

V hipu se odločim. Vstanem s sedeža in se zazrem v družinico, ki opazuje najbolj zloglasno hišo v dolini.

– V resnici odhajamo iz Slovenije in se približujemo Hrvaški! so moje besede.

Vsi se obrnejo in se zagledajo vame, usta so odprta predvsem zaradi vročine. In kako veste to? Me vprašajo. Ker sem tukaj doma. Tukaj, kje? Sprašujejo. V Sloveniji ali na Hrvaškem? V obeh krajih, odgovorim, vsekakor živim na hrvaški strani. Na hrvaški strani česa? Sprašujejo. Istre, se glasi moj odgovor. In kje se začinja Istra?

Skušam jim nuditi nekaj informacij, vsaj nekaj podatkov, da bi razumeli. Z dežja pod kap. Več jim povem in manj razumejo.

Nato se predstavi bradat moški za mano, pravi, da je iz Vidma, da pozna nekaj zgodovine in to takoj dokaže z vprašanjem.

– Cona B obstaja še vedno?

– Seveda, odvrnem, vendar se sedaj imenuje Blesava cona.

Konec križevega pota. Avtobus prispe v Buje in pred županstvom Božo odpre vrata.

– Nasvidenje, uživajte počitnice! zavpijem.

Izstopim. Vsi me pozdravljajo. Mahajo z dlanmi, z rokami. Blagor vam, otroci Zahoda, razvajeni, nevedneži. Avtobus odpotuje. Obrnem se in se zagledam v zvonika moje cerkve, okoli njenih špic leta skupina galeb, nov dež se pripravlja.

Diham svoj zrak: hvaležno pripadam temu majhnemu zaprtemu kraju.

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Naslov zgodbe najverjetneje aludira na cono B, ki jo omenja eden izmed literarnih likov. Kaj veste o coni B? Povežite se s profesorjem zgodovine.

Vozlišča

V obeh prebranih odlomkih je čutiti prizadetost prvoosebnega pripovedovalca, ki je povezana z doživljanjem meje. Poskusi najti stično točko med obema.

Ali imaš tudi ti podobno izkušnjo, ki bi jo lahko oblikoval v kratko zgodbo?

Sestavljene (obmejne) identitete

Aljoša Paris Curavič: *Sindrome da frontiera*

Franco Juri: *Ritorno a Las Hurdes*

Ace Mermolja: *Gost. Čivk duše*

Ali živiš ob meji? Ali si kdaj razmišljal o tem, kako je tvojo identiteto zaznamovalo življenje ob meji?

Aljoša Paris Curavič

Aljoša Paris Curavič se je rodil v Umagu leta 1960. Obiskoval je licej v Kopru, diplomiral je iz sodobne italijanske književnosti v Firencah. Po poklicu je novinar. Za svoje literarno delo je bil nagrajen na natečaju *Istria Nobilissima*.

Literatura

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 478–479.

Aljosa Curavic. V: *Rai*. http://www.rai.it/dl/portali/site/articolo/ContentItem-3433a521-4ca4-4693-95b3-62ce895c39d4.html?refresh_ce (15. 10. 2018).

Curavičev roman *Sindrome da frontiera* nas popelje v Koper, v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, v čas osamosvojitve Slovenije.

Sindrome da frontiera

I momenti, come dire, più movimentati del paese nel quale nacqui, la Jugoslavia, io li ho vissuti a Firenze. La città dove finii gli studi. Fu una scelta un po' casuale, forse un po' letteraria. In quegli anni mi appassionò la lettura del *Florentinski šešir* (*Cappello fiorentino*), di Matoš, uno scrittore croato molto *bohémien*. Forse a causa sua andai a Firenze, chissà.

Dicevo, dunque, i momenti più movimentati dal punto di vista collettivo, politico. La morte di Tito nel 1981. La rivolta degli albanesi, nel 1989. L'indipendenza della Slovenia nel 1991. La guerra in Croazia e in Bosnia negli anni che seguirono. In breve, la mia posizione privilegiata mi portò in una condizione un po' strana: mi trovai con il passaporto di uno stato che non esisteva più. In attesa della cittadinanza italiana rischiamo di diventare quello che si dice un apolide. Un pollo senza fissa dimora. Le cose si complicarono un po' e, tutto sommato, rientrano in quella casistica burocrati-

ca di cui è pieno zeppo il mondo con le sue fila di esuli, profughi, emigranti, eccetera eccetera.

Quando decisi di tornare a Capodistria, alla frontiera mi ritirarono il passaporto jugoslavo e scoprii che era ormai troppo tardi per ricevere automaticamente, previa richiesta, la cittadinanza slovena. Di conseguenza, non trovandomi in Slovenia all'atto dell'indipendenza del paese, mi toccava fare tutta la trafila che devono fare gli stranieri. Aspettare dieci anni per la cittadinanza. Devo ammettere che mi sentivo un po' clandestino. Una casa però ce l'avevo, lasciatami in eredità dai miei, e anche un piccolo gruzzolo che mi permetteva di vivacchiare e a integrare qualche lavoretto di traduzione che facevo per gli amici. In quel periodo frequentavo con una certa assiduità il circolo italiano di Capodistria. Frequentato sia da italiani che sloveni. Tutti con la cittadinanza slovena, ma anche qualche italiano con la cittadinanza croata. E poi probabilmente c'erano anche altre varianti di cui ora non ho voglia di parlare. Mi ricordo che percepivo in tutto una smania e anche una certa tristezza. Un sovrappiù di energia che sentivo esplodere all'interno.

Obmejni sindrom

Najbolj tako rekoč zapletene trenutke Jugoslavije, države, v kateri sem se rodil, sem doživel v Firencah. V mestu, kjer sem doštudiral. Šlo je za izbiro, ki je bila delno naključna, delno pa literarno navdahnjena. V tistih letih me je namreč navdušilo branje *Florentinskega šeširja (Florentinskega klobuka)* izpod peresa Gustava Antuna Matoša, izrazito bohemskega hrvaškega pisca. Bogve, morda sem se prav zaradi njega odločil za Firenze.

Govoril sem torej o najbolj zapletenih trenutkih, in sicer iz kolektivnega, političnega zornega kota. Titova smrt leta 1981. Albanski prevrat leta 1989. Neodvisnost Slovenije leta 1991. V naslednjih letih vojna v Bosni in na Hrvaškem. Skratka, zaradi svojega privilegirane položaja sem se znašel v karseda čudni situaciji: moj potni list je bila izdala država, ki ni obstajala več. V pričakovanju italijanskega državljanstva sem tvegala status apolida. Bebca brez stalnega bivališča. Zadeva se je nekoliko zapletla in v bistvu prešla v tisti birokratski seznam primerov, ki ga svet, s svojimi množicami pregnancev, prebežnikov, migrantov in še veliko več, premore v kar obilni meri.

Ko sem se odločil za povratek v Koper, so mi na meji odvzeli jugoslovanski potni list: odkril sem, da sem zamudil priložnost, da bi na podlagi prošnje brez težav dobil slovensko državljanstvo. Ker pa me ni bilo v Sloveniji ob času njene osamosvojitve, sem kot vsi tujci moral opraviti celoten postopek.

Deset let čakanja na državljanstvo. Priznam, da sem se počutil vsaj malo kot nezakoniti prebežniki, ampak jaz sem imel dom, ki so mi ga zapustili starši, in tudi nekaj prihrankov, s katerimi sem lahko vsaj skromno živel: občasno sem nekaj zaslužil s prevodi za prijatelje. V tistem času sem redno zahajal v koprsko italijansko društvo. Obiskovali so ga tako Italijani kot Slovenci. Vsi so imeli slovensko državljanstvo, bilo pa je tudi nekaj Italijanov s hrvaškim potnim listom. Verjetno je bilo še nekaj drugih posebnih primerov, ampak o tem sedaj ne bi govoril. Spominjam se, da sem povsod čutil hrepenenje in tudi nekakšno žalost. Presežek energije, o katerem se mi je zdelo, da eksplodira iz notranjosti.

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Kaj pomeni izraz »sindrom«? Kako si razlagaš besedno zvezo »obmejni sindrom«? Kako doživlja glavni junak svojo identiteto? Ali meja vpliva na njegovo doživljanje? Utemelji.

Franco Juri

Franco Juri se je rodil v Kopru leta 1956 v hrvaško-italijanski družini. Obiskoval je gimnazijo v svojem rojstnem mestu, nato pa nadaljeval študij v Ljubljani, kjer je diplomiral iz italijanščine in geografije. Njegovo najvažnejše delo je knjiga *Ritorno a Las Hurdes*, poleg dela *Guerre, amori, cicogne nere e istriani lontani* (2008).

Literatura

Franco Juri. V: *Wikipedia. L'Enciclopedia libera*. https://it.wikipedia.org/wiki/Franco_Juri (15. 10. 2018).
Vanja Pirc: Franco Juri. V: *Mladina*. https://www.mladina.si/?__rewriter=1&id=104332& (15. 10. 2018).
Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 482.

Roman *Vrnitev v Las Hurdes* ima avtobiografsko komponento. Avtorjevo zanimanje je kljub pestrosti dogajalnih prizorišč osredotočeno na Istro, pri čemer črpa snov za roman iz obdobja razpada Jugoslavije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Ritorno a Las Hurdes

»Molat, Premantura, Silba e Lussino sono stati occupati dal battaglione San Marco. Gli occupanti non si sono ancora ben stabiliti e noi li prenderemo di sorpresa.«

»Battaglione San Marco? Ma capitano ... l'Italia cosa c'entra? Non è nostra nemica, abbiamo firmato quegli accordi lì, a Osimo. E in fin dei conti siamo o non siamo non allineati? ...«

»Come ti chiami, soldato?«

»Torossi, compagno capitano, Francesco Torossi.«

»Eh, moj družo Frančiško Torosi, ne moj ti ... Sei per caso di origine italiana, con quello strano cognome?«

»Sì capitano, mio padre lo era. Quanto al cognome, non ne ho mai avuti altri. Ma mia madre è croata, delle parti di Fiume, e fa di cognome Stambulić.«

Un italiano o mezzo italiano, con quel cognome, nei reparti di fanteria marina dell'Armata popolare jugoslava, che cosa ci faceva? Anche i compagni lo guardarono ostentando la loro simulata sorpresa.

»Ma non sei sloveno tu? Non sei originario di Kopar? E Kopar è in Slovenia, in Jugoslavia!«

»Sì, ma Kopar, cioè Koper, è detta anche Capodistria, e lì ci sono, beh, a dire il vero c'erano, molti italiani, almeno fino all'esodo del dopoguerra. E anche dopo. E

EDUKA2

oggi ce ne sono pochi ma per fortuna tutti, a parte qualche alcolizzato, sono ben sistemati e riconosciuti come uno dei gruppi nazionali ufficiali della Federazione jugoslava. Non lo sapevate?»

Vrnitev v Las Hurdes

»Molat, Premanturo, Silbo in Lošinj je okupiral bataljon San Marco. Okupatorji še niso utrdili položajev in mi jih bomo presenetili.«

»Bataljon San Marco? Ampak kapetan ... kaj ima s tem Italija? Ni naša sovražnica, v Osimu smo podpisali sporazume, saj veste. In konec koncev, smo ali nismo neuvrščeni?«

»Kako ti je ime, vojak?«

»Torossi, tovariš kapetan. Francesco Torossi.«

»Eh, moj družo Frančiško Torosi, nemoj ti ... Imaš slučajno italijanske korenine, s tem čudnim priimkom?«

»Ja, kapetan, moj oče je bil Italijan. Zato imam pač tak priimek. Moja mama pa je Hrvatica, rojena blizu Reke. Pisala se je Stambulić.«

Kaj je počel Italijan ali napol Italijan s takšnim priimkom v enotah mornariške pehote Jugoslovanske ljudske armade? Tudi sovojaki so ga pogledali in hlinili presenečenje.

»A nisi Slovenec? Ne prihajaš iz Kopra? Koper je v Sloveniji, v Jugoslaviji!«

»Ja, ampak Koper oziroma Koper se imenuje tudi Capodistria, in tam živi, no ja, je živelo, veliko Italijanov, vsaj do povojnega eksodusa. Pa tudi po tistem. Danes jih je malo, ampak na srečo imajo vsi, z izjemo kakšnega pijančka, urejen položaj, priznani so kot ena od uradnih narodnostnih manjšin v jugoslovanski federaciji. A niste vedeli?«

Vaje

Ali poznaš še kakšen roman, napisan v italijanskem ali v kakem drugem jeziku, ki obravnava podobno tematiko t. i. sestavljenih (obmejnih) identitet?

Poskusi se vživeti v literarni lik (Francesco Torossi) in v prvi osebi opiši njegovo notranje doživljanje (čustvovanje) ob kapetanovih vprašanjih. Poskusi se poglobiti v junakovo občutenje njegove vmesne pozicije med dvema kulturama, kako na ta njegov »vmesni položaj« vpliva odziv družbe (denimo kapetana in vojakov ter pripovedovalca zgodbe).

Ace Mermolja

Ace Mermolja, rojen leta 1951, je pesnik, novinar, kolumnist in kulturni delavec. Diplomiral je iz slavistike in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Zaposlen je bil najprej kot časnikar pri *Primorskem dnevniku*, nekaj časa poučeval na šoli in se pozneje zaposlil kot novinar *Novega Matajurja* v Čedadu. Kot kulturnik in publicist je sodeloval z mnogimi slovenskimi organizacijami in glasili. Napisal je več esejskičnih del in pesniških zbirk, med njimi *Čivk duše*.

Literatura

Jožko Vetrih: Mermolja, Ace. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 10. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984. 409–410.

Čivk duše (2017) je zbirka daljših pripovednih pesmi. V pesniški govorici se prepletajo različne zgodbe, ki pozivajo k neravnodušnosti in k aktivnemu soočanju s posledicami vojn, begunstva in ksenofobije.

Gost

Potrka na vrata in je
v temi bel kot sol,
v luči počrni
in ko odprem, mi vsili
metle, da bi zlezal vame.

Vsekakor vstopi in se razpotegne.
Malce mi gre na preplašen jok,
ko iz njega cvetejo niti meduze,
ki s prozornim vlaknom
omrežijo notranjost hiše.
Menda je zunaj sneg.

Sedaj sva dva, ki jezno
sede za isto mizo,
ki ni več moja, a niti
njegova še ne more biti.

Potrebovala bi Boga kot
razsodnika, a ima vsak
svojega in oba molčiva.

Eden v drugega vstopava,
iz puščave peska v
puščavo mestnih hiš,
vsak obrit z različnim nožem,
da drug drugemu reževa žile
kot suhe veje grčavih dreves
in v nama se razvija
shizofrena identiteta.

Ni ljubezni, ki bi med dvema
šivala prijazno vez,
je le nuja, ki naju sili,
kdo bo prvi stopil preko
enega izmed dveh teles,
ki sedita si nasproti
v zdaj za dva
pretesnem domu:
jež in lisica.

Huda je nuja,
da se sesekava
in kar ostane,
vzame samo zase
ključ.

Vaje

Mermolja v pesniškem jeziku nakazuje težavnost sobivanja z »gostom« ter se obenem z uporabo ironije kritično odzove na nestrpnost v družbi. Kdo vse je lahko po tvojem Mermoljev »gost«? Je to begunec, priseljensec ali vsakdo (tudi staroselec), ki je drugačen od Jaza (torej tistega, ki Drugega vidi/določi kot gosta/vsiljivca)?

Izpiši živalske prispodobе, s katerimi Mermolja prikazuje strah (tesnobo) pred Drugim (drugačnim, tujim, neznanim).

Kakšna čustva vzbuja »gost«? Izpiši verze, ki jih izrazijo.

S katerimi metaforami je nakazano nasilje med Jazom (domačo kulturo) in Drugim? Izpiši jih.

Poskusi oblikovati pesem z metaforami, ki bodo nakazovale možnost drugačnega, miroljubnega sobivanja.

Vozlišča

V čem je tematika Mermoljeve pesmi sorodna problematiki, ki jo razpirata Curavić in Juri? Poskusi povezati občutenje »shizofrene identitete« v Mermoljevi pesmi z obmejnimi in večkulturnimi položaji Curavićevega junaka in Jurijevega Torossia.

Večkulturnost. Jaz in On, kot ga vidim Jaz

Marco Apollonio: *Notte, all'inizio*

Roberta Dubac: *Chiesa di nessuno*

Boris Kobal: *Afrika ali Na svoji zemlji*

Majda Artač Sturman: *Mozaik v kovčku*

Predstavljajte si, da se morate preseliti v drugo mesto. Kako bi si želeli, da bi se nova okolica obnašala do vas?

Marco Apollonio

Marco Apollonio se je rodil v Kopru leta 1964, kjer še vedno prebiva. Končal je študij na univerzi v Trstu ter nato opravil doktorat na Univerzi na Primorskem. Zaposlen je bil kot novinar na TV Koper – Capodistria, kasneje kot knjižničar na gimnaziji Gian Rinaldo Carli di Capodistria. Bil je večkrat nagrajen na natečaju *Istria Nobilissima*. Leta 2009 je izšlo njegovo prozno delo *L'altra parte del cielo*.

Vir: Marco Apollonio

V izbranem delu *Notte, all'inizio*, ki je del zbirke *L'altra parte del cielo*, je v središču vprašanje predsodkov in stereotipov o Drugem.

Notte, all'inizio

Karim è contento, questa notte. Si potrebbe definirlo felice, se non fosse che è lontano da casa e dai suoi che non vede da molti mesi. Che sente di tanto in tanto lungo il telefono. Lungo un filo o attraverso le onde che riempiono tutto lo spazio tra il cielo e la terra, tra il cielo e ciò che rimane, solo voci che si perdono nel vento. Karim, extracomunitario, un extra, fuori, non incluso, perso. Peccato, è un vero peccato detto così, perché extra è anche di qualità superiore, qualcosa di meglio, in ogni caso. Però basta vederlo per capire che il meglio se n'è andato, via, per sempre. Non questa notte, forse, non ora che sta ritornando nel suo appartamento, una stanza, un seminterrato diviso con altri, tre le mura umide e sporche dei quartieri spagnoli, di angoli umidi e amari, solcati da rimpianti, sudore, caldo, un chiuso che stringe l'anima e ruba via le parole. Questa notte però Karim è quasi felice perché ha trovato un lavoro, beh, a ben vedere è un lavoro di merda che nessuno vuole fare, ma è anche la possibilità che ha sempre cercato, la possibilità di mandare dei soldi ai suoi, la possibilità di vivere, la possibilità di sopravvivere. E a ben vedere l'importante è sopravvivere, il vivere, quello vero, viene dopo. È una frenesia che si è presa il nostro Karim, è una frenesia che lo porta ad avanzare quasi ballando in questa notte ma-

gica, questo inizio di sopravvivenza, è come un animale a lungo affamato che finalmente ha fiutato la preda, ed è proprio quell'odore a lungo cercato, a lungo sognato, che istupidisce Karim rendendolo vulnerabile, facendolo uscire allo scoperto. E la preda d'altra parte, in questo gioco di ruoli incrociati, proprio per questo motivo e per tanti altri, che come immagine speculare sul piano del dare e dell'avere in questa notte di follie, improvvisamente si accorge che un negro le sta dietro, che un negro la insegue e il pensiero la terrorizza e allora affretta il passo per accertarsi che sì, sta proprio inseguendo lei, mentre Karim, amico mio, nemmeno se ne accorge che una donna bianca gli cammina a qualche metro di distanza, lo precede, incede frettolosa, guatando il buio, perché pensa a casa e pensa al lavoro e pensa ai soldi Karim, in questa notte così diversa dalle altre, la prima con qualcosa da poter sperare, almeno finché non vede per terra quel nastro, quel nastro rosso che sarà caduto a quella donna che si allontana frettolosa, quasi correndo, in una corsa in salita, in una corsa notturna per i vicoli bui e le luci fioche dei lampioni. E giungiamo così all'equivoco, alla fine buia di un budello di pietra, e com'è contento Karim in questa notte speciale di poter aiutare la donna, raccogliere il nastro e portarglielo, dirle che l'aveva perso, per strada, in fondo, e così anche lui aggiungere passo a passo, affrettarsi per raggiungerla prima che scompaia nell'oscurità. E com'è spaventata la donna che è ormai sicura che quell'uomo la sta inseguendo ma è troppo terrorizzata per mettersi a correre apertamente, la paura la inchioda al suolo, la scioglie in quel buio di aria e di pietra e le fa vibrare i nervi sotto la pelle. Il cuore pulsa all'impazzata, il panico le s'insinua nelle ossa e si propaga nel cervello.

Ed ecco Karim che la raggiunge tutto trafelato e felice, portato dal vento leggero di questa notte che dovrebbe segnare il cambiamento, suggellare il rinnovamento di qualcosa di meglio che deve venire, quando lei, appena le tocca la spalla si mette a urlare. Quali sono le intenzioni? Che cosa ci prepara l'uomo e ciò che pensa, ciò che crede sia giusto o sbagliato. Perché poi ostinarsi a credere sempre in qualcosa e quando si crede in quel qualcosa non tener in considerazione tutte le altre cose, che possono essere più divertenti, vere, belle, facili, utili, di ciò che si è scelto di credere. Così si arriva al punto morto del non ritorno, dell'inevitabilità delle conseguenze. Del destino, della morte, della fredda e dura pietra che ricopre tutto il nostro corpo. Ormai dello stesso freddo della pietra. Come causa ed effetto, senza possibilità di smentita o di ripensamento. La felicità di Karim si sgonfia veloce come un lampo, prima incredulità e poi paura, sì paura, del rimpatrio, del ritorno a casa, della fame e degli stenti, paura come pura tensione verso il nulla e la morte. È un gioco stupido, perverso, e lui ci entra quando le carte sono state già giocate, non ha più possibilità di scelta, mentre la donna ha sbagliato, è così evidente perdio, ha giocato una coppia di dieci al posto di un poker d'assi, e non si è nemmeno resa conto dell'errore, e non ha nemmeno bleffato, ha puntato tutto su quella misera e ridicola coppia e a lui ora non resta che abbassare una scala reale perché lei non si è resa conto dell'errore, non si rende conto, non si rende conto...

E tutto diventa assurdo, tragicamente ridicolo, mortalmente banale. Lei ha paura e grida, Karim ha paura e cerca di impedirle di urlare. La notte li avvolge e copre i loro due corpi, filtra come attraverso desideri nascosti. Lei che urla e lui che cerca d'impedirglielo e lei che si ribella con tutte le forze e allora lui che la stringe con la

forza della sua disperazione mentre sente scorrergli tra le mani la disperazione di lei. Ma è lui il più forte e continua a stringere, maledetta notte in questa città straniera, maledetta vita e mani che attanagliano cercando il silenzio, annaspando e graffiando il cuore degli uomini.

Noč, na začetku

Nocoj je Karim zadovoljen. Rekli bi lahko, da je srečen, če ne bi bil daleč od doma in od svoje družine, ki je ne vidi že veliko mesecev. Ki jo občasno sliši po telefonu. Preko telefonske povezave ali valov, ki polnijo ves prostor med zemljo in nebom, med nebom in tem, kar ostaja, samo glasovi, ki se izgubljajo v vetru.

Karim, neevropski priseljenc, izven Evrope, zunaj, ne vključen, izgubljen. Kakšna škoda, ker »izven« lahko namiguje tudi na izjemno kvaliteto, vsekakor nekaj boljšega.

Dovolj pa je pogled nanj in že je jasno, da je najboljše že zmanjkalo, za vedno. Morda ne nocoj, ko se vrača v svoje stanovanje, sobo v kletnem prostoru, ki ga deli z drugimi, sredi vlažnih in umazanih sten v španskem okraju, med vlažnimi in grenkimi koticami, prepojenimi z obžalovanjem, znojem, vročino, zaprtost, ki omejuje dušo in krade besede. Nocoj pa je Karim skoraj srečen, ker je našel delo, no, če prav pogledamo, je kurčevo delo, ki ga nihče noče opravljati, ampak je tudi možnost, ki jo je zasledoval od vedno, možnost, da pošlje nekaj denarja družini, možnost življenja, možnost preživetja. Če dobro premislimo, glavno je preživeti, življenje, tisto resnično, pride šele potem. Karim čuti v sebi mrzličnost in ta mrzlični začetek preživetja ga v tej začarani noči sili v skoraj plesni korak: Karim spominja na sestradano žival, ki je končno zavohala plen, in prav tisti vonj, ki ga je dolgo iskal in dolgo sanjal o njem, poneumlja Karima in ga dela ranljivega, ker ga sili na plan. Po drugi strani pa, prav zaradi te igre o zamenjanih vlogah, zaradi tega in mnogih drugih razlogov, kot v zrcalni sliki dajanja in jemanja v tej nori noči, se plen nenadoma zave, da za njim hodi črnc, da črnc ga zasleduje, in misel požene grozo v kosti in tedaj pohiti s korakom, da bi se prepričal, ali zasleduje prav njega. Medtem pa, dragi moj, se Karim niti ne zave, da nekaj metrov bolj naprej hodi belka, stopa pred njim, skoraj hiti in s pogledom zre v temo, ker Karim, v tej noči, ki se tako razlikuje od ostalih, prvi, ki mu daje nekaj upanja, misli na dom in misli na delo in misli na denar, vsaj dokler ne zagleda na tleh tistega traku, tistega rdečega traku, ki ga je izgubila tista ženska, ki se naglo oddaljuje, skoraj teče navkreber, nočni tek po klancih in pod medlo svetlobo javne razsvetljave. In tako se zgodi nesporazum, na temnem koncu črevastega kamnitega klanca: in kako je Karim zadovoljen, da v tisti čarobni noči lahko pomaga ženski, da lahko pobere trak in ji ga prinese, da ji lahko reče, da ga je izgubila tam spodaj, na začetku klanca, da lahko tudi on pospeši korak in jo dohiti, predno izgine v temi. In kako je ženska prestrašena, sedaj ve, da jo tisti moški zasleduje, ampak jo je preveč strah, da bi se pognala v tek, strah ji zadržuje korak, ji jemlje moči v tisti temi iz zraka in kamna in ji para živce. Srce ji noro bije, panika se širi do mozga in preplavi možgane. In tedaj jo Karim, zadihan in srečen, doseže, pomagal mu je lahen vetrič te noči, ki bi morala biti prelomna, morala bi podčrtati prenovo vsega boljšega, kar mora šele priti, ampak komaj se Karim dotakne njene rame, ona začne vpiti. Kaj hoče? Kaj namerava tisti moški, je njena edina misel v prepričanju, da ve, kaj je prav in kaj narobe. Zakaj trmas-

to vedno verjamemo v nekaj in zaradi tega prepričanja ne jemljemo v poštev vseh ostalih možnosti, morda zabavnejših, bolj resničnih, lepih, enostavnih in koristnih od tiste, v katero smo se odločili verjeti? Tako se znajdemo v mrtvi točki brez povratka, kjer so le neizogibne posledice. Usode, smrti, hladnega in trdega kamna, ki pokriva celotno naše telo. Ki je zato enako hladno kot kamen. Kot vzrok in posledica, brez možnosti popravka ali premisleka. Karimova sreča spuhiti v hipu, najprej ga udari presenečenje, nato strah, ja, strah pred izgonom, pred povratkom domov, pred lakoto in pomanjkanjem, strah kot čista napetost ob niču in smrti. Neumna in zlobna igra, v katero vstopa, ko so karte že znane, nima možnosti izbire, medtem ko je v resnici zgrešila ženska, kurc, to je jasno, položila je dve desetici namesto pokra asov in se ni niti zavedla napake, niti blefirala ni, vse je zaigrala na tistem ušivem, smešnem paru in njemu ne preostaja drugega, kot da položi kraljevo lestvico, ker se ona ni zavedla napake, še se je ne zaveda, ne zaveda se je ...

In vse je tako nesmiselno, tragično smešno, banalno na smrt. Njo je strah in zavpije, Karima je strah in jo skuša utišati. Noč ju objema in krije njuni telesi, postane kot filter skozi skrite želje. Ona vpije in on jo skuša utišati, ona se na vso moč upira in tedaj jo on stisne z vso silo svojega obupa, med rokami pa mu medtem drhti njen obup. Ampak on je močnejši in stiska vedno bolj, prekleto noč v tem tujem mestu, prekleto življenje in preklete roke, ki stiskajo v iskanju tišine, negotovo krilijo in praskajo človeško srce.

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Iz zgodbe izpišite besede, s katerimi je označen Karim.

Ali ste bili tudi vi kdaj žrtev predsodka? Kako ste se počutili? Na kratko opišite doživljanje krivice, ki vas je doletela.

Ali ste vi kdaj koga prizadeli zaradi predsodka, stereotipne predstave o njem?

Roberta Dubac

Gl. življenjepis v 6. poglavju.

V izbranem odlomku je na ozadju Istre in istrskega eksodusa tematizirano medkulturno spoznavanje.

Chiesa di nessuno

Laura

Vi tornai a ottobre per scoprire che la casa era andata venduta a estranei. Non potevo crederci. Che fare ora? Me ne stavo seduta lì davanti col mio borsone e imprecavo. Come si erano permessi di comprare la *nostra* casa? Ero arrabbiata e offesa. Un bambino piccolo sbucò sulla soglia. Aveva i capelli scuri e due grandi occhi nocciola. Mi sorrise. Poi uscì sua madre, una giovane donna, alta, coi capelli foltissimi e gli stessi occhi del figlio. Sorrise pure lei. Mi chiese qualcosa. Le dissi che ero italiana, che non capivo la lingua, che venivo da Firenze, che quella casa l'avrei dovuta acquistare io. Mi guardava attonita, non capiva le mie parole, ma comprendeva il tono, e vidi nei suoi occhi un turbamento per quella mia ostilità.

Mi scusai, tirando fuori dalla borsa la foto di nonna, scattata davanti a quella casa quarantadue anni prima. S'incuriosì, guardò la foto, poi gli stipiti in pietra, e riconobbe l'entrata di casa sua. Mi chiese il nome. 'Laura Barbo' dissi. 'Babo' fece eco il piccoletto, sgattaiolando dentro. La donna annuì, offrendomi la sua mano destra e, appoggiando la sinistra sul petto, disse di chiamarsi Elma. Mi fece segno di entrare, dicendo altre cose nella sua lingua. La seguì. Entrammo in un ambiente semibuio, una cucina. C'era un divano letto con una bella coperta ricamata sopra. Tutto era ordinato, le pareti imbiancate di fresco. Elma m'indicava qualcosa sul muro, una scritta. Mi avvicinai e lessi, col cuore che mi galoppava nel petto, il saluto che mio padre aveva lasciato sul quel muro, quasi mezzo secolo prima.

Piansi. Elma mi abbracciò e mi confortò con parole sconosciute, dense di calore. Il bambino, vedendo la madre, fece lo stesso e si aggrappò alle mie gambe.

Elma preparò il caffè alla turca. Non l'avevo mai assaggiato prima. Era dolce e buono. Mi ristorò.

Non potevo avercela con quelle persone, venute là da chissà dove, che nulla c'entravano con me, la mia vita, l'esodo della mia famiglia. Non potevo prendermela con chi aveva deciso di lasciare intatta un'ingenua scritta sul muro, incorniciandola di azzurro.

Mia nonna mi aveva parlato degli slavi sempre alla stessa maniera, male. Ed io ero venuta in Istria convinta di incontrare mostri. Elma era la prima persona slava che conoscevo, ma non aveva niente di maligno nei modi, niente di mostruoso nello sguardo.

Elma

Una ragazza stava seduta davanti alla nostra porta. Era magra, bionda, gli occhi chiarissimi. Le chiesi se potevo fare qualcosa per lei. Allora lei si mise a gridare. Era piena d'ira. Ribolliva dentro. Io non capivo. Indicava la casa, era molto tesa. Poi tirò fuori una vecchia fotografia. Era l'uscio di casa nostra, tanti anni prima, con una donna in abiti scuri appoggiata allo stipite. Allora capii, le chiesi il nome e lei mi confermò di essere parente di quel Giuseppe che con matita rossa aveva salutato la casa prima di partire, come tanti altri italiani dell'Istria. Mi ero fatta raccontare la storia da una vicina di casa, dopo averle chiesto il significato di quella scritta.

Invitai Laura ad entrare e gliela indicai, sul muro. Lei si mise a piangere, si afflosciò. La sostenni, l'abbracciai, mi faceva pena, una gran tenerezza. L'abbracciavo e non sapevo cosa darle in cambio, per aver rubato casa sua. Le offrii del caffè, accettò, si calmò.

Comunicammo un po' a gesti. Mi chiese il nome del bambino. Non l'aveva mai sentito. È un nome musulmano, le dissi. Lei mi spiegò con le mani che in Dio non ci credeva.

Nikogaršnja cerkev

Laura

Vrnila sem se oktobra in odkrila, da so hišo prodali neznanim ljudem. Komaj sem verjela. Kaj naj naredim sedaj? Sedela sem tam, pred svojo potovalko, in preklinjala. Kako so si drznili kupiti našo hišo? Bila sem jezna in užaljena. Na vratih se je pojavil otročiček. Imel je temne lase in velike rjave oči. Nasmehnil se mi je. Nato je iz hiše prišla njegova mati, mlada visoka ženska, z bujnimi lasmi in enakimi očmi kot sin. Tudi ona se mi je nasmehnila. Postavila mi je nekaj vprašanj. Rekla sem ji, da sem Italijanka, da ne razumem jezika, da sem iz Firenc, da bi bila morala jaz kupiti tisto hišo. Presenečeno me je gledala, ni razumela mojih besed, ampak je dojela ton in ob moji agresivnosti sem v njenih očeh zaznala tesnobo.

Opravičila sem se ji in iz torbe vzela babičino sliko prav pred tisto hišo, dvainštirideset let prej. Radovedno je pogledala fotografijo, nato kamnit podboj in prepoznala vhod v svojo hišo. Vprašala me je za ime. »Laura Barbo,« sem odgovorila. »Babo,« se je oglasil otročiček in smuknil noter. Ženska je pokimala, desnico je stegnila k meni, levico pa naslonila na prsi: rekla je, da se imenuje Elma. S kretnjo me je povabila noter in dodala nekaj besed v svojem jeziku. Šla sem za njo. Vstopili sva v temnejši prostor, kuhinjo. Tam je stal raztegljivi dvosed, na njem pa lepa odeja z vezeninami. Vse je bilo urejeno, stene so bile prepleškane na novo. Elma mi je kazala nekaj na steni, napis. Približala sem se in prebrala pozdrav, ki ga je moj oče, skoraj pol stoletja prej, pustil na tisti steni: srce mi je bilo hitreje.

Bruhnila sem v jok. Elma me je objela in tolažila v neznanem jeziku, polnem topline. Otrok je posnemal mater in objel moje noge.

Elma je skuhala turško kavo. Še nikoli je nisem pokusila. Bila je dobra in sladka. Pomirila me je.

Nisem smela gojiti sovraštva do tistih ljudi, ki so prišli bogve od kod in ki niso imeli nič z mano, mojim življenjem, odhodom moje družine. Kako bi lahko sovražila nekoga, ki je ohranil nedolžen zapis na steni in ga obkrožil z modro barvo?

Babica mi je o Slovanih govorila na vedno enak, slabšalen način. In jaz sem prišla v Istro v prepričanju, da bom tu srečala pošasti. Elma je bila prva oseba slovanskega izvora, ki sem jo kdajkoli srečala, ampak ni imela nič zlobnega v obnašanju, nič pošastnega v pogledu.

Elma

Pred našimi vrati je sedelo dekle. Bila je vitka, svetlolasa, z zelo svetlimi očmi. Vprašala sem jo, ali ji lahko pomagam. Ona je začela vpiti. Bila je zelo jezna in jeza je kar bruhala iz nje. Jaz nisem razumela. Kazala je hišo, bila je zelo napeta. Nato mi je pokazala staro sliko. Bil je vhod naše hiše, ampak veliko let prej, in ženska v črnem je bila naslonjena na okvir. Tedaj sem razumela, vprašala sem jo, kako se imenuje, in ona mi je potrdila, da je v sorodstvu z onim Giuseppejem, ki je z rdečim svinčnikom dal slovo hiši, predno je odšel od tu kot toliko drugih Italijanov iz Istre. Sosedo sem že pred tem vprašala, kaj pomeni tisti napis, in ona mi je povedala celo zgodbo.

Povabila sem Lauro, naj vstopi, in ji pokazala napis. Ona je bruhrnila v jok in se sesedla. Pridržala sem jo, jo objela, smilila se mi je, čutila sem veliko nežnost do nje. Objemala sem jo in nisem vedela, kaj naj ji dam v zameno za hišo, ki smo ji jo ukradli. Ponudila sem ji kavo, sprejela je in se pomirila.

Pogovarjali sva se s kretnjami. Vprašala me je, kako je ime otroku. Bilo ji je neznano. Je muslimansko, sem ji rekla. S kretnjami mi je obrazložila, da ne verjame v Boga.

Prev. Neva Zaghet

Vaje

Oglej si film *Piran Pirano*, ki ga je leta 2010 režiral Goran Vojnović in ki tematizira podobno temo vračanja ezulov v rodni kraj. Poskusi najti stične točke in razlike med obema zgodbama.

Boris Kobal

Boris Kobal, rojen v Trstu leta 1955, je dramatik, režiser, igralec in humorist. Po šolanju v rodnem mestu je odšel na študij režije na ljubljansko Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo. Kasneje je režisersko delo opravljal v več slovenskih gledališčih, zaslovel je tudi s satirično oddajo TV Poper.

Literatura

Ivanka Hergold: Afrika ali Na svoji zemlji. V: *Primorski dnevnik* 26. 11. 1996. 10.

Boris Kobal. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Boris_Kobal (15. 10. 2018).

Kobalovo dramsko delo, *Afrika ali Na svoji zemlji*, s podnaslovom *Satirična komedija o ne samo zamejskih stvarih*, je bilo prvič uprizorjeno v Trstu leta 1996. V njem je prikazana slovenska tržaška stvarnost, in sicer na primeru levičarske družine srednjega sloja, ki je v manjšinsko življenje aktivno vpeta, a ga doživlja povsem brezperspektivno. Starejšo generacijo zastopa ded Stanko Černigoj, bivši borec NOB. Njegova smrt, s katero se delo konča, simbolno nakazuje konec dobe, kateri je sam pripadal, in usihanje idealov, v katere je verjela njegova generacija. Njegov sin se piše Vinko Montenero, saj si priimka, ki je bil spremenjen v času fašizma, ni dal spremeniti v izvorno obliko. Vinko je najbolj tragičen lik v delu, saj se zaveda očetovih idealov in jim želi slediti (narodno zavedna, pokončna drža, boj za slovenstvo), vendar ga skrb za ohranitev službe hromi in sili v frustrantne kompromise. Vinkova žena Elizabeta Zakonjšek ali Betka je iz Ljubljane in ji je stvarnost tržaških Slovencev tuja. Mlajšo generacijo predstavljata sin Franko, ki je nekako otopel in malodušen, večni študent pri tridesetih, brez stalne zaposlitve, in hči Lučka, marljivo in zdravi prehrani vdano dekle, ki verjame v usodo. Ta se utelesi v temnopoltem Nkonu iz Burkine Faso, ki ga Lučka nehotе zbije z avtomobilom in odpelje domov, da bi ga pozdravila. Nkono se takoj znajde v novi situaciji in ostane v družini, tudi ker je med njim in Lučko vzklila ljubezen. Nkono vnese v zatohlost zamejstva svežo drugačnost in družinski člani začnejo sanjati o možnosti novega življenja v »Deželi poštenih mož«, kot Nkono označi svojo domovino.

V izbranem odlomku sledimo pogovoru med Nkonom in Lučko.

Stanko odhaja na pokopališče. Lučka in Nkono ostaneta sama. Slednji vzame malega slončka in ga pokloni Lučki.

LUČKA: Kaj pa je to? Slonček? Zame?

NKONO: Slonček, glondan, prijatelj slonček ... portafortuna ...

LUČKA: Si ga ti naredil? Kako je lep.

NKONO: Jaz nardil ... on ima dolg spomin ... elefante no dimentica. Dobro ... slabo ... vse zna. Ti dobra z mano ... io no dimentica ... come slonček – ačalo glondan.

LUČKA: Ja, res je, sloni imajo strašen spomin.

NKONO: On spomin na Nkona, on spomin na Lučko.

LUČKA: Ja, pa saj ti kar govoriš nekaj po slovensko ... tu parli un poco di sloveno?

NKONO: Poco, malo slovensko. Jaz prišel iz Afrike z barko. Clandestino, skrival v

stiva. Misli, da sem prišel v Trieste, in veče prišel v Luka Koper. Tam živel v hanger ... govoril slovensko ... tam sami Bosanci ... vsi govorijo slovensko pičkomater. Koper mio amico ... no fame a Koper, Trieste fame, jeda, jeda ... fame nera ...

LUČKA: Kako si pa sploh prišel v Trst?

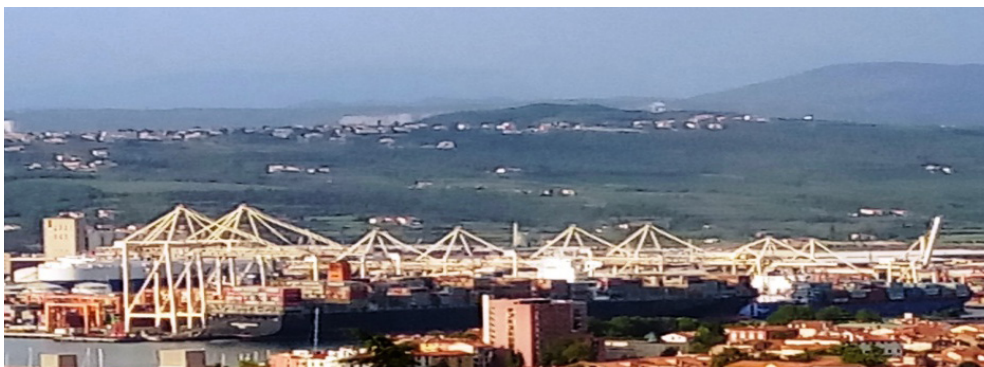
NKONO: Barka ... hanger ... mafija ... dolari ...

LUČKA: Razumem ... je bila težka, ne? Jaz sem pa od vedno v Trstu. Čudno mesto, ta Trst ... na začetku ne mara nobenega, potem pa sprejme vsakega. Boš pač moral potrpet. Je vedno problem sprejet drugačnega od tebe. Veš, jaz se tudi ne počutim najbolje tukaj. Se mi zdi, kot da to mesto ni več zame, čeprav ga imam rada, po svoje. Včasih se pripeljem do Obeliska in se tam gor ustavim. Pod mano leži on in se šopiri in se pusti gledat, ker ve, da je lep. In jaz ga res gledam, ure in ure. Najlepše je to delat ponoči, ko se mi zdi, da se Lučka pogovarja s tistimi lučkami tam dol. Rečem si: to je tvoje mesto, edini kraj, kjer bi lahko živela. Še malo posanjam tam gor, potem pa se spustim dol, in sanje se meter za metrom razblinijo. V človeka kar butne ta val provincialnosti, miselnost teh ljudi se počasi ovija okoli telesa, do vratu in potem te počasi, a vztrajno duši. Ko se vozim z avtobusom po mestu, se mi zdi, da me obkrožajo mumije, da živim v nekropoli. Takrat zaprem oči in me je groza, ko pomislim, da bom tudi sama nekoč stara in bom morala umret v tem mestu. A si predstavljaš: umret v Trstu, poleti, recimo julija, v neznosni vročini, ob 11. uri zjutraj. A je sploh mogoče umirat ob takem času?

NKONO: Ti molto emozione ... emotivna ... preveč! Ne dobro!

Vaje

Lučka pravi, da je Trst »čudno mesto«. Zakaj ga po tvojem tako doživlja? Pomagaj si s kontekstom. Če živiš v Trstu, poskusi primerjati svoje doživljanje z Lučkinim.

Koprsko pristanišče

Foto: Ana Toroš

Glavni trg, Trst

Foto: Barbara Zlobec

Majda Artač Sturman

Majda Artač Sturman, rojena v Trstu leta 1953, je končala študij klasične filologije na Filozofski fakulteti Univerze v Trstu, v Trstu je poučevala slovenščino in latinščino na Liceju Franceta Prešerna. Aktivna je kot pesnica, publicistka in esejistka, sodeluje tudi z radiem Trst A. Izdala je več pesniških zbirk in prosimetrum *Mozaik v kovčku*.

Literatura

Rod Lepe Vide. Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji. Izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Ljubljana: Študentska založba – Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2009. 363.

Pojem tujstva se v delu *Mozaik v kovčku* kaže s posebnega zornega kota, saj v njem poteka pogovor med tržaško Slovenko in njeno prijateljico Galjo, Rusinjo iz Sankt Peterburga, ki jo je usoda zanesla na tržaški Kras. Galja je v novem okolju prevzeta od lepote morja, kljub temu pa ne more pozabiti svojega rodnega kraja, pogosto prekritega s snegom.

Mozaik v kovčku

Zazrem se v svojo podobo in strgam temne usedline iz najglobljih koticov svoje duše, ki se kruši drobec za drobcem in dobiva novo razsežnost, postaja lažja, svetlejša in čista. Ko se spopadam s stranjo, se spopadam sama s sabo: belino oskrunjajo črni zapisi, a obenem se mi zjasnijo obzorja duha. Svetloba me vse bolj prežarja v prepričanju, da opravljam nekakšno čiščenje svojih notranjih predalov, v katerih se je nabrala navlaka.

Papirčki, svetleči se čokoladni ovoji, drobtinice, podobice, stari, že uporabljeni vozni listki, vstopnice, pozabljeni recepti, elastike, polomljeni svinčniki in peresa ter kupi in kupi starih zapiskov, največkrat s seminarjev in tečajev, listi, ki naposled romajo v zbiralnik za papir. Prav tako se v moji notranjosti naberejo grenkoba in težave, ki bremenijo predale moje duše in ne popuščajo dovolj prostora novim, radostnim in osrečujočim doživetjem.

Bilo je februarja, v predpustnem času.

Spet sem brskala po zaprašenih koticih svojih omar, ko me je po dolgem času poklicala Galja. Lanskega avgusta sva se razšli z obljubo, da se pokličeva. V zadušljivi sopari pasjih dni, ko sva se z možema sprehajali po Trnovskem gozdu in iskali osvežitev, je bila zagonetna in tiha kot še nikoli prej, ovita v vijolično tančico skrivnosti, ki je dolgo nisem mogla razvozlati.

V jesenskih mesecih sva se sicer nekajkrat poklicali: zmenili sva se, da se srečava v mestu, toda nama je ta ali ona zadeva prekrizala načrte. Zdaj moja prezaposlenost v šoli, zdaj njene priprave na novo igro gledališkega krožka, spet drugič gripa, kateri smo podlegli malodane vsi v družini, vremenske neprilike in obilen sneg v novembru. Nato so minili tudi decembrski praznični dnevi, telefonska voščila in družinska kosila.

Tako je, z Galjo se zblizujeva in oddaljujeva, najdeva se in se spet zgrešiva, hodi-va vštric in se razideva.

Zažgolelo je v telefon: »Dobri djen, kak dela?«

»Galja, tj? Kak paživaješ?«

In spet sva se začeli pogovarjati, najprej po telefonu, potem pa sva se domenili, da jo obiščem na domu na Kontovelu.

Moram reči, da je Galja presenetljivo hitro pognala korenine pri nas, v to krpi-co primorske zemlje, kjer sta se z možem vselila v dvonadstropno hišico z vrtom. Bele barve seveda, z belimi čipkami na oknih. Galja pravi, da ima z balkona čudovit razgled na morje, na ves zaliv, na mesto v zalivu in še dlje, do izvira reke Soče pa vse do gradeške lagune. Lahko se sprosti s pogledom na bele barke, na bele galebe in bele oblake, ki kot njene misli begajo v svet. Zaljubljena je v morje in v bleščečo belino jadrnic in ribiških ladij, ki se pozibavajo v portiču tam doli, kamor ji ob jasnih dnevih seže oko. Vendar ji še tako lepi morski pejzaž ne more nadomestiti lepote zasneženih planjav njene dežele, o kateri nenehno govori in po kateri nenehno hrepeni. In šele, ko pri nas sneži, je Galja srečna, saj si za urico ali dve, za dan ali dva, dokler sneg ne skopni, utvarja, da je doma.

Vaje

Poskusi povezati vsebino prebranega odlomka z naslovom *Mozaik v kovčku*. Primerjaj svoje stališče z mnenji sošolcev.

Vozlišča

V obliki dialoga prikažite usodo protagonistov pri vključevanju v novo družbo (Karim, Nkono, Elma, Galja). Za vsakega določite situacijo, v kateri se bo znašel in s katero se bo moral spopasti (policijski urad, bančni urad, razgovor za službo, vpis v tečaj slovenščine / italijanščine, iskanje stanovanja ...).

Zasidranost in zakoreninjenost

Isabella Flego: *Sopra la mia terra*.

Boris Pangerc: *Pesem brega. Ptice v mojem oljčniku*

Kaj te veže na tvoj rodni kraj? Je to morje, kmetija, športno igrišče, umetniško udejstvovanje? So z njim povezani spomini na otroštvo? So to lepi in težki trenutki, preživeti z najbližjimi ali prijatelji?

Isabella Flego

Isabella Flego se je rodila leta 1937 v istrski Raši. Obiskovala je osnovno šolo z italijanskim učnim jezikom v Labinu, šolanje je nadaljevala na klasičnem liceju v Rovinju. Leta 1959 se je preselila v Koper, kjer se je zaposlila kot učiteljica na osnovni šoli Pier Paolo Vergerio il Vecchio. V sedemdesetih letih se je z družino zaradi moževe službe preselila Gano. Za svoje literarno delo je bila večkrat nagrajena.

Literatura

Isabella Flego. V: **Ὀδός (Odòs)**. <https://www.odos.cloud/cultura/personaggi/136-isabella-flego.html> (15. 10. 2018).

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 464–465.

Preden preberete pesem Isabelle Flego z naslovom *Sopra la mia terra*, v dvojicah razmislite, kaj bi lahko bila vsebina pesmi s takim naslovom. Nanizajte nekaj podob, ki bi sestavljale vašo pesem s tem naslovom. Nato primerjajte vsebino izpisanih podob s podobami, ki jih odkrijete v pesmi Isabelle Flego. Kaj opažate?

Sopra la mia terra

Cresciuta con fatica
in tempi torbidi
adolescente ardevo
di espandermi come luce
sopra la mia terra
spirito di roccia e di mare
sospirando di mettere al riparo
ingenuità
fierezza
identità
bramando di mondare l'animo dalle scorie
mangiare il mondo con gli occhi
togliere l'assenzio dalla bocca
che assieme agli attimi di gioia
toccano a chi ama
e corre con la vita.

Nad svojo zemljo

Težavno otroštvo
v mračnih najstniških dneh
želega sem se
razlesti kot luč
nad svojo zemljo
duh skale in morja
želega sem zaščititi
naivnost
ponos
identiteto
želega sem očistiti dušo usedlin
zaužiti svet z očmi
izpljuniti grenki pelin iz ust
ki skupaj s trenutki sreče
doleti tistega ki ljubi
in hiti z življenjem.

Prev. Dana Čandek

Vaje

Izpišite v treh stolpcih glagole, pridevnike in samostalnike, ki jih najdete v pesmi. Katero občutje prevladuje? Kako si razlagaš takšno avtoričino izbiro besed za opis »svoje zemlje«?

Boris Pangerc

Boris Pangerc, rojen v Trstu leta 1952, je diplomiral iz slovenskega jezika in književnosti na Univerzi v Ljubljani. Poučuje na Nižji srednji šoli s slovenskim učnim jezikom Simona Gregorčiča v Dolini kot profesor slovenščine, zgodovine in zemljepisa. Pogosto je sodeloval z radijskimi in televizijskimi postajami Rai Trst A, Koper in Ljubljana (RTV Slovenija). Od prvih pesniških poskusov je v ospredju zavezanost vaškemu koščku rodne zemlje in slovenski identiteti. Dolina, idilična vasica v zaledju Trsta, je osrednji motiv tudi njegovega proznega ustvarjanja.

Literatura

Marija Pirjevec: Ko spet zaslišati je oljke glas. V: Boris Pangerc: *Ptice v mojem oljčniku – Gli uccelli nel mio uliveto*. Trst: Mladika, 2017. 7–10.

Rod Lepe Vide. Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji. Izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Ljubljana: Študentska založba – Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2009. 362.

Dvojezična tematska pesniška zbirka *Ptice v mojem oljčniku – Gli uccelli nel mio uliveto* je zrastle iz pesnikove ljubezni do oljk in oljkarstva, ki se mu je začel posvečati leta 1993, ko je postavil svoj prvi oljčnik. Pesmi je sam prevedel v italijanščino. *Zemlja Brega* je motivna stalnica Pangerčevega pesnjenja, pojavlja se v vseh pesniških knjigah in zaživi najintenzivneje v zbirki z naslovom *Pesem Brega*, kjer se kot vezna nit vije skozi vsako pesem.

Pesem brega

Breg
Breg
Breg
svet si v naših očeh
polne so daljave tvojih živih sledov
kdor je šel v svet
bo prišel umret domov
obožujemo te
blagrujemo te
zahvaljujemo se ti zaradi tvoje domačnosti
nikjer tako ne greje sonce
kot sredi tvojega polja
nikjer ni mesečina tako srebrna
kot na obrveh previsov na Klinšci
nobena trta ni tako zelena
kot tvoje v brajdah
nobena oljka tako zaljubljena v svoja tla
kot po tvojih nasadih
da le ne bi bilo preveč ugrizov v tvojo kožo
pa četudi boli tišina mlinov
pa četudi smo bolj po mestno kmetje –
prosili bomo za preživetje
samo da smo tu
in da nas ob smrtni uri
potolaži tvoja prst

Vaje

Klinšca (14. verz) je narečni izraz za dolino reke Glinščice. Ne gre le za dialektizem, ampak predvsem za slogovno čustveno obarvano besedo.

Pesem Brega spominja na molitev ali krajinsko hvalnico (himno). Opazuj, s katerimi pesniškimi sredstvi je pesnik dosegel čustveno vzvišen in slovesen ton.

Vozlišča

Bi lahko rekli, da sta oba pesnika zakoreninjena v domačo zemljo? Utemelji s pomočjo besedišča, ki ga uporabljata.

Oljčni nasad

Foto: Ana Toroš

Kako te občutim, moje obmorsko mesto

Adelia Biasiol: *Pirano*

Marko Kravos: *Mesto po meri*

Občutenje kraja, kjer trenutno živiš, ponazori prek nizanja barv, vonjev, zvokov, prostih asociacij. Na tej osnovi poskusi sestaviti pesem.

Adelia Biasiol

Adelia Biasiol se je rodila v istrskem Vodnjaju leta 1950. Po končani osnovni šoli v Vodnjaju je obiskovala znanstveni licej v Pulju. Diplomirala je na univerzi v Pulju iz biologije in se nato kot učiteljica zaposlila na osnovni šoli v Sečovljah in Piranu.

Literatura

Adelia Biasol. V: *Famiglia Digagnese*. <http://www.famigliadignanese.it/web/2016/12/18/adelia/> (15. 10. 2018).

Antonio Pellizer: *Voci nostre, Antologia degli scrittori italiani dell'Istria e di Fiume per gli alunni della classe VIII delle scuole elementari e delle scuole medie*. Rijeka / Fiume: Fiume, 1993. 23.

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014. 467–468.

Pesem *Pirano* Adeline Biasiol je vzeta iz zbirke *Una voce sommessa: poesie*. Poišči na spletu nekaj značilnih fotografij Pirana. Nato preberi pesem in izberi fotografijo, ki po tvojem mnenju najbolje ponazarja vsebino pesmi. Utemelji svojo izbiro. Primerjajte izbrane fotografije v razredu.

Pirano

La piccola folla
si estende gigante
nell'incavo dei seni
tiepidi e gonfi di madre.
Arrossisce nei tramonti
vietati all'incastro dei vicoli.
Furoreggia il respiro del mare
che insistente e incredulo
l'inghiotte e solleva.
Occhieggiano
alte arcigne bellicose
le mura del passato
sempre presente
che tra seni
nodosi e laconici
resiste.

Piran

Mala množica
se kot velikan širi
v vdolbini materinih
vročih in nabreklih prsi.
Zardeva ob prepovedanih zatonih
na križiščih uličic.
Besni morski dih,
ki ga morje vztrajno in začudeno
dviguje in požira.
Visoko, osorno in bojevito
čemi
obzidje preteklosti,
ki ostaja sedanjost
in kljubuje času
med grčavimi lakonskimi
prsmi.

Prev. Dana Čandek

Vaje

V pesmi poišči metafore in poosebitve. S pomočjo opravljene analize naslikaj Piran, kot ga vidi pesniško oko Adelle Biasiol.

Marko Kravos

Marko Kravos, rojen leta 1943, je diplomiral iz slovenščine in ruščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Zaposlen je bil v Trstu kot urednik založbe ZTT do leta 1993, od takrat dalje ustvarja kot svobodni umetnik. Je pesnik, pisatelj, dramatik, publicist ter avtor tako otroške kot mladinske književnosti. Leta 1981 je prejel nagrado Prešernovega sklada, 2016 zlatnik poezije.

Literatura

Marko Kravos. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Marko_Kravos (15. 10. 2018).

Marko Kravos: *Med repom in glavo*. Maribor: Litera, 2008.

Rod Lepe Vide. *Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Ljubljana: Študentska založba – Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2009. 354–355.

Kravosovo zbirko in nasploh njegov obširen pesniški opus zaznamujejo mediteranski vitalizem, iskriv humor, norčava šegavost, pikra satiričnost, poetično preigravanje z besedami, čutna telesnost. Tudi v pesmi *Mesto po meri* pride v nizanju nepovezanih podob iz rodnega Trsta do izraza njegovo ironično poigravanje z besedami, ki pa se prevesi v meditacijo o izgubljenosti v usodi, ki ga potiska v brezdušno modernost.

Mesto po meri

Trst na štefanovo 2000

Ulice pometa burja, v izložbi
Jezušček na razprodaji, po vsaki ceni
hoče v jaslice med ovčke.

S trgov in cest odnese avtomobile.
Golo mesto. Neoklasicizem s srcem
iz kamna. Herodeževa žena.

Stari gospe se kolcne,
visoko na zidarskem odru
možakar prdne. Spet bo vreme.

Svet na svojem mestu.
Mesto po meri.
Mera, sem to jaz?

Razmerje prek spleta, brezvezje.
Mega byte. Pixel. Mikročip.
Cyber, cinober, mraz.

Vaje

Kako pesnik prikazuje občutje Trsta? Ali je v podnaslovu zabeležen podatek *Trst na štefanovo 2000* pomemben pri razumevanju sporočila pesmi?

Kakšno vlogo ima v pesmi motiv Herodiade – Herodove žene?

Kako pomensko deluje enjambement – miselni prestop v drugem verzu prve kitice?

Predstavi jezikovno igrivost v pesmi. V kakšnem pomenskem razmerju so: mega byte, pixel, mikročip, cyber? Kaj pa cinober? Imenuj področje, s katerega so izbrani izrazi.

Vozlišča

Kateri način pesniške izpovedi vas bolj nagovori? Poskusite ugotoviti in utemeljiti, zakaj.

Ženske in prestopanje mej

Marica Gregorič Stepančič: *Izlet po Balkanu*

Darinka Kozinc: *Aleksandrija mojega otroštva*

Ali veš, kdo so bile aleksandrinke? Kako so povezane s Trstom? Poišči nekaj informacij o njih v strokovni literaturi.

Marica Gregorič Stepančič

Marica Gregorič Stepančič se je rodila leta 1874 v Škednju. Obiskovala je slovensko ljudsko šolo v Škednju, nemško meščansko šolo v Trstu (1886–1891) ter slovensko učiteljsko v Gorici (1891–1895). Leta 1895 je maturirala, po končanem šolanju je do poroke več let poučevala na tržaških šolah. Marica Gregorič Stepančič je privlačil sever Evrope, saj je bila na Nordkappu, v Laponski, na Švedskem in v baltskih državah, potovala je tudi po Balkanu, preko Carigrada do Aten in po severni Afriki. Umrla je v Trstu leta 1954.

Literatura

Marijan Breclj: Gregorič-Stepančič, Marica (1874–1954). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi215416/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (15. 10. 2018).

Izbrani odlomek govori o njenem potovanju v Carigrad.

Izlet po Balkanu

Carigrad! Zahoče se mi, da bi mi prišle na um najizrazitejše besede – ki zastopajo slavo in prelest – ne le, da bi z njimi zabrenkala slavospev kraljici Orijeanta, ampak da bi zadobili moji prijazni čitatelji vsaj skromen pojem o tej zvezdi Jutrovih dežel. Ali zdi se mi oboje smelost in mislim, da mora vsakdo občudovati Carigrad z lastno zenico, da pravilno zasanjari o njegovih divotah, neumevnem vrvenju in da mu ostane večno nepozaben kakor večno neizbrisen.

Nekje sem nekoč čitala, da se po pogledu na Konstantinopol vzbujajo v človeku čustva, ko pozablja trenutno na najlepše dogodke drugod in naj so mu leti zavijali življenje tudi v najrazkošnejše sanje. Čudno! Se pač vrše v človeški notranjščini različni občutki za eno in isto reč, kajti v meni se je porajalo nasprotno čustvovanje. Slehera iz prošle blaženosti mi je na pragu Orijeanta vnovič vzklopela ter se potrojila: po mojem mnenju je torej ob pogledu na Carigrad mogoče pozabiti kvečjemu nekdajno bridkost ...

EDUKA2

Carigrad leži amfiteatralično raztresen ob Bosporu. Ta Bospor, to morje! S prvim pogledom, ki so ga zadobile moje oči ob njem, se je porajal v meni občutek, s katerim sem pomilovala vse one, katerim ne bodo zdravje, čas ali druge okoliščine ne bodo dovolile dospeti tjakaj ...

Vaje

Kako opisuje avtorica Carigrad? Kaj je v ospredju njenega besedila? Katere pripovedne postopke (opisovanje, pripovedovanje, razmišljanje, spominjanje) uporablja?

Kako imenujemo žanr, v katerem avtor oz. avtorica posreduje svoje vtise s potovanja? Ali poznaš še kakšno takšno besedilo?

Darinka Kozinc

Pisateljica Darinka Kozinc je bila rojena leta 1953 v Vipavski dolini. Po poklicu je magistrica biotehniških znanosti, bila je ravnateljica Srednje lesarske šoli v Novi Gorici. Poezijo in prozo objavlja v različnih revijah za otroke in odrasle. Za svoje delo je bila nagrajena. Je predsednica Društva za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink. Živi in dela v Solkanu.

Literatura

Darinka Kozinc: *Les Goriennes*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2016 [besedilo na platnicah].

Prvoosebna pripovedovalka Irene, rojena v Aleksandriji, se spominja svojega otroštva v tem mestu in obenem obnavlja zgodbo svoje matere, ki je v Egipt prišla kot aleksandrinka. Njena mama si je ves čas bivanja v Egiptu želela, da bi k njej prišel tudi njen prvi otrok, deček Stanči, ki ga je morala pustiti doma. To se zgodi šele, ko se njeno življenje usodno obrne – zaradi bolezni se vrne s hčerko domov, Stančiju pa zagotovi prihodnost v deželi, v kateri se je tudi njej življenje obrnilo na bolje.

Aleksandrija mojega otroštva

Aleksandrijo, to veličastno mesto, nosim v srcu in spominu. Kaj pravzaprav pomeni ljubiti mesto, iz katerega me je iztrgala usoda, ga zamenjala za zelenje neke majhne doline, kjer so barve temnejše, kjer zvezde sijajo drugače? Aleksandrijo sem takrat zaklenila v srce, bila je moj dom, pribežališče, zavetišče pred nesrečo, saj pravijo, da si doma tam, kjer se rodiš.

Moje rojstvo je bilo nenavadno, pravzaprav nekaj posebnega. Ko sem se odločila, da bom prišla na svet v mestu, ki ga je zgradil Aleksander Veliki, sem se sama kot dojenčica rodila neverjetno velika, menda sem tehtala kar sedem kilogramov. Uboga moja mama! Bolečin ji ni mogel olajšati niti visoki obisk kralja Faruka, njegova ponudba, da me odkupi, pa jo je skoraj dvignila iz porodne postelje. Še vsa omočična in razbolela od poroda je zbrala preostanek moči, da je kralju jasno odgovorila, da

tam kjer je ona doma, že ni navada, da bi otroke prodajali!

Kralj se nanjo ni jezil, le skomignil je z rameni, najbrž je pomislil na slovensko varuško svojih otrok. Naslednji dan naju je obiskala Marija, Mery, varuška in vzgojiteljica kraljevih otrok. Za njo je stopal Arabec, obložen s paketi.

»To ti pošilja kralj,« se je nasmehnila Marija, se sklonila k meni, velikemu nakremženemu zavoju in me vzela v orokavičene roke.

Svojo mamo imam v spominu kot vitko elegantno gospo z obveznim klobučkom na kostanjevih laseh in z dolgo biserno ogrlico, s katero sem se rada igrala, ko me je vzela v naročje. Zame je bila zagotovo najlepša mama na svetu, njen vonj bi prepoznala med tisoči žensk. Pa ni bila vedno tako elegantna! Enkrat mi je babica Tonina pokazala fotografijo, preden je mama odšla v Egipt. Dekle s prestrašenim pogledom v skromni obleki brez klobučka in elegantnih rokavic. Skoraj je ne bi prepoznala!

»Veš,« mi je rekla babica Tonina, ko je opazila mojo osuplost, »mož je z njo grdo ravnal.«

Kasneje sem izvedela, da je moja mama šla v Egipt s teto Pepco, prav zaradi moža. Kmalu je dvignil roko nad njo, ko pa je prestrašena in vsa tresoča neke noči pritekla k svoji mami Tonini, je ta sklenila narediti konec njenemu trpljenju.

»Ne boš več šla v tisto hišo k možu, govorila sem že s teto Pepco, v Aleksandriji te čaka služba pri družini Ruis, potrebujejo sobarico za njihov hotel.«

Mama se je najprej uprla: »Kaj pa moj Stanči?« Nezaslišana ji je bila misel, da bi se ločila od svojega sinka.

»Ne skrbi, star je že eno leto in menda ga bom že zredila jaz, ki sem zredila pet svojih otrok in štiri tuje,« jo je potolažila Tonina.

In tako je moja mama pripotovala z ladjo iz Trsta v veliko mesto, ki jo je strašilo in privlačilo obenem. Za prvo plačo si je kupila klobuček in se s prijateljico Ido, tudi sobarico zaposleno v hotelu Excelsior, sprehodila po Chornice, nastavljala obraz nežni sapici, občudovala mogočne palme in strmela preko pljuskajočega morja, kjer jo je čakal sinek in njena dobra mama Tonina. Kmalu je strah iz njenih oči izginil, levitev iz kmečkega dekleta v elegantno damo se je zgodila precej hitro. Moja mama je bila dovezetna za vse novo, hitro se je učila in srkala znanje, ki ji ga je ponujalo svetovljansko mesto, kjer so se mešali različni jeziki in kjer je srečevala tako različne ljudi. Napredovala je do vodje imenitnega hotela Excelsior še pred mojim rojstvom.

In moj oče? V zabrisanem spominu je ostal imeniten gospod, ki naju je obiskoval, prinašal darila, z njim sva se vozili v veliki limuzini, ki je tiho drsela po Chornice, ko naju je peljal na izlet ali v slaščičarno na tortico, mamo pa na kavo. Mama mi ni povedala, kako sta se spoznala, tudi o tem nisem razmišljala, bil je pač najin občasni gost in moj oče. Vedela pa sem, da imam tam daleč preko morja Stančija, velikega brata, in mama je vedno bolj pogosto govorila, da bo nekega dne prišel k nama. Ko je govorila o njem, je dobila otožen izraz, običajno se je obrnila stran in si skrivaj obrisala solzo. Peljala me je tudi v pristanišče in me trdno držala za roko, da

me pisana hrupna množica ne bi odnesla. Kazala mi je velike ladje in govorila, da bo taka ladja enkrat pripeljala Stančija.

In to se je tudi zgodilo, mama je bila cel dan nervozna, živčno je tekala po naši mali udobni hiški in urejala cvetje, popravljala pogrinjke, tekala v kuhinjo preverjat, če je hrana nared, če je kolač pravilno posut s sladkorjem, če so dateljni v stekleni skledici, če so banane dovolj zrele, če je halava narezana ...

Stanči je bil res veliki brat, neroden in s strahom v velikih očeh je sedel za našo mizo, mama ga je silila z različnimi jedmi, on pa je komaj kaj poskusil. Videla se nista šestnajst let, toda nona Tonina mu je o mami pripovedovala le lepe stvari in počasi se je otresal zadrege.

Vaje

Zgodbe aleksandrink sporočajo, da se je v preteklosti ženska težje kot danes odtrgala od svoje tradicionalne vloge »varuhinje domačega ognjišča« in se odpravila v svet. V ospredju je bil tudi problem zapustitve otroka, saj je približno četrtna aleksandrink opravljala delo dojilje, kar je pomenilo, da so doma pustile svojega otroka in v Egiptu dojile tuje otroke.

V evropski umetnosti je Orient vedno predstavljal nekaj skrivnostnega, povezanega z čutnostjo. Ali meniš, da je ta pogled sooblikoval podobo aleksandrinke?

Razmisli, s katerimi predsodki se še danes soočamo v vsakdanjem življenju in so povezani z našim pogledom na to, kaj določa žensko in kaj moškega.

Nemško pišoči avtorji

Ricarda Huch: *Aus der Triumphgasse: Lebensskizzen*

Kaj veš o literaturi v nemškem jeziku iz Trsta?

Poznaš kakšnega avtorja, pišočega v nemščini, ki si je za dogajalni prostor izbral Trst z okolico?

Ali veš, da je bila nemščina v Trstu nekoč uradni jezik? Kakšni so bili razlogi?

Ricarda Octavia Huch

Ricarda Octavia Huch, rojena leta 1864, je študirala zgodovino, filologijo in filozofijo v Zürichu in je bila ena prvih žensk, ki so bile sprejete na tamkajšnjo univerzo. Leta 1891 je doktorirala, nato pa deset let poučevala zgodovino in književnost v Zürichu. Pozneje je živela in delala v različnih nemških mestih, nekaj časa pa tudi na Dunaju in v Italiji. Leta 1931 je postala prva ženska članica Pruske akademije pisateljev, vendar je pozneje izstopila iz protesta proti nacistični politiki. Več let je bila vodja ženskega gibanja v Nemčiji, bila je velika humanistka in globoko zavezana demokratičnim idealom. Za svoje delo je prejela več nagrad in priznanj. Po nekaterih njenih delih so posneli filme.

Njeno delo je zelo povezano s posameznimi obdobji njenega življenja. Pisala je poezijo, prozo in dramatiko, objavila pa je tudi vrsto zgodovinskih in literarnozgodovinskih del. Nekatera dela je objavila pod psevdonimom (Richard Hugo, R. I. Carda). Med bivanjem v Italiji se je začela zanimati za italijansko zgodovino in kulturo. V Trstu je preživela dve leti (1898–1900), vendar njene prisotnosti v mestu ni zaznal niti sicer odlično obveščen *Triester Zeitung*. Življenje v Trstu je opisala v pismih sodelavcu svoje leipziške založbe. V času bivanja v Trstu je napisala svoje najbolj znano delo, roman *Aus der Triumphgasse* (1902). Umrla je leta 1947.

Literatura

Federica Moscolin: La Trieste di Ricarda Huch. V: *Metodi e Ricerche* XXV/1, 2006. 111–165.

Ricarda Huch Portal. www.ricarda-huch.com (15. 10. 2018).

Pripovedovalca, patricija Huga von Belwatscha, pot prvič zanese v ulico Triumphgasse (Via del Trionfo) v najrevnejši tržaški četrti. Srečanje z najemniki ene njegovih nepremičnin, ki mu dolgujejo denar, mladega moškega sprva navda z gnušom, doslej neznani svet bede in revščine pa ga obenem tudi očara. Iz obiska v obisk bolje spoznava tamkajšnje prebivalce in njihov svet, ki predstavlja samosvoj mikrokozmos. Glavni protagonisti romana so petdesetletna Farfalla (mati sedmih

otrok), njen bolehn sin Riccardo in župnik Jurewitsch. Pripovedovalec – in z njim bralec – polagoma spoznava usode prebivalcev revne četrti, ki so vse prežete z bedo, žalostjo, boleznijo, nasiljem, smrtjo, a tudi hrepenenjem. Čeprav je v romanu izrecno poudarjeno, da so ljudje, ki so bili rojeni v bedi, obsojeni na to, da bodo v bedi tudi umrli, in da torej ne morejo ubežati usodi, za razliko od večine naturalističnih del tistega časa v romanu ne gre za odkrito kritiko družbe. Avtorica je snov za pisanje črpala iz pripovedovanja svoje služkinje. Dogajanje romana je umeščeno v Trst, čeprav mesto ni nikjer izrecno omenjeno, prvoosebni pripovedovalec pa razmišlja tudi o naravi, morju in burji.

Aus der Triumphgasse

Oberhalb des Domplatzes beginnt die eigentliche Altstadt, ein häßliches Labyrinth enger und schwarzer Gassen, die einen anmuten wie eine Höhle oder ein unterirdischer Keller, den man von fröhlichen Sonnenhügeln her betritt. Als ich, auf einem kleinen Platze angelangt, mich nach den Namen der Straßen umsah, die hier einmünden, entdeckte ich zwischen ein paar kleine bucklige Häuser eingeklemmt die geraden strengen Linien eines römischen Siegestores; es machte den Eindruck, als klammerten sich die Häuser daran und hätten es schon ein gutes Stück in den Erdboden hinuntergezogen. Der Triumphbogen war im ganzen wohlerhalten, nur wenig angeschwärzt und verbröckelt sahen die dicken, pomphaften Fruchtgehänge aus, die sich am Fries hinzogen; ein feinblättriges Schlinggewächs, das oben aus den Ritzen hervorwuchs und jetzt im ersten lachenden Frühlingrün prangte, fiel üppig und zierlich zugleich über die steinernen Symbole herab. Um den einen Pfeiler herum, der stark aus der Mauer des Hauses heraustrat, während der andere ganz in das gegenüberliegende hineingepreßt schien, spielten ein paar winzige Kinder mit wackelndem Gange Haschen oder Verstecken. Durch dieses Tor hindurch kroch das Triumphgäßlein mühselig bergan.

Weiter oben, etwa in der Mitte der Straße, fand ich mein Haus, schmal und hoch, dunkel von Schmutz und Alter, dem immerhin die Dicke der Mauern und die steinerne, mit zwei mächtigen Steinbällen verzierte Treppe, die zur Haustür führte, als Wahrzeichen vornehmen Ursprungs diente. Nachdem ich vergeblich an mehrere Türen geklopft hatte, fand ich im dritten Stock eine geöffnet, durch die mich eine schwache, sehr wohlklingende Stimme anrief, wer ich sei und was ich wolle. Ich betrat die Wohnung der Farfalla, auf die mich der Verwalter als auf eine gefährliche Person aufmerksam gemacht hatte, fand sie selbst aber nicht zu Hause; die Stimme, die ich gehört hatte, kam von ihrem jüngsten Sohn Riccardo. Er lag halb angekleidet auf einer breiten Bettstatt und deutete zur Entschuldigung, daß er mir nicht entgegenging, auf eine Krücke, die am Kopfende des Bettes lehnte. »Manchmal gehe ich so leicht, daß man mir die Krücke kaum anmerkt, aber heute habe ich keinen guten Tag«, sagte er, indem er mir das blasse, magere Gesicht zuwendete, aus dem mich ein paar dunkle, außerordentlich lebensvolle Augen ansahen. Diese strahlenden Augen in dem abgezehrten Gesicht hatten etwas von Edelsteinen, die man in die Augenhöhlen einer Mumie eingesetzt hat: sie schienen nicht mitgelitten zu haben, unsterblich in dem gebrechlichen, knöchernen Gehäuse zu schweben und ihres unantastbaren Daseins

ruhig und zuversichtlich zu genießen; in ihrem Blick lag eine reine Sicherheit, als entginge ihnen nichts und als irrten sie niemals. Auch mich mußte Riccardo schnell überschaut und einigermaßen eingeteilt haben, wenigstens war er, als ich meinen Namen nannte, nicht überrascht, sondern, als hätte er mich erwartet und kenne mich schon lange, sagte er freundlich, es wäre gut, daß ich einmal anstatt des Verwalters käme, ich würde mich bald überzeugen, daß ich durch ein wenig Gelindigkeit eher gewinnen als verlieren würde. Was denn im Werke sei, fragte ich, daß meine bisher so pünktlichen Mieter auf einmal nicht zahlen wollten? Seine Mutter nebst vielen anderen Bewohnern des Hauses und der Straße, antwortete er, hätten beschlossen, eine Wallfahrt auf den heiligen Berg zu unternehmen, was mit beträchtlichen Kosten verbunden sei. Da nämlich auf einem nicht allzu weit entlegenen Berge die gnadenreiche Mutter Gottes verehrt wird, der Mai aber der Marienmonat ist, in welchem die Himmlische sich tiefer als sonst zu Erde neigt, um das Flehen der Menschenkinder zu vernehmen, ist es altes Herkommen, sich ihr in diesem Monat zu verloben und etwa mit dem täglichen Absingen eines Gesangs in der Kirche oder mit einer Wallfahrt sich die Gewährung eines bestimmten Wunsches als billige Gegenleistung zu verdienen.

Das Haus stehe leer, erzählte mir Riccardo, weil alle zum Begräbnis des Benvenuto gegangen wären, eines jungen Arbeiters, den alle wegen seiner Herzengüte, Aufrichtigkeit und Pflichttreue liebgehabt und geachtet hätten und der von einem betrunkenen Taugenichts mit dem Messer niedergestochen sei. Mich fesselte dabei am meisten Riccardo selbst und seine Art, zu erzählen: Gesicht und Hände wirkten dabei so lebhaft mit, daß ich meinte, man müsse ihn aus Mienen und Gebärden allein verstehen können. Ich glaubte, den armen Benvenuto mit den Augen, die immer lächelten, und dem großen Munde, der nicht nein sagen konnte, vor mir zu sehen; den Mörder aber mit seinem Adlersgesicht, schielend, verwildert, entsetzlich, und die Szene des Mordes so deutlich, daß ich verwundert fragte, ob er denn dabei gewesen sei. Er sah mich ebenso erstaunt an wie ich ihn, und erst nach einer Pause erklärte er mir, es sei überhaupt niemand dabei gewesen, und man wisse gar nicht, wer der Mörder sei; es sei spät in der Nacht geschehen, und man hätte nur streitende Stimmen gehört und eine männliche Gestalt entfliehen sehen, aber nicht erkannt. Dann schwieg er und fügte nach einer Weile wie erläuternd zu: »Wenn ich nachts nicht schlafen kann, kommen die Bilder von allem, was ich am Tage gesehen oder auch nur gedacht habe, so deutlich vor meine Augen, wie man im Traume sieht, nur daß ich wach bin; deshalb ist es mir manchmal, als hätte ich etwas wirklich gesehen, was ich mir nur vorgestellt habe.« Und wie er währenddessen seine Augen still auf mir ruhen ließ, hatte ich das unheimliche Gefühl, als löste er eine unsichtbare Hülle von mir ab, um sie vielleicht auch in Gottweißwas für unerhörten, verhängnisvollen Szenen an sich vorüberziehen zu lassen.

Bald darauf wurden Stimmen im Hause laut, und die Farfalla trat ins Zimmer, einen großen Totenkranz aus Zypressen und Rosen in der Hand, den sie Riccardo aufs Bett legte. Sie sagte: »Den hat Anetta für dich gegeben, weil er dir Freude machen würde, dem armen Benvenuto aber nicht mehr.« Wirklich schien das Geschenk Riccardo nicht grauenhaft, sondern sehr willkommen zu sein, denn er brach in einen Ruf des Entzückens aus und beschäftigte sich mit den Blumen, als ob es lebendige kleine Kinder wären, während seine Mutter mich begrüßte.

Ulica zmagoslavja

Nad Stolnim trgom se začenja pravi stari del mesta, grd labirint ozkih in črnih ulic, ki spominjajo na jamo ali podzemno klet, v katero vstopiš z vedrih, s soncem obsijanih gričev. Ko sem se oziral za imeni ulic, ki so vodile na mali trg, do katerega sem prispel, sem med nekaj majhnimi vegastimi hišami odkril ukleščene ravne ostre linije rimskega slavoloka; zdelo se je, kot da se ga hiše oklepajo in so precejšen del že potegnile v zemljo. Slavolok je bil dobro ohranjen, le debeli, pompozni okrasni sadeži na frizu so bili videti nekoliko počrnili in okrušeni; drobnolistna ovijalka, ki je rasla iz razpok in se je zdaj bohotila v prvem veselem pomladnem zelenju, je bujna in obenem ljubka padala čez kamnite simbole. Okoli stebra, ki je močno izstopal iz zidu hiše, medtem ko je bil drugi na videz povsem stisnjen v hišo nasproti, se je lovilo ali skrivalo nekaj drobčenih otrok na majavih nogah. Skozi ta portal se je trudoma vzpenjala ozka Ulica zmagave.

Nekoliko naprej, približno na sredini ulice, sem našel svojo hišo, ozko in visoko, umazano od nesnage in starosti, njene debele stene in z dvema mogočnima kamniti-ma kroglama okrašeno stopnišče, ki je vodilo do vhodnih vrat, pa so vendarle pričali o nekdanji imenitnosti. Potem ko sem zaman potrkal na več vrat, sem v tretjem nadstropju naletel na odprte duri, skozi katere mi je šibak, zelo lepo zveneč glas zavpil, kdo da sem in kaj želim. Vstopil sem v stanovanje Farfalle, ki jo je upravnik označil za nevarno osebo, vendar je ni bilo doma; glas je pripadal njenemu najmlajšemu sinu Riccardu. Napol oblečen je ležal na širokem ležišču in v opravičilo, ker mi ni stopil naproti, pomignil proti bergli, ki je slonela ob posteljnem vzglavju. »Včasih hodim s takšno lahkoto, da je berglo komajda opaziti, danes pa ni moj dan,« je dejal, medtem ko je proti meni obračal blede, mršavi obraz, iz katerega je vame zrl par temnih, neobičajno živih oči. Žareče oči na shiranem obrazu so nekako spominjale na dragulje v očesnih jamicah mumije: niso bile videti trpeče, zdelo se je, kot bi nesmrtni lebdele v krhkem, koščenem ohišju ter mirno in zadovoljno uživale svoj nedotakljivi obstoj; v pogledu pa je bila ena sama gotovost, kot bi jim nič ne ušlo in kot se ne bi nikoli zmotile. Tudi mene je Riccardo očitno kaj hitro spregledal in kolikor toliko umestil; ko sem povedal svoje ime, ni bil presenečen, temveč je, kot bi me pričakoval in bi bila že stara znanca, prijazno pripomnil, da je dobro, da sem enkrat prišel namesto upravnika, saj bom kmalu ugotovil, da bom z malce prizanesljivosti več pridobil kot izgubil. Kaj je krivo, sem vprašal, da moji doslej tako skrbni najemniki nenadoma nočejo poravnati plačila? Njegova mati in številni drugi prebivalci hiše in ulice so se namenili oditi na romanje na sveto goro, kar je povezano s precejšnjimi stroški, je odvrnil. Ker na ne tako zelo oddaljeni gori častijo milostno Mati božjo, mesec maj pa je Marijin mesec, ko se nebeška mati sklanja nižje k zemlji kot sicer, zato da sliši prošnje človeških otrok, se ji ljudje po starem običaju v tem mesecu zaobljubljajo in si z vsakodnevnim prepevanjem v cerkvi ali z romanjem za pravično protiuslugo prislužijo izpolnitev določene želje.

Hiša je prazna, mi je povedal Riccardo, ker so vsi odšli na pogreb mladega delavca Benvenuta, ki so ga vsi imeli radi in cenili zaradi njegove srčnosti, poštenja in skrbnosti in ki ga je neki pijan pridanič zabodel z nožem. Ob tem me je najbolj prevzel sam Riccardo in njegov način pripovedovanja: njegov obraz in roke so tako živahno sodelovali, da ga je bilo mogoče razumeti že samo iz izrazov in kretenj. Zdelo se mi

je, da ubogega Benvenuta z vselej nasmejanimi očmi in usti, ki niso znala reči ne, vidim pred seboj; morilca z orlovskim obrazom, škilečega, podivjanega in strašnega ter umor pa sem si predstavljal tako jasno, da sem začuden vprašal, ali je bil zraven. Enako osuplo me je pogledal kot jaz njega, in šele po kratkem premolku mi je pojasnil, da ni bilo nikogar zraven in da sploh ni znano, kdo je morilec; zgodilo se je pozno ponoči in slišali so le prepir in videli bežečo moško postavo, ki pa je niso prepoznali. Nato je obmolknil in čez čas dodal: »Kadar ponoči ne morem spati, pridejo podobe vsega, kar sem videl ali tudi samo razmišljal čez dan, tako jasno pred moje oči kot v sanjah, le da sem buden; zato imam včasih občutek, kot da sem v resnici videl nekaj, kar sem si zgolj predstavljal.« Pri tem so njegove oči mirno strmele vame, tako da me je spreletel srh, kot bi z mene odluščil nevidno lupino, da bi jo morda vpletel v bogve kakšne nezaslišane, pogubne prizore.

Kmalu zatem so se v hiši zaslišali glasovi in v sobo je stopila Farfalla. V roki je držala velik mrtvaški venec iz ciprese in vrtnic, ki ga je položila na Riccardovo posteljo. Rekla je: »Anetta mi ga je dala zate, ker boš imel z njim več veselja kot ubogi Benvenuto.« In Riccardu se darilo v resnici ni zdelo grozljivo, temveč nadvse dobrodošlo, saj je veselo vzkliknil in se posvetil rožam, kot bi bile živi majhni otroci, medtem ko me je njegova mati pozdravila.

Prev. Maruša Mugerli Lavrenčič

Vaje

Pripravi osnutek kratke zgodbe, ki bi se danes lahko odvijala med ulicami starega mesta v Trstu. Dogajalni kraj in čas sta že znana. Potrebuješ še skico vsaj dveh zanimivih junakov za svojo zgodbo (naj bosta karakterni posebnosti, podrobno opiši tudi njuno zunanost). Določi osnovni zaplet zgodbe in na kratko predstavi razplet.

Večina dogajanja v romanu je postavljena v tistih časih revni predel Trsta, t. i. *cittàvecchia*, natančneje na ulico Via del Trionfo in okoliške ulice
Foto: Barbara Zlobec

Nemška in avstrijska književnost v Trstu

Med nemško piščočimi avtorji v Trstu se običajno omenjata Julius Kugy (1858–1944), čigar dela pa niso strogo literarna, in Theodor Däubler (1830–1889). Slednji je tako kot večina avtorjev, ki so ustvarjali v nemškem jeziku, v Trstu preživel le krajše obdobje. Čeprav se večina drugih piscev ni zapisala v zgodovino, je za številna njihova dela značilno, da je njihov dogajalni prostor prav Trst in / ali njegovo zaledje. To velja tako za dela, ki so strogo literarna, kot tudi za dela bolj dokumentarnega značaja. Iz njihovih opisov Trsta si lahko ustvarimo predstavo o tem, kako so nanj gledali tujci oz. priseljenci, ki so se povečini priselili s severa in so bili posledično navdušeni predvsem nad morjem in milim podnebjem. Kot posebnost pogosto izpostavljajo tudi multikulturni značaj mesta ter trenja med različnimi narodi. Tu lahko omenimo avtorje, kot so Heinrich Wilhelm August Stieglitz (1801–1849), Adolf von Tschabuschnigg (1809–1877), Heinrich von Littrow (1820–1895), Robert Hamerling (1830–1889), Franz Raab (1836–1903), Rudolf Baumbach (1840–1905), Jakob Nikolaus Craigher, Joseph Hötzl, Maria von Egger-Schmitzhausen (1851–1929). Slednja je dela objavljala pod moškim psevdonimom Paul Maria Lacroma. Tudi Anna Jahn Schimpff je delno objavljala pod psevdonimom, kot Moritz Horst. Omeniti gre še naslednje avtorice: Anna Hilaria von Eckhel (oz. Anna Hilaria Preuß) (1873–1948), Elsa Kruckel Germani in Estella Wondrich.

V nemščini je nadalje pisal Roberto (Bobi) Bazlen, znan tudi kot prevajalec. S tržaškim prostorom je prav tako povezano ime Rainer Maria Rilke. Leta 1912 je na povabilo rodbine Thurn in Taxis živel na Devinskem gradu, kjer je začel pisati zbirko *Devinske elegije* (dokončal jo je leta 1922). Gre za eno avtorjevih najpomembnejših del, v katerem se pesnik sprašuje o smislu življenja na splošno ter o smislu svojega življenja kot pesnika. Po pesniku je poimenovana tudi razgledna pešpot, ki po strmi obali vodi do Sesljanskega zaliva.

V Trstu danes živita avtorja Veit Heinichen in Julius Franzot, ki prav tako pišeta v nemškem jeziku.

Pogled na Devinski grad z Rilkejeve pešpoti
Foto: Ana Toroš

Obravnavani avtorji, po letnici rojstva

1. Ricarda Huch: 1864–1947
2. Marica Gregorič Stepančič: 1874–1954
3. Boris Pahor: roj. 1913
4. Guido Miglia: 1919–2009
5. Alojz Rebula: 1924–2018
6. Saša Martelanc: roj. 1934
7. Fulvio Tomizza: 1935–1999
8. Miroslav Košuta: roj. 1936
9. Isabella Flego: roj. 1937
10. Marisa Madieri: 1938–1996
11. Evelina Umek: roj. 1939
12. Irena Žerjal: 1940–2018
13. Marko Kravos: roj. 1943
14. Gianfranco Sodomaco: roj. 1946
15. Adelia Biasiol: 1950–2000
16. Giuseppe Pino Trani: roj. 1951
17. Ace Mermolja: roj. 1951
18. Boris Pangerc: roj. 1952
19. Majda Artač Sturman: roj. 1953
20. Boris Kobal: roj. 1955
21. Franco Juri: roj. 1956
22. Marko Sosič: roj. 1958
23. Aljoša Curavić: roj. 1960
24. Pietro Spirito: roj. 1961
25. Maurizio Tremul: roj. 1962
26. Marco Apollonio: roj. 1964
27. Roberta Dubac: roj. 1974

Viri

Marco Apollonio: Notte, all'inizio. V: *L'altra parte del cielo*. Rijeka / Fiume: Edit, 2007. 163–165.

Majda Artač Sturman: *Mozaik v kovčku*. Trst: Mladika, 2012. 52–53.

Adelia Biasiol: Pirano. V: *Una voce sommessa: poesie*. Fiume – Trieste: Unione Italiana – Università popolare, 2004. 47.

Aljoša Curavić: *Sindrome da frontiera: i ricordi di uno sconosciuto*. Firenze: L'autore libri, 2003. 18–19.

Roberta Dubac: Chiesa di nessuno. V: *Chiesa di nessuno*. Fiume: Edit, 2012. 189–190.

Roberta Dubac: Terra B. V: *Chiesa di nessuno*. Fiume: Edit, 2012. 125–127.

Isabella Flego: Sopra la mia terra. V: *Il monopattino e la bambola di pezza: racconto e poesie*. Capodistria: Comunità Autogestita della Nazionalità Italiana di Capodistria, 2007. 71.

Marica Gregorič Stepančič: Izlet po Balkanu. V: *Naša bodočnost* 5/3, 1912. 52.

Franco Juri: *Ritorno a Las Hurdes - guerre, amori, cicogne nere e istriani lontani*. Castel Gandolfo (Roma): Infinito, 2008. 93–94.

Ricarda Huch: *Aus der Triumphgasse: Lebensskizzen*. Leipzig: Insel-Verlag, 1956 [prva izdaja 1920]. 11–14.

Ricarda Huch: *Vicolo del rionfo. Racconti di vita*. Trad. Marina Bressan. Edizioni della laguna, 1997.

Franco Juri: *Vrnitev v Las Hurdes: vojne, ljubezni, črne štoklje in oddaljeni Istrani*. Prev. Gašper Malej. Ljubljana: Sanje, 2010. 136–137.

Boris Kobal: *Afrika ali Na svoji zemlji: satirična komedija o ne samo zamejskih stvareh*. Trst: Slovensko stalno gledališče, 1996. 24–25.

Miroslav Košuta: Jutrišnjje tržaško jutro. V: *Riba kanica*. Trst: ZTT, 1991. 42.

Miroslav Košuta: Domattina a Trieste. V: *Poesia*, 2013, 73–74.

Darinka Kozinc: *Les Goriciennes*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2016. 88–90.

Marko Kravos: Mesto po meri. V: *Med repom in glavo*. Maribor: Litera, 2008. 49.

Marko Kravos: Città su misura. V: *Terra da masticare = Za grizljaj zemlje. Poesie*. Traduzioni dallo sloveno di Darja Betocchi, Jolka Milič e dell' autore. Empoli: Ibiskos editrice Risolo, 2009. 63.

Marisa Madieri: *Verde acqua*. Torino: Einaudi, 1987. 120–121.

Marisa Madieri: *Zelenomodro*. Prev. Veronika Breclj. Ljubljana: Slovenska matica, 2006. 137–138.

Saša Martelanc: Tujec. V: *Veter iz ljubih daljav*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba: Katoliško tiskovno društvo, 1987. 62–64.

Ace Mermolja: Gost. V: *Čivk duše*. Volčji Grad: Sfera, 2017. 30–31.

Guido Miglia: I luoghi della memoria. V: *Istria. I sentieri della memoria*. Trieste: Unione degli Istriani, 1990. 123–125.

- Boris Pahor: Kres v pristanu. V: *Kres v pristanu*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1959. 50–53.
- Boris Pahor: *Il rogo nel porto*. Trad. Mirella Urdih Merku, Diomira Fabjan Bajc e Mara Debeljuh. Rovereto: Nikolodi. 53–58.
- Boris Pahor: V koprskem ozračju. V: *Moje suhote in njihovi ljudje*. Ljubljana: Študentska založba, 2008. 32–34.
- Boris Pangerc: Pesem brega / Il canto del Breg. V: *Ptice v mojem oljčniku / Gli uccelli nel mio uliveto*. Trst: Mladika, 2017. 26–27.
- Alojz Rebula: *Kačja roža*. Ljubljana: Mihelač, 1994. 18–19.
- Alojz Rebula: *La peonia del Carso*. Trad. Alessandra Foraus. Milano: La nave di teseo editore, 2017. 30–31.
- Gianfranco Sodomaco: Un amore confinato. V: *Trovare Trieste?: ed altre storie al confine*. Trieste: Italo Svevo, 1987. 35–36.
- Marko Sosič: *Tito, amor mijo*. Maribor: Litera, 2005. 32–34.
- Marko Sosič: *Tito, amor mijo*. Trad. Darja Betocchi. Trieste: Comunicare edizioni, 2012. 29–31.
- Pietro Spirito: *Il suo nome quel giorno*, Venezia: Marsilio, 2018. 9–12.
- Fulvio Tomizza: *Il male viene dal Nord*. Cles (Trento): Arnaldo Mondadori, 1984. 7–65, 9–11.
- Fulvio Tomizza: *Zlo pride s severa. Roman o škofu Vergeriju*. Prev. Vera Troha. Ljubljana: Beletrina, 2015. 9–11.
- Fulvio Tomizza: *Materada*. Milano: Mondadori, 1960. 105–106.
- Fulvio Tomizza: *Materada*. Prev. Rado Bordon in Viktor Bravar. Koper: Lipa, 1989. 111–113, 112–113.
- Giuseppe Pino Trani: Mezzogiorno istriano. Sintesi mediterranea. V: *La Battana* 123, 1997. 57.
- Maurizio Tremul: Identificazione arborea (conoscenze) I. V: *La Battana* 82, 1986. 91.
- Evelina Umek: *Frizerka*. Trst: Mladika, 2005. 88–91.
- Evelina Umek: *La parrucchiera, Una storia triestina*. Trad. Alessandra Foraus. Trieste: Mladika, 2009. 107–110.
- Irena Žerjal: Hči povodnega moža. V: *Kreda in hijacinte*. Trst: Mladika, 2006. 60–61.

Literatura

Adelia Biasol. V: *Famiglia Digagnese*. <http://www.famigliadigagnese.it/web/2016/12/18/adelia/> (15. 10. 2018).

Andrej Blatnik: Šola kreativnega pisanja. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.

Marijan Breclj: Gregorič-Stepančič, Marica (1874–1954). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi215416/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (15. 10. 2018).

Marija Cenda: O izkoreninjenosti nekoliko drugače. V: Evelina Umek: *Frizerka*. Trst: Mladika, 2005. 139–141.

Piotr Chmiel: Atlante del fuorimano. Il panorama di luoghi della letteratura italiana dell'Istria. V: *Planeta Literatur. Journal of Global Literary Studies* 1, 2015. 1–19.

Aljosa Curavic. V: *Rai*. http://www.rai.it/dl/portali/site/articolo/ContentItem-3433a521-4ca4-4693-95b3-62ce895c39d4.html?refresh_ce (15. 10. 2018).

Lavo Čermelj: Uvod. V: Boris Pahor: *Grmada v pristanu*. Trst: Mladika, 2013. 9–17.

Drugačni verzi. Pesniki dveh manjšin / Versi diversi. Poeti di due minoranze. Izbral, uredil, spremno študijo in kritiška besedila napisal Miran Košuta. Capodistria / Koper: Unione italiana / Italijanska unija, 2006.

Isabella Flego. V: Οδός (Odòs). <https://www.odos.cloud/cultura/personaggi/136-isabella-flego.html> (15. 10. 2018).

Sodomaco Gianfranco. V: *EDITO Libri*. <http://www.editofiume.com/editilibri/r-z/118-sodomaco-gianfranco> (15. 10. 2018).

Helga Glušič: Sla po smislu. V: *Razgledi* 12, 10. junij 1994. 44.

Elvio Guagnini: Addio a Guido Miglia: raccontò la tragedia dell'Istria senza odio. V: *Il Piccolo. Archivio*. http://ricerca.gelocal.it/ilpiccolo/archivio/ilpiccolo/2009/02/22/NZ_30_APRE.html (18. 10. 2018).

Ivanka Hergold: Afrika ali Na svoji zemlji. V: *Primorski dnevnik* 26. 11. 1996. 10.

Marianne Hirsch: The Generation of Postmemory. V: *Poetics today* 29/1, 2008. 103–128.

Jože Horvat: *Navdih in besede. Pisatelji in pisateljice s Tržaškega II*. Trst: Mladika, 2016.

Martin Jevnikar: Košuta, Miroslav. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982. 153–156.

Martin Jevnikar: Pahor, Boris. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 11. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985. 550–554.

Martin Jevnikar: Rebula, Alojz. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985. 159–160.

Martin Jevnikar: Rebula, Alojz. Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 13. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987. 161–163.

Maurice Halbwachs: *On collective memory*. Chicago – London: University of Chicago press, 1992.

Franco Juri. V: *Wikipedia. L'Enciclopedia libera*. https://it.wikipedia.org/wiki/Franco_Juri (15. 10. 2018).

Marija Jurić Pahor: Neizgubljeni čas: travma fašizma in nacionalsocializma v luči nuje po »ob-

dobju latence« in transgeneracijske transmisije. V: *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 2004. 38–64.

Boris Kobal. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Boris_Kobal (15. 10. 2018).

Darinka Kozinc: *Les Goriciennes*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2016.

Marko Kravos: *Med repom in glavo*. Maribor: Litera, 2008.

Marko Kravos. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Marko_Kravos (15. 10. 2018).

Joseph T. Leerssen: *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world*. V: *Revue d'études ibériques et ibéro-américaines* 10, 2016. 13–31.

Joseph T. Leerssen: *Nationalism and the cultivation of culture*. V: *Nations and nationalism: journal of the association for the study of ethnicity and nationalism* 12/4, 2006. 559–578.

Saša Martelanc: *Melodija*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984.

Saša Martelanc: *Veter iz ljubih daljav*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987.

Guido Miglia. V: *Promitent Istrians*. *istranet.org*. <https://www.istranet.org/istria/illustri/miglia/index.htm> (15. 10. 2018).

Federica Moscolin: *La Trieste di Ricarda Huch*. V: *Metodi e Ricerche* XXV/1, 2006. 111–165.

Mila Orlič, Intelektualec ob meji. V: Boris Pahor: *Trikrat ne. Spomini svobodnega človeka*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2011. 113–117.

Daniel-Henri Pageaux: *Le scritte di Hermes*. Palermo: Salerio editore, 2010.

Daniel-Henri Pageaux: *Uvod v imagologijo*. V: D.-H Pageaux: *Imagološke razprave*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteta za podiplomski humanistični študij, 2008. 17–52.

Sergij Pahor: Martelanc, Saša. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 12. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1983. 367.

Nadja Pahor Verri: Žerjal, Irena. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 18. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1992. 392–393.

Antonio Pellizer: *Voci nostre, Antologia degli scrittori italiani dell'Istria e di Fiume per gli alunni della classe VIII delle scuole elementari e delle scuole medie*. Rijeka / Fiume: Fiume, 1993.

Robert Petaros: Tomizza, Fulvio. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 16. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990. 15–17.

Vanja Pirc: Franco Juri. V: *Mladina*. https://www.mladina.si/?__rewriter=1&id=104332& (15. 10. 2018).

Marija Pirjevec: *Ko spet zaslišati je oljke glas*. V: Boris Pangerc: *Ptice v mojem oljčniku – Gli uccelli nel mio uliveto*. Trst: Mladika, 2017. 7–10.

Alojz Rebula. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Alojz_Rebula (15. 10. 2018).

Ricarda Huch Portal. www.ricarda-huch.com (15. 10. 2018).

Rod Lepe Vide. *Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Ljubljana: Študentska založba – Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2009.

Tatjana Rojc: *Pogovori z Alojzom Rebulo: ob pisateljevi petinosemdesetletnici*. Gorica: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2009.

Enzo Siciliano: Le radici strappate di Marisa Madieri. V: *La Repubblica.it. Archivio*. <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/03/30/le-radici-strappate-di-marisa-madieri.html> (15. 10. 2018).

Marko Sosič. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Marko_Sosi%C4%8D (15. 10. 2018).

Pietro Spirito. <http://www.pietrospirito.it/> (15. 10. 2018).

Boža Škoberne: Umek, Evelina. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 16. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990. 119.

Fulvio Tomizza. V: *Wikipedia. L'Enciclopedia libera*. https://it.wikipedia.org/wiki/Fulvio_Tomizza (15. 10. 2018).

Maurizio Tremul: *Curriculum. Maurizio Tremul*. http://unione-italiana.eu/Backup/documents/2010-2014/Tremul/CURRICULUM_MT_30-03-2014.pdf (15. 10. 2018).

Evelina Umek. V: *Wikipedia. Prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Evelina_Umek (15. 10. 2018).

Loredana Umek: Odprtost kot izraz stiske jezika ali bega iz družbene osame. V: Evelina Umek: *Zlata poroka ali tržaški blues*. Trst: Mladika, 2010. 142–154.

Jožko Vetrh: Mermolja, Ace. V: Martin Jevnikar (ur.): *Primorski slovenski biografski leksikon*, 10. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984. 409–410.

Nives Zudič Antonič: *Storia e antologia della letteratura italiana di Capodistria, Isola e Pirano*. Capodistria / Koper: Unione Italiana / Italijanska unija, 2014.

RECENZIJE:

I

Laddove tre grandi culture europee - latina, slava e germanica - si sono incrociate e mescolate da secoli, inevitabilmente i poeti e gli scrittori hanno prodotto una letteratura peculiare, a ridosso dei confini politici, peraltro assai mobili soprattutto nell'arco del Novecento: devono essere stati scritti versi e prose tracinati dalle lingue e dalle loro varianti parlate in queste lande di frontiera. È fortemente probabile che abbiano avuto luogo dei fenomeni di contaminazione, intersezione, integrazione tra letterature e lingue e territori, ma anche all'interno della produzione dello stesso autore. Possiamo supporre l'esistenza di scrittori ambasciatori più o meno consapevoli tra le tre culture. Finora nelle scuole slovene e italiane di questo luogo cruciale d'Europa sono mancati gli strumenti didattici per verificare tali ipotesi, lasciate a lungo in ombra dalla critica letteraria anche e soprattutto a causa delle divisioni politiche novecentesche e dei loro effetti che, fortunatamente, stanno scemando. Prova ne è la pubblicazione di questo prezioso e inedito manuale per docenti e studenti, realizzato grazie alla consulenza degli stessi insegnanti operanti nel territorio in questione. Finalmente le generazioni nate nel nuovo millennio potranno valicare i confini anche letterari e scoprire che, in fondo, non sono mai veramente esistiti: gli autori tra le tre culture e le rispettive lingue qui rappresentate (friulano, sloveno, tedesco, italiano) hanno continuato inesorabilmente a intessere fili di collegamento. A dispetto delle divisioni politiche della Storia, scrittori e poeti hanno condiviso la ruralità, i fiumi, i traumi collettivi delle migrazioni, dei terremoti, della guerra; l'esperienza di vivere al confine; persino un'intera città, Gorizia, «immagine poetica plurilingue», qui curiosamente osservata dalla prospettiva femminile. La scelta di autori e testi, gli inserti didattici e le fotografie mai casuali conducono i giovani lettori a una meditazione su ciò che è stato e apre il loro sguardo a scenari nuovi e fecondi di studi ulteriori e di inevitabili scoperte culturali e letterarie.

Prof.ssa Anna Bogaro

*Dottore di ricerca in Scienze Linguistiche e Letterarie
Docente di lettere, lavora presso l'Istituto d'Istruzione Superiore
Paolino d'Aquileia di Cividale del Friuli*

II

Pri nastanku učbenika, namenjenega dijakom slovenskih srednjih šol na Tržaškem ter italijanskih srednjih šol v slovenski Istri, je sodelovala obsežna skupina učiteljev – poznavalcev pedagoškega procesa in sociolingvističnega položaja v obeh okoljih. Dr. Ana Toroš je skupaj s sodelavci sestavila in uredila didaktično gradivo, ki prinaša raznolik in reprezentativen vzorec literarnih besedil besednih ustvarjalcev iz medkulturnega prostora v slovenski Istri in na Tržaškem. Posebno pozornost pri pripravi učbenika so avtorji namenili položaju manjšinske književnosti v obeh državah z ozirom na večnacionalno in večkulturno identiteto družbenega okolja, v katerem so obravnavana literarna dela nastala.

Učbenik je zasnovan z mislijo na dijaka, ki v sodobnem učnem procesu ni več pasiven prejemnik frontalno podane učne snovi, temveč tvoren in kritičen interpret ter presojevalec pri pouku obravnavane vsebine. Več kot dobrodošla so zato vprašanja in naloge ter navodila, ki so jih avtorji učbenika pripravili v pomoč učiteljem in dijakom pri interpretaciji književnih besedil, domišljeno pa je zastavljena tudi dijaška poustvarjalnost (z osnovami kreativnega pisanja), ki jo učbenik sugerira kot primer aktualizacije obravnavanih proznih odlomkov ali pesmi. Učne enote so didaktično zasnovane po načelih sodobne obravnave književnih del pri problemsko ter dialoško zasnovanem pouku. Inovativno je domišljena primerjava več odlomkov s podobnimi motivno-tematskimi elementi ter literarnimi sporočili. Primerjalno natisnjeni odlomki v slovenščini in italijanščini so več kot dobrodošli.

Avtorji so pri pisanju učbenika izhajali iz družbenih okoliščin, v katerih živijo dijaki, ki jim je učno gradivo namenjeno, tako da je upoštevano didaktično načelo avtentičnosti, zavedajoč se, da je učenje veliko bolj učinkovito, če učeči si lahko vzpostavi neposreden odnos do učne vsebine. Položaj jezika in kulture v obmejnem prostoru zahteva specifične poudarke, namenjene uzaveščanju pomena maternega jezika, katerega raba v zgodovini in sodobnosti v tem prostoru ni (bila) nekaj samoumevnega. Pohvalno je, da so avtorji posebno pozornost namenili senzibiliziranju dijakov do drugosti v literaturi in siceršnjem družbenem okolju, ki sta zaznamovana s specifično, večnacionalno obmejno identiteto ter posebno travmatično zgodovino (fašistično preganjanje Slovencev in Hrvatov, eksodus italijanskih beguncev iz hrvaške Istre, manjšinski položaj enega izmed narodov v vsaki izmed držav). Resnično dobrodošel novum v srednješolski učbeniški obravnavi pa sta pregled ženske literarne ustvarjalnosti na Tržaškem in v Istri ter nemške in avstrijske književnosti v Trstu.

Didaktično je učbenik zasnovan v skladu s sodobnimi dognanji. Izbor obravnavanih vsebin je zagotovo primeren za pouk v slovenskih šolah v Italiji ter italijanskih pri nas. Gradivo je pripravljeno strokovno neoporečno, prinaša pester izbor besedil ter učnih nalog in le želimo si lahko, da bi vsaj del obravnavane snovi zajemali tudi srednješolski učbeniki za pouk v slovenskih šolah v Sloveniji.

V Ljubljani, 22. 12. 2018

*Nejc Rožman Ivančič, prof. slov.,
učitelj svetovalec, Gimnazija Nova Gorica*

III

Učbenik prinaša kontrastivni pristop obravnave leposlovje in z izborom avtorjev, rojenih od srede 19. stol do 2. pol. 20. stoletja, poda motivno-tematsko stičišče slovenske in furlanske literature na Goriškem in Videmskem. Poudarjena in s primeri utemeljena regionalnost, ki je motivacijskega in osveščujočega pomena za učeče v kulturah v stiku, je predstavljena na živahen način z različno in skupno motivno-tematsko tvarnostjo.

V ospredju je delo z literarnim besedilom, njegovo doživljanje, interakcija z bralcem, saj ga spodbuja k razmišljanju o lastni izkušnji na to tematiko (npr. na slovstveno folkloristiko), hkrati pa ga usmerja k povezovanju motivov, tem, zgradb z že znanimi literarnimi deli. Leposlovje se poskuša čim bolj približati učečemu. Z vključevanjem besedil v narečju se dviguje pomen zavedanja (nastajanja) književnosti v narečju. Rubrika medkulturna prepletanja predstavlja stične točke in povezave med avtorji, npr. pomen izbora jezika, v katerem je potekala komunikacija, raba jezikov, navezava na rodne kraje. Za doživljanje in interpretacijo besedila se vključuje ilustracija.

Medpredmetno povezovanje z zgodovino, zemljepisom in osveščanje zgodovinsko-kulturnih dejstev tega časa so odlike, ki spodbujajo razvijanje vedenja o svetu in kritično mišljenje. Zanimiva sta tudi namig za izlet (ogled muzeja) in predlog ekskurzije (ogled razstave).

Slikovno gradivo (zgradbe, kraji, spomeniki, značilnosti pokrajine, fotografije avtorjev itd.) je še podkrepitev za razmišljanje o literarno-kulturnem prostoru, ki je povezan z motiviko in tematiko. Vizualizacija le-tega je doprinos za vidni tip učečega, ki hkrati omogoča poznavanje, prisotnost in osveščanje o vključenosti v širši družbeni prostor.

Omeniti je treba tudi priloge, med katerimi se poleg virov in literature pojavita še seznam v učbeniku omenjenih avtorjev glede na letnico rojstva ter izbor antologij in izbor strokovne literature za učitelje. Slednji omogoča učitelju seznanjanje z aktualnostjo v stroki in razširitev področij tako zanj kot za učečega.

Asist. dr. Tatjana Vučajnk, prof.

*Vodja pedagoškega študija slovenščine na Alpsko-jadranski univerzi v Celovcu,
didaktika slovenščine*

KAZALO

UVOD	3
Slovenski tržaški literarni diskurz	10
Spomini na šolanje v Kopru	10
Boris Pahor: <i>V koprskem ozračju</i> .	10
Fulvio Tomizza: <i>Il male viene dal Nord</i>	13
Kres v pristanu ali kulturna travma	18
Boris Pahor: <i>Kres v pristanu</i>	18
Alojz Rebula: <i>Kačja roža</i>	21
Irena Žerjal: <i>Kreda in hijacinte</i>	23
Marko Sosič: <i>Tito, amor mijo</i>	25
Jezik in identiteta v primežu burje	29
Miroslav Košuta: <i>Jutrišnje tržaško jutro</i>	29
Evelina Umek: <i>Frizerka</i>	30
Italijanski istrskotržaški literarni diskurz	34
Kolektivna travma ali slovo Istri	34
Fulvio Tomizza: <i>Materada</i>	34
Gianfranco Sodomaco: <i>Un amore confinato</i>	36
Marisa Madieri: <i>Verde acqua</i>	39
Pietro Spirito: <i>Il suo nome quel giorno</i>	42
Istra v odsevu morja in tramontane	47
Guido Miglia: <i>I luoghi della memoria. I sentieri della memoria</i>	47
Giuseppe Pino Trani: <i>Mezzogiorno istriano. Sintesi mediterranea</i>	51
Maurizio Tremul: <i>Identificazione arborea (conoscenze). La Battana</i>	53
Vozlišča	55
Meja	55
Saša Martelanc: <i>Tujec</i>	55
Roberta Dubac: <i>Terra B</i>	58
Sestavljene (obmejne) identitete	62
Aljoša Paris Curavič: <i>Sindrome da frontiera</i>	62
Franco Juri: <i>Ritorno a Las Hurdes</i>	64
Ace Mermolja: <i>Gost</i>	66

Večkulturnost. Jaz in On, kot ga vidim Jaz	68
Marco Apollonio: <i>Nocte, all'inizio</i>	68
Roberta Dubac: <i>Chiesa di nessuno</i>	72
Boris Kobal: <i>Afrika ali Na svoji zemlji</i>	75
Majda Artač Sturman: <i>Mozaik v kovčku</i>	78
Zasidranost in zakoreninjenost	80
Isabella Flego: <i>Sopra la mia terra</i>	80
Boris Pangerc: <i>Pesem brega</i>	81
Kako te občutim, moje obmorsko mesto	84
Adelia Biasiol: <i>Pirano</i>	84
Marko Kravos: <i>Mesto po meri</i>	86
Ženske in prestopanje mej	88
Marica Gregorič Stepančič: <i>Izlet po Balkanu</i>	88
Darinka Kozinc: <i>Aleksandrija mojega otroštva</i>	89
Nemško pišoči avtorji	92
Ricarda Huch: <i>Aus der Triumphgasse: Lebensskizzen</i>	92
Nemška in avstrijska književnost v Trstu	97
Viri in literatura	100
Recenzije	105

Projektni partnerji / Partner del progetto

IŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Societât
Filologjiche
Furlane

Società
Filologica
Friulana

Università
Ca' Foscari
Venezia

Pridruženi partnerji / Partner associati

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

USR
FVG
Ufficio Scolastico Regionale
per il Friuli Venezia Giulia

Projekt EDUKA2 Čezmejno upravljanje izobraževanja financira Program sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija 2014–2020 (www.ita-slo.eu) s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj. Cilj projekta EDUKA2 je krepitev čezmejnega sodelovanja na področju izobraževanja z razvijanjem enotnih didaktičnih orodij in izobraževalnih modelov.

V sklopu projekta EDUKA2 smo oblikovali:

- učne enote in t. i. čezmejne razrede za različna predmetna področja;
- didaktično gradivo za pouk manjšinskih jezikov in literature čezmejnega območja;
- orodja za poučevanje slovenščine in italijanščine kot sosedskih jezikov v šolah;
- programe izobraževanja vzgojiteljev, učiteljev in profesorjev;
- podporno gradivo in svetovanje za študente in diplomante pri postopkih priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij pridobljenih v sosednji državi.

Več o gradivu in e-izobraževanju za pedagoške delavce na www.eduka2.eu in FB strani Projekt/Progetto Eduka2.

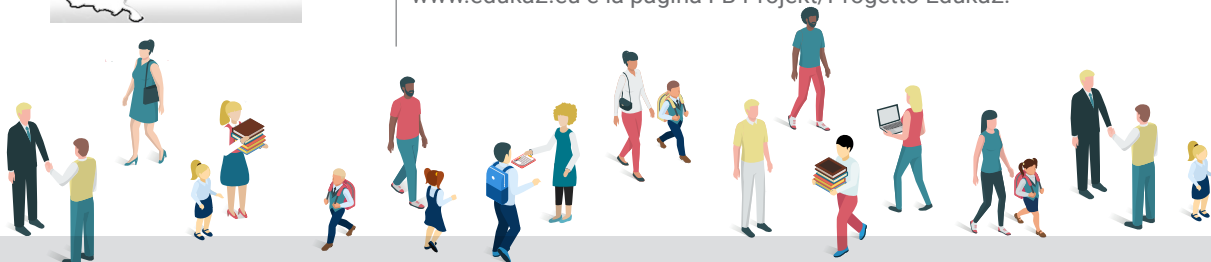
EDUKA2 - Per una governance transfrontaliera dell'istruzione è un progetto finanziato nell'ambito del Programma di Cooperazione Interreg V-A Italia-Slovenia 2014-2020 (www.ita-slo.eu) con il Fondo Europeo di Sviluppo Regionale.

L'obiettivo del progetto EDUKA2 è rafforzare la cooperazione transfrontaliera nel settore dell'istruzione tramite la creazione di strumenti di didattica e modelli formativi condivisi.

Nell'ambito del progetto EDUKA2 sono state realizzate:

- unità didattiche e "classi transfrontaliere" per materie diverse;
- materiale didattico per l'insegnamento delle lingue minoritarie e delle letterature dell'area transfrontaliera;
- strumenti di insegnamento dello sloveno e italiano come lingua del vicino nelle scuole;
- corsi di formazione per docenti;
- materiali di supporto e orientamento a studenti e laureati nelle procedure per il riconoscimento dei titoli e delle qualifiche professionali acquisite nel paese confinante.

Per i materiali e i corsi e-learning per i docenti consultare www.eduka2.eu e la pagina FB Projekt/Progetto Eduka2.

EDUKA2

ČEZMEJNO UPRAVLJANJE IZOBRAŽEVANJA

PER UNA GOVERNANCE TRANSFRONTALIERA DELL'ISTRUZIONE